

*Coll. complete
S. M. extant*

BMC MS 48

BRYN MAWR
COLLEGE LIBRARY

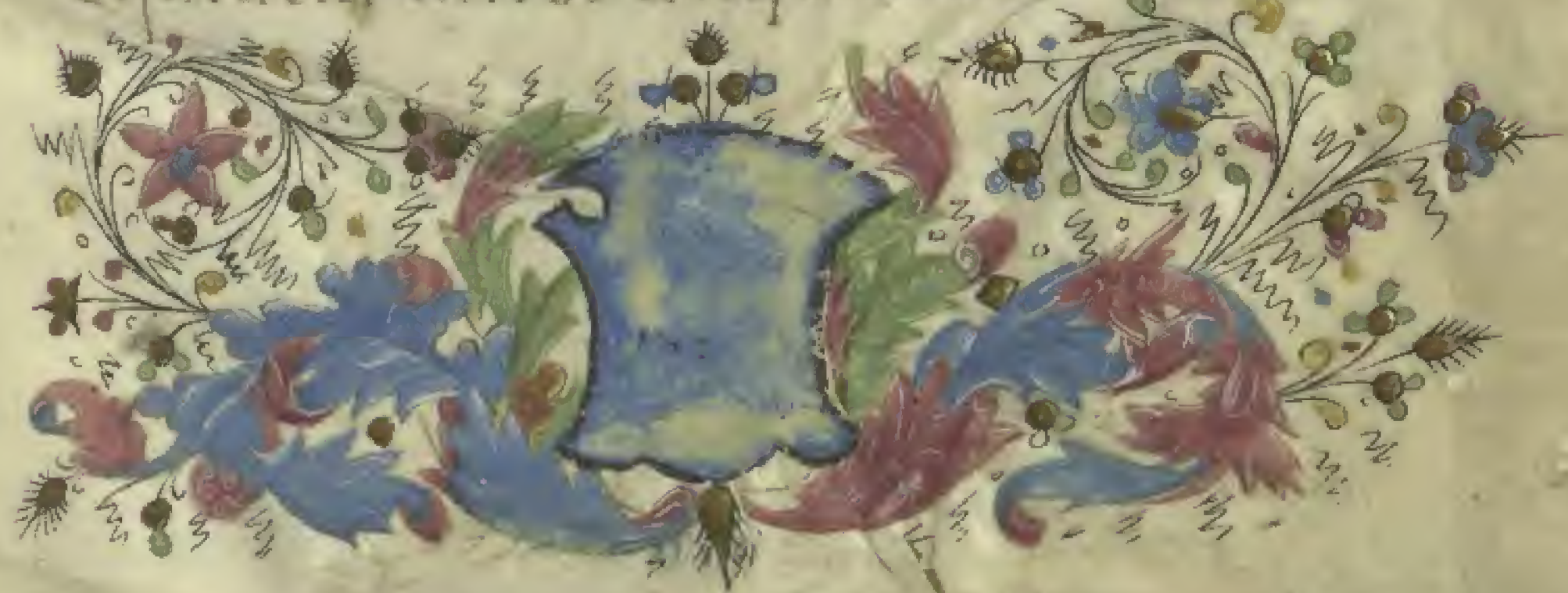

*From the Library of
Phyllis Goodhart Gordan '35*

Ad insignem omniq; laude prestanti-
ssimum virum Gherardum Cardi-
nalem Cumanum Poggij Florenti-
ni de nobilitate liber incipit :

carolus

NON dubito prestantissime pa-
ter nonnullos esse futuros / qui
huic meum laborem non qui-
dem aperte reprehendant. Q-
uis enim tam iniquus est iudex / qui
honestum otium culparet / s; imparē
dicant viribus meis qui nequiuertiz
onus suscepti muneris sustineres. Qui-
bus ego forsā adsentiar. & opus a
me inchoatum maiori dignum in-
genio & elloquentia profitebor. Sed
& illud etiam addam exercitij gratia
potius qm studio descendisse me in
hoc veluti certamen nobilitatis in
quo postmodum reliqui maiori cu-
laude & dicendi copia uerserentur.
Equidem miror aliquando cum tam

Aristoteles.
Metheodorus.

late pateat nobilitatis nomen. tum q̃
de ea tam varie sint. non solum inter
rudes literaz. s̃ etiam inter doctissi
mos uiros sententie. nichil alatinis
nisi paucas verbis. neq̃ a grecis quoq̃
preter aristotilem & Metheodorum. quoz
vterq̃ vnico libro nobilitatem comple
xus est. hac de re literis & explicataz.
Itaq̃ postea qm̃ nostra deesse & carere
nos alienis perspexi. haud absurdum
visum est michi. aliquod ueluti princi
pium eius rei disputande afferre in me
dium. quam postmodum doctores a no
bis excitati politiorem exquisitioremq̃
sua sapientia queant redere. In omni eĩz
facultate primi rez scriptores. vt pluri
mum tardiores rudioresq̃ sunt habi
ti. neq̃ quicq̃m a principio ita simul
inuentum traditumq̃ extitit. vt nō
multa posteriores tum addiderint. tū
etiam imelius inmutauerint. quod &

in ipsa philosophia que parens est sapi-
entie & in his artibus quas appellant
liberales. scimus contigisse. cum omēs
additamento ad summum culmen per-
uenerint. Satis fuit prioribus illis
incitamenta quedam & veluti calcar
indidisse reliquis perfectiora inqui-
rendi. Eodem pacto hunc meum
libellum existimo alicuius ingeniū
erecturum. qui ea que a nobis aut
pretermissa aut errata cognouerit
reddat sua diligentia meliora. qu-
od ut conentur qui id per doctrin-
am & eloquentiam possunt. vehe-
menter hortor ob utilitatem com-
unem. Hoc enim maxime modo
latine lingue splendorem ac decus
augebit differentiuū industria.
michi q̃ imprimis gratias agent
qd̃ meis ineptijs illos ad scribendi
studium & laudem prouocarim. A

lectoribus autem veniam peto, si non eā
quam uel rei dignitas, aut opinio eorū
requirit sententiam & elegantiam pre-
stiti. Malui enim ruditer atq; in doc-
te, qm̄ nichil scribere, presertim otio-
sus, & ea de re in cuius existimatiōe
pauci videntur recta sentire. Ad te
vero virum hac nostra etate omni
virtutum ac literarū gñe maioribus
comparandum, libellum hunc desti-
naui, veluti testis testem amoris er-
ga te mei, ut in tua auctoritate ac
nomine conquiescat. Adicietur eīz
non parum ei fauoris ac dignitatis
ex tua excellenti virtute, cum omēs
existimaturi sint, quicquid ad te
deferatur emendatum ac perfectum
esse debere. Suscipe igitur hunc
libellum, in quo de vera nobilitate
disputatur. De qua cum alias sepius
multos disceptantes audiui, tum

uel maxime dudum disertissimos
michi q̃ sūma familiaritate con-
iunctos: *De nobilitate liber incipit*

Nam cum olim ex urbe in patriā
secessissem aeris mutandi grā
venerunt eodem rogatu meo
doctissimi michi q̃ amicissimi viri
Nicholaus Nicholus ac Laurentius
de medicis / quos ad id pellexeram / pre-
cipue non nulloꝝ que ex vrbe aduxeraz
signoꝝ ostentatione. hi cum essent in
ortulo quem peregrinis quibusdam ma-
moribus celebrem redere cupiebam
paruule superlēttilis iudicio / ridens
cum oculos circumtuliss&. laurentius.
Hic hospes noster inquit / cum lege-
rit fuisse moris antiqui apud priscos
illos excellentes viros / vt domos vi-
llas / porticus / ortos / gynnasia / varijs
signis tabulis q̃ maioꝝ quoq̃ statuis
exornarent ad gloriam ad nobilitā

dum genus, voluit cum progenitorum ym-
 agines deessent, hunc locum & se in-
 super, his pusillis et con fractis marm-
 orum reliquiis nobilem redere. Ut
 rei nouitate aliqua eius ad posteros
 istis rebus gloria maneret. Si hoc
 appetit Nicolaus inquit aliunde erue-
 da materia nobilitatis erit. non ex si-
 gnis & marmorum fragmentis. mutis & vi-
 ro sapienti non admodum appetendis.
 ex animo hoc est ex sapientia & virtute
 excitanda nobis est. que sola erigit ho-
 mines ad laudem nobilitatis. Licet lau-
 rentius inquit ea plurimum ad largien-
 dam nobilitatem putem conferre. Diui-
 na enim quedam res virtus habetur, &
 omnibus appetenda, tamen tabulis sign-
 orum uarietate atque elegantia, opibus, re-
 copia, magistratibus insuper atque impe-
 rijs parari nobilitatem uidemus. etiam
 in eis qui non alio clarent ornamento

NOBILITATE

virtutum / ea q̃ ab egregijs ingenijs & ap-
 - petita & culta legimus . Nam constat
 priscos etiam doctissimos viros / & in sig-
 - nis & tabulis compandis plurimum ope-
 studij q̃ possuisse . Cicero ipse Varro /
 Aristoteles / ceteri q̃ tū greci tū latini in-
 - signes omni doctrinae genere viri qui
 virtutum specie se ad studia contulerūt /
 eiusmodi rebus suas quoq̃ bibliotecas
 & ortos excolebant ad loca ip̃a in quibus
 constituta erant nobilitanda . id q̃ lau-
 - dis & industrie esse uolebant . Multum
 enim ad imitandum excitandum q̃ ani-
 - mum conferre existimauerunt / ymagines
 eorū qui glorie & sapientie studijs flori-
 - ssent ante oculos positas . Atqui Nicola-
 - us inquit / si qui signa & tabulas domi
 habent / nobilitatem consequuntur / multo
 magis sculptores pictoresq̃ nobilitatis
 insignibus ceteros antecirent . Fenerato-
 - res quoq̃ si essent ditissimi ac in magi-

Cicero
 Varro
 Aristoteles

- stratu imperijs q̃ constituti quantūvis
improbi nepharij q̃ nobiles euaderent
quo nichil indignius dici potest qm̃
flagitijs aut rapinis, vel aliquo turpi
questu aditum sibi quempiam patefa-
- cere ad nobilitatem. Tum laurencius
& statuarios inquit ac pictores, quos
ars sua celebres atq̃ insignes reddidit.
opulentos insuper ex re vnde cumq̃
contracta maximis quoq̃ fauoribus
notos, si uerbum inspexeris recte no-
- bilem dicemus. Ita q̃ & p̃m̃ studijs
literarū prestantem, & famosum la-
- tronem nobilem dici licet. Alterum
ob insigne flagitiū, alterum ob do-
- ctrinam & sapientiam singularem.
Quod Cicero scribens ad fratrem de
- pentione consulatus, cum de anto-
- nio & catilina competitoribus lo-
- queretur, nequaquam sunt inquit, tā
genere insignes, qm̃ uicijs nobiles.

Nobilem uero antiqui appellabant eum
qui ob aliquam precepuam rem notus
uulgatus, & aliquo facto arteque in-
gnis erat, & sermone hominum ce-
lebris. Cicero noster erat inquit il-
lus in conspectu prestanti sapientia
& nobilitate. Pithagoras alio in loco de
eodem philosophus nobilis, a quo non
solum grecia & italia, sed omnis barba-
ries comota est. Proarchia item de
phis, in quo predicationem nobilita-
temque despiciunt, predicari de se ac
nominari uolunt. Lilius quoque hec
pugna inquit allienfi cladi nobilitate
prope par. Et alibi cum antea feroaby
dictis rem nobilitassent. Quibus uer-
bis rem nobilem appellari constat,
sermone & fama hominum uulgataz.
Verum non de ea nobilitate querimus,
que in uicio posita turpitudinem af-
fert, sed ea que non respuit uirtutis

Cicero

Lilius

Societatem . quam si neges ex his quas mo -
-do retuli rebus comperari / per uulgate
de ea opinioni & comuni omniuz sensui
repugnas . Omnes enim illum dici & esse
nobilem affirmant / qui antiqua fami -
lia opulentis maioribus cū honore ac di -
gnitate in sua re . pu . versatis originem
trahant . Quam obrem si nostris moribus
& inueterate hominum extimationi assē -
-tiendum putas / si id verum existimas
quod vulgus tenet / qui in eiusmodi rebus
plurimum auctoritatis possidet / mecum
de nobilitate sentias oportet . Doctissim -
-orum ne hominuz inquit Nicolaus /
an vulgi & plebis iudicio disputandū
censes ? Nam si opinionibus & moribus
hominum ducaris / intelliges nullam
sedem esse nobilitatis in qua possit con -
-sistere . Cum enim varij sint inter op -
se admodum repugnantes / non intel -
-ligo que certa ex his nobilitatis norma

eligi possit. Nomen quidem apud omnes
conuenit / res admodum discrepat. Vt
nichil minus persepe credam nobilis no-
men mereri qm̃ eum qui id nomen usu
rpet. Si qua est eĩz nobilitas / atq; ea
acerta re aut ratione pro ut concedendũ
est proficiatur / Vnam apud omnes atq;
eandem esse decet. Sed cum nichilmin⁹
uulgi opinio respiciat qm̃ uirtutem aut
rationem in appellatione nobilis / ac pro
pterea varietur admodum pro cuiusq; gē-
tis usu & opinione / que admodum sibi
inuicem repugnent / non acerta ac de-
terminata re / s; aquadam consuetudi-
ne hominum inconsulta videtur du-
ci. Atq; ob eam rem . an hec decantata
sermone omnium nobilitas / aliquid pre-
ter inane nomen existat / aliquando
addubitare cogor . Nam si quid ea est
aut auicio / aut a uirtute proficiatur .
Ex uicio nobilitatem oriri / stultum est

credere. Virtus si nobilitatem parit, cum
ea sit una atque eadem semper, nec usu ho-
minum varietur, ita sit & nobilitas ne-
cessesse est. Sed hec ita apud nos non ua-
ria tantum, sed diuersa est & inuicem con-
traria, ut nullam certam radicem ha-
bere videatur, ex qua possit oriri. Hanc
diuersitatem laurentius inquit quid
sentias non satis intelligo. ob eamque ca-
usam a te id lucidius explanari velim,
& simul scire quid maxime probes. Mi-
nime inquit Nicolaus huius loci & tem-
poris hec est disceptatio, & hinc forsitan
me intuens non iocunda. Nequaquam
inquam Nicolae, quin pergratum michi
erit, si hanc dubitationem nobis excol-
ueris, que scitu iocunda est & cognitione
dignissima. Ego quidem non sum adeo
demens atque insulsus, ut ex his colle-
cticijs marmoribus aliquam nobilitatem
aucupari velim. alia ad illam uia asce-

di puto. Hec autem uoluptatis & ornamenti causa a me quesita & comparata sunt. Sed hic noster Laurentius iocatur mecum libens / existimatque si horum contemptum persuasērit / se maiorem partem ablaturum. Postea uero quoniam in hunc sermonem incidimus / narra queso quem modo Laurentius postulabat. Non enim miror si parum de illa apud populos conuenit. cum inter philosophos quoque hac de re sit adeo magna dissensio / ut dubitem cui potissimum sententiae sit inherendum. Tum Nicolaus quoniam multiplex & varia sit inquit illius observatio / haud opinor ignotum est uobis. cum quod alijs nobile videatur. alijs specimen ignobilitatis velint. Ut enim ab Italica incipiam a quibus humanitas virtus ac omnis uiuendi ratio & disciplina ad reliquas nationes defluxit / quid tam inter se difert / quoniam Neapoli

Neapolitana
Nobilitas

tanorum Venetorum Romanorumque nobilitatis
opinio. Neapolitani qui preeteris nobi-
litem pre se ferunt, eam in desidia at-
que ignominia collocare videntur. Nul-
li enim preterquam inerti otio intenti,
sedendo atque oscitando, ex suis possessio-
nibus vitam degunt. Nequas est nobi-
li rei rustice, aut suis rationibus cogno-
scendis operam dare. sedentes in atrijs
aut obsequitando tempus terunt, etiam
si improbi absurdi que fuerint, dumodo
prisas domibus orti se nobiles profite-
tur, mercaturam ut rem turpissimam
vilissimamque exhorrent, adeo fastu no-
bilitatis tumentes, ut quantumvis ege-
nus atque inops, citius fame interiret
quam filiam vel opulentissimo mercato-
ri matrimonio collocaret, mauultque fu-
rtis & latrocinio, quam honesto questui va-
care. Scio virum quendam equestris
ordinis genere, atque opibus preclarum, qui

aliquā ut patrem familias decet vina ex
varijs predijs collecta simul uendere eet
pro mercatore uelut in famen habitum
filias etiam grandi dote / vix nuptiū da
re potuisse / adeo mercature nomen ap
ud ignauos / atq; inertes / turpe atq; ob
scenum putatur. Huic absurditati con
traria est Venetoz consuetudo. inter qu
os nobilitas uelut sacro quedam ab reli
quo populo distinctam mercaturaz om
nis exercet / ea quoq; que equestris ordi
nis insigne potitur. Omnes enim qui
rei. pu. muneribus funguntur / quiq;
ut aiunt ex ordine sunt senetorio atq;
appellantur nobiles / adeoq; hac uulga
ri aura inflantur nonnulli / Vt etiam
si quis parente absurdo / stulto / insulso
inopi / ipe quoq; aut haud dissimilis
patri fuerit. tñ si in pplarem uirum in
ciderit qmuis doctus ac sapientem / eū
pre se contemnat tumore nobilitatis

Venetoz Nobilitas

At ego malen mallē Apuleij me asinum
qm̄ aut talis essem aut ortus ex eo cui
minus qm̄ asello sensus aut prudentie
inest. At qui hi omnes preapnam mer-
- cature dant operam, neq; eam anobili-
- um exercitio existimant alienam. Quod
autem nusqm̄ gentium reperitur. ipi
persepe nobilem redunt ex ignobili.
Nam qui ob aliquod in eoz rem. pu. in-
- signe facinus admissum. etiam si scele-
- re aliquo profuerit. adscatur ad mu-
- nia ciuitatis. nobilium numero ad-
- cribitur. Sed nichil stultius qm̄ aliq-
- uem ignobilem. propter nauatam rei
pu. operam. ciuitate donatum nobilez
dici. aut qd' uirtute & recte factis acq-
- uiri sapientes uolunt. id credere ali-
- quando malis artibus parari posse.
Romani qui appellantur nobiles mer-
- caturam ut rem vilem atq; abiectaz.
contemnūt. cultui agroꝝ & rei rustice

Romanos optima
Nobilitas

. vacare .

vacare, gregis atque armentorum curam gere-
re, re pecuaria opes querere, questum ho-
nestum & viro nobili dignum putant.
Idque eis qui possunt agere, etiam si recē-
ti sint familia, hoc lycti genere patefit
aditus ad nobilitatem. Est apud hos ho-
nesta licet rusticana nobilitas, longe
distans a neapolitana. Hos rectius de
nobilitate sentire videmus. Habentur
enim nobiles orti antiqua stirpe, quorum
maiores functi officiis ciuitatis in rei
publicae administratione uersati sint. Horum
pars se ad mercaturam confert, pars ti-
tulo nobilium gaudens, nulli exerci-
tio dedita, venatu & aucupio oblecta-
tur. Januensibus idem quod uenetis *Genuensibus Nob.*
usu uenit, negotiationi deduntur om-
nes praesertim maritime nobiles atque
ignobiles, qui nulla alia re nisi origine
distinguntur. Sunt ex hijs quidam
in castellis montanis dispersi cachi

Lombardoz
nobilitas

germanoz nobil^{itas}

gallorū no^{bilis}

R
7

more itineribus infesti : qui nobiles habent.
Lombardi & item tractus omnis venetoz
qui dicuntur nobiles : uiuunt ex predioz
fructu & paterna hereditate. nullo preter
qm̄ venandi aucupandi q; studio duc
ti. his sola origo & negotioz vacatio no
bilitatem largitur. Quid loquar dere
liquis nationibus. quoz usus plurim
um de. difert amoribus nostris. Ger
mani atq; alamāni quibus census pa
trimonij ad uictum superit. & ijs pro
cul urbibus / aut qui castellis & opidib;
oppidulis dominantur. quoz magna
pars latrocinio deditur nobiles censen
tur. quibus humanius ingenium natu
ra dedit. herent principibus. quoz in
aula assuescunt cultiori vite. rudes ta
men & moribus asperi. Gallie omnis
vna est nobilium norma. Nam rura
& predia sua incolentes. vrbes fugiūt
in quibus habitare nobilem turpissi

mun duatur. qui in illis degunt rusti-
ci habentur atq; ignobiles. mercatores
aspernantur / vt uile atq; abiectum ho-
minuz genus. predijs suis contentum
ac prodigum esse / neq; futura quicqm
pensi habere signum nobilitatis volunt.
ea quotidie augetur vel pecunia vel fa-
mulatu. Nam mercatorz aut quoz
uis opificium filij qui diuitijs prestāt
aut empto predio / rus se conferunt. ur-
be relictā / atq; eius fructu contenti / se
minobiles euadunt. suis q; posteris
nobilitatem prebent. aut famulantes
principibus aliquo predio collato pro
nobilibus honorantur. Ita plus illis
rura & nemus conferunt qm nemus
urbes / atq; otij qm negotij ratio adco-
sequendam nobilitatem. Eos certe q
apud nos semirustici censentur uilaz
incole illi nobilitatis laude comend-
ant. Hos britanni sequuntur angli *Britannoz*

hodie uocitati. qui nobiles in ciuitatibus
morari ignominie loco putant. rura siluis
ac pascuis sedusa inhabitant. nobiliores
ex t̄ censu iudicant. rem rusticam cur-
ant. vendentes lanam & armentoz fe-
tus. neq; turpe existimant admiseri
questui rusticano. Vidi ego hominem
relicta mercandi cura / cum predia pre-
tiosiora emisset / auctorem nobilitatis
filys extitisse. & ipsum aut haud reiec-
tum anobiliūm cetū. Multos quoq;
ignobilis generis aliquod prestans in
bello facinus / acceptis a principe donis
nobilitauit. Hispania duplici nobilita-
te utitur. Nam & qui in suis ciuitati-
bus antiquo genere orti ceteris presūt
diuitijs prediti / & qui in campis cōmo-
rantes nutriuntur ex predioꝝ censu
cum ornatiore quodam uiuendi ritu /
quo ceteris prestent / nobiliūm nomen
tenent. hos inter omnes equester ordo

*hispanorum nobilitas
duplex*

primum nobilitatis locum habet. Apud
grecos quicumque ad imperatoris aulam *grecorum nobilitas*
uocati seruitio eius insistant quantum
uis abiecti quibus ob principis consuetu-
dinem ac famulatum nobilitatis titulo
potuntur appellaturque demum no-
biles. Apud nostros uero principes *quomodo nobilitantur a*
is mos inoleuit. ut pontifex Impera- *principibus nostris*
tor reges principes preuilegio & lite-
ris faciant nobiles. nulla habita uir-
tutis ratione. Ita illi quod risu di-
gnum est usu & obsequio ista scrip-
tura & cera nobilitatem adipiscunt.
Barbaris quoque gentibus diuersi sunt
nobilitatis mores. Egyptijs & sirijs nul- *egyptiorum nobilitas*
la habetur nisi eorum qui milite deducuntur.
qui soli excellunt ac dominantur.
reliquis seruorum loco habitis at hos om-
nes constat esse empticios seruos. qui
postmodum prefecturas equitum prae-
dictarum sortiti usque adeo fortune be-

Teucri Sarmatæq;

Ineficacior effertur. Ut ex eis potentior re-
gnum occupet. Viribus armorum fretus.
Teucros insuper & superiores Sarmatas
arma nobilitent. Nam qui ordines du-
cant aduati predijs nobiles dicuntur. &
ipsi quoque ex seruitio maiori ex parte
ad militiam adsciti. pueri enim empti
pretio militiam condiscunt. in qua ex-
cellere parit nobilitatem. Tanta ergo
ut de reliquis fileam varietas. tantaque
inter homines dissensio. nunquam
non cogit nos fateri. quoniam tam di-
spersis modis obseruatur. nullam esse
certam tamquam nobilitatis formulam
quam possis amplecti. Quam si quid ea
est. originem aliquam habere. fund-
amentumque stabile ac firmum e quo
prodeat oportet. Tum Laurentius.
Licet ea inquit pro gentium varietate
multiplex videatur. omnes tamen quos
modo recensuisti. & esse & recte dia-

12
nobiles arbitror posse. Nam sicut non
omnes leges omnibus ciuitatibus sunt
accomodate: sed variantur pro reipublicae
comodis & utilitate. cumque alijs
profunt: alijs obesse uideantur: & tam
en legum uim auctoritatemque conser
uant. neque propterea non habentur le
ges quia non omnibus idem conferunt.
Sic ego Italos: gallos: germanos: britan
nos: barbaros: existimo: qui a suis di
cuntur nobiles esse. neque ego nobiliores
appellabo ciues quam rusticanos. neque
mercatores qui in sua re. pu. administ
randa cum laude uersantur: quam illos
desidiosos qui se conspici in atrijs seden
tes atque otiosos pulchrum ducunt. Con
suetudinem enim que quasi mox ma
gistra vim maximam in hominum mo
ribus tenet: tamquam ducem sequi debe
mus. que licet paulum inter se dissentire
pro varietate diuersarum gentium dicatur:

tamen id nobilitatis iudicium omnes
putant / aut patrimonio ampliori / aut
honestiore uite ratione / aut vacatione
questus / aut armorum laudibus / aut uictu
splendidiorē / aut dignitate ceteris an
teire. Longe inquit Nicolaus opinio
ne laboris laurenti. Nam & ea con
suetudo probanda & accipienda est /
que non procul absit a recta ratione /
altera eīz abusus nomine appellabitur /
& leges ad eoz quibus dantur utilita
tem & cōmoda refferuntur. Que cum
non sint ubiqz gentium atqz omnibz
eadem / pro varietate cōmodoz / & leges
quoqz variari oportet. S; tamen omn
es eandem originem habent / cum ab e
quitatis & iustitie fonte descendant. Ut
quod cuiqz honestum est & utile / sua
dere & percipere uideantur. At iste
quas modo explicavi nobilium species
ita inter se variantur contrarie ac diuer

13
- se / ut nullam certam stirpem / nullum cer
- tum genus proferant / quod ratione aliq^a
- nitatur. & a sola opinione institutoq; quo
- dam voluntario / cuius nulla uera causa
- reddi possit / videantur prodire. qua ppe
- fatebor ingenue neminem eoz iure ap
- pellari nobilem posse. Qui enim fieri pōt.
- vir otio marceus / nullo honesto negotio
- intentus / nulla predictus uirtute / nul
- la sapientia / nulla doctrina / maiorib;
- tantum ac stirpis origine sisus / possit
- ullo pacto esse nobilis? Ego vero istos
- vilissimi iumenti loco habeo. neq; etiā
- fatebor unqm̄ ciuem aut alium quernuis
- improbum / abiectum / contemptum / fla
- gitiosum / aut nulla re clarum / s; tan
- tum maiorū uirtute & dignitate fidē
- tem / nobilis nomen mereri. At uero ex
- mercatura non video que nobilitas
- acquiratur. aut quo modo cum illius
- iungatur exercitio / quod uile atq;

Cicero.

abiectionem sapientes arbitrati sunt. Cicero
eam non admodum uituperandam scribit
si fuerit opulenta, illam in sordido que-
-stus genere ponens. Sed quod aliquo mo-
-do uituperari potest numquam admiscebitur
cum nobilitate. a cuius officio longissime
is questus abest. Opifices item artifices
-que omnes expertes illius erunt. cum in
eo exercitio uersentur cui nulla est uir-
-tus adiuncta. Turpe quidem omne
genus eiusmodi hominum extimatur.
Sed ne ex diuitiis quoque nulla nobilitas
elicitur. siue eas nobis ipsi comparauimus.
siue accepimus relictas. quibus enim
acquiritur artibus constat. Sane ra-
-ro cum uirtute. cuius aliud munus
est quam parandis diuitiis vacare. reli-
-cte uero nichil laudis nobis afferunt
aliena opera parte. Auream beatus
Jeronimus sententiam profert. diui-
-tem, aut iniquum esse, aut iniqui

beatus Jeronimus.

heredem. Neq; hoc in te laurenti existi-
mes dictum. cuius patri viro optimo
atq; humanissimo cum prudentia atq;
industria tum fortuna incomparan-
dis opibus fauit. nobilitate ergo nos
minime possunt. At ne magistratus
quidem dignitates honores Imperia.
Nam si his perniciosi. scelesti. nepharij
perditi. dementes. insani funguntur.
procul erunt ab laude nobilitatis. que
nulli uicio aut sceleri pot eẽ communis.
Neq; uero antiquam familiam. et qmuis
longam parentum enumerationem. si
ijdem audaces. facinorosi. & sceleribus i-
quinati sunt. conferre ad filiorum nobi-
litem iudicamus. s; eo dicentur
anobilitate remotiores. quo sunt diu-
turnior parentum scelus & turpitudine.
ab honestis autem atq; antiquis maio-
ribus manantes. ignauos. somnolentos.
ac reprobos. parentum q; virtutibus

carentes omni nobilitate vacuos dicaz.
Si enim ea antiquitate pareretur omēs
eque nobiles euaderent: cum cuiusvis
origo equo gradu a superioribus nume-
meretur. nullusq; existat cuius pro-
genitores non ante millesimuz annuz
possent recenseri. Sunt qui acceptam
ut aiunt a maioribus nobilitatem, audi-
pio venatuq; conseruari putent. seq;
nullo negotio & rez vacatione nobiles
dicant: maioruz tantuz auctoritatem
& qñs insignia cōmemorantes. s; hec
otiosoz atq; inertiuuz studia, aues a-
ut feras sectandi, non magis nobili-
tatem redolent, qm bene oleant feraz
quibus oblectantur cubilia. Prestare
certe opus rusticum facere more pri-
scoz quorundam atq; optimoz uiroz
qm uelut insanos ac freneticos discute-
re per nemora & saltus ferarū ritu. Nō
sunt hec uituperanda nobilibus, si

laxandi animi causa non dissoluendi fi-
- ant. Sz in eis ut plures uidemus curam
- omnem uitamq; absumere: non nobilita-
- tis indicia existimantur: sz signa exp̃-
- sta dementie. Jam uero equestris dig¹
- tas nostri militiam uocant. que multis
- velut officina quedam ac theatrum no-
- bilitatis uidetur. Quid ad eam decoris
- aut ornamenti conferat ignoro. Aureas
- gestant fibulam togati nonnulli inbel-
- lesq; tamqm̃ equestris ordinis notam.
- ipsi sine equo qnq; atq; omnis mili-
- tie muneris expertes: horum opera cum
- sint longe ab ornatu uestium diuersa.
- ficticia quedam res: & ab inani pom-
- pa proficiens: nichilominus nobili-
- tare deferentem potest. qm̃ timidum in
- bello fortem reddere. Quamqm̃ uidem⁹
- aliquos ex eis: mercatura questum facē:
- tantum ab nobilitatis splendore rem-
- oti: qm̃tum obscuritati exercitij pp̃iq.

Nonnulli tamen iactantes auoz, proauozq;
equestrem numeruz, suam nobilitatem
eiusmodi cōmemoratione extollunt. in-
scij qm̄ parui sit ea nobilitas existim-
anda. Nunqm̄ eūz is ordo apud priscos
locum nobilitatis aut nomen tenuit.
Vt admodum miror nos tantuz, ab eoz
opinione differre. Equester namq;
ordo apud romanos non censebatur int̄
nobiles. quippe qui maiori ex parte pu-
blicam emendis, exigendisq; vectigalib;
vili officio exercebantur. Nobiles dice-
bantur patricioz familie, & que ex triū-
phalibus, consularibus, senatorijsq; vi-
tis, longa stirpe originem trahebant.
Equester ordo habebatur popularium.
loco, multi tamen ex eo, ob res uel pace
uel bello egregie gestas, erant suis poste-
ris principum gn̄is nobilitandi. C. Ma-
rium & marcum tulium non nobilita-
uit genus. At hi suis filijs, si paternaz

uirtutem imitari uoluissent insignem
nobilitatem reliquere. Nos contra ex
hoc ordine nobilitatem trahimus. iacta
riq; maxime uidemus eos qui longa
serie maiores suos equestri dignitate
functos ferant. Assentire forsitan aliquē
eos nobilitatis gradum adeptos si quod
bellis inmixti quod susceptum nomen
requirit. predarū facinus edidissent.
Otiosis uō ac procul ab omni equestri mu-
nere constitutis, nichil aureum calcar
magis qm̄ ereum, aut aureus baltheus
magis qm̄ argenteus, nobilitatis impor-
tat. Ea si quidem magis diuitum qm̄
nobilium uidentur insignia. Nam
galicam, britanicamq; nobilitatem ru-
& item alamanicam montanam, & la-
trociniō intentam, auera nobilitate
reitiō. Non enim solitudine aut otio
ignauo aut opum magnitudine, Sed

uirtutis studio comperendam sapientes
censent. quam magis in urbibus & in ho-
- minum cetu exercere possumus, qm̃ in
feras insolitudine & agrestium cōmertio.
Illud uero absurdissimum est haben-
- dum. dona aut concessionem principum
nobilitatem largiri. aut nobiles esse
qui in imperatoria aula uersantur. Po-
- sunt principes eiusmodi homines di-
- uites redere. aut extollē aliquo prin-
- cipatu. nobilem uero nichilominus qm̃
prudentem. honestum. sapientem pos-
- sunt efficere. Si quidem non extrin-
- secus nobilitas prouenit. s; a propria
descendit uirtute. que inter principū
munera non admiscetur. Hec igitur
tanta tamq; peruagata rex uarietas
michi persuadet. nichil hanc uestraz
nobilitatem esse. preter pompam quā-
dam. ac inanem fastum ab stulticia ho-
- minum & uanitate confictum. Veruz

ut missas paulum faciamus uulgares
opiniones / me quidem ratio ip̃a recte
considerantem hortari atq; admonere
uideretur nullam esse hanc decantatam
nobilitatem. Id qm̃ obrem michi per
suadeam accipe. Ea que sunt aut bo
na aut mala / aut eorū media / que in
differentia greci appellant / dicuntur.
In malis eam nullus unq̃m possuit.
Absurdum enim esset rem adeo lau
datam atq; appetitam malam censi.
Si eam bonus quid duxeris / id uel
in animi bonis / uel externis / aut cor
poris situm erit. In fortune bonis mi
nime consistit. que qui adipiscuntur
non nobiles / s; diuites appellantur
S; ne corporis quidẽ bona. que sunt
ualitudo & forma egregia illam largiū
tur. Nam si qua in nullo horū bonorū
in esset / deficientibus opibus / forma /
ualitudine / & nobilitas quoq; cessarē

ita ex ignobili nobilis . rursus ex nobili
ignobilis rederetur . In bonis animi que
uirtutes dicuntur (eas autem intellec
tualibus & moralibus distinguunt) an ulla
sit inquirendum . Sed prudentia pruden
tem / sapientia sapientem . iustum iusticia /
temperantia temperantem . item ex reliquis
uirtuosum non nobilem fieri certum est .
Nulla quippe est una uirtus que ex se
nobilitatem producat . neque omnes quoque
illam generabunt / sed felicitatem . Ita nec
uirtus ea nec uicium uidetur esse . In
iis que media dicuntur / cum nunc bo
na / nunc mala ferantur / pro varietate
uenturorum / si nobilitas sita esset / ea &
bona & mala haberetur . ex quo sequer
etur / ut boni mali quoque pariter nobilita
te potirentur . Quod cum sit absurdiss
imum uidetur ex hijs nichil nobilitatis
comperari posse . hoc & alia ratione uide
tur esse probabile . Nam si quid ea est

id aut in expetendis aut fugiendis rebus
consistit. In his sitam dicere ridiculum
sine uidetur. cum nullus sane mentis ap-
petat fugienda. In expetendis uero mu-
lto minus ea namque appetere debemus
que ratio prescribit & sapientia. Hec sunt
honestas et quaecumque nos beatos ac feli-
ces prestant. Sed nobilitas cum neque
virtutes aliquas neque bonum quid asse-
rat nobis quo meliores ditiores aut bea-
tiores efficiamur cur appetenda sit non
intelligo ergo ea nichil esse uidetur. Eo
modo neque in laudabilem neque vitu-
perabilem numero ascribetur. Non
enim uituperatur quod laudatur atque
expetitur etiam a bonis. ergo in illis
nulla est nobilitas. ac multo minus
in reliquis. Laudabile enim omne a uir-
tute progreditur. Siquidem bene hoc
est uirtuose agere laudabile est & id
secundum aliquam uirtutem. Sed nul-

la est uirtus que uocetur nobilitas / aut
ex qua illa oriatur. neq; etiam ex nobi-
litate laus aliqua cuiusdam honesti op-
eris descendat. ergo in laudabilium
confortio non erit. Preterea si qua est
nobilitas ea aut in homine aut in re
collocabitur. In homine aut natura /
aut acquisitione. si natura omnes si-
militer nascentur nobiles. quod null-
us uel mediocriter doctus compe con-
cedat. Si acquiritur id agendo uel
operando contigerit. At ex actionibus
operantionibusq; continget. boni
mali prudentes docti industrii &
similia reddimur non nobiles. neq;
est aliquod opus proprium ex quo ue-
luti ex officina aliqua nobilitas ex-
cudatur. In rebus uero si esse posita /
absq; studio nostro in quencumq;
inciderent nobilem ueluti diuitie
diuitem redderent. hijs absentibus

7
ignobiles fieremus. quo pacto sepius cum
ipsis rebus a nobis migraret nobilitas,
& itez tamqm̃ in antiquum hospiciu
sua sponte rediret. Ex quibus appar
nichil esse hanc preter iactantiam qua
dam, que nos deliros efficiat. eteniz ab
sop̃ ulla affectione cogitans, non uideo
cur hec inanis fabula adeo excoluerit
aut quid boni uel utilitatis habeat
hec que dicitur nobilitas, cur tanti ab
hominibus pendi mereatur. Non enim
nos sapientes efficit, non doctos, non
prudentes, nō iustos, non fortunatos,
nichil confert ad corporis ualitudinē,
nichil ad formam, nichil ad uite ho
nestatem. Umbra nescio que sub obs
cura mentes nostras uersat somnijs
simillima, que cum dormientes falsis
ymaginibus satis exagitarint, inania
reduntur excitatis. Stomachos aut
per sepe, cum in aliquos predicatorum

sue nobilitatis incutro. Viros ineptos
rudes, ocosos, quos non pluri facio, quā
quempiam ex his cantoribus, qui in
trivis heroum gesta decantant. ipsi
nullius rei usui, preter quā recensē-
dis aliorum laudibus accommodati. Sed
iam satis confabulati sumus, & tempus
admonet, ut hunc nostrum hospitem
loquendi molestia liberemus. Nequa-
quā laurentius inquit, tamquā apes
abibis aculeo relictis, sed feres equo ani-
mo paulum respondentem, nisi uel-
is esse nimium morosus. quod idem
huic me intuens intelligo uideri. Et
quidem non miror Nicolae, quoniam
tuus mos est, aduersari te omnium
opinionibus, tu nullam vis esse no-
bilitatem, neque eam que est in usu
gentium, neque quam describunt sapi-
entes. Nichil adhuc de sapientibus
Nicolaus inquit sum locutus, tantū

20
dixi aduersus opinionem uulgarem &
iactantiam horum nobilium mentibus
infixam. qui nulla preterquam inani pompa
& populari leuitate suffulti, nos quod
indie nobilitatis commemoratione obtun-
dunt. inscijs quibus ex rebus, aut quibus
artibus paretur. Si inquit Laurentius
uocibus doctissimorum uiro-
rum assentiris aut nisi eis repugnes causam decidas
oportet. Nam contra te insurgit Ari-
stoteles. nobilitatem diffiniens, et ali-
quid esse ostendens. cuius acumen in-
genij omnibus philosophis antecellit.
Sapientia uero illius tanta est omnibus
in rebus, ut ei contraire stultum esse
uideatur. Fateor Nicolaus inquit is-
tum principem appellari philosophorum. Sed
tamen nulla me cuiusuis impedi-
at auctoritas, quin quod michi simile
vero uideatur & loquar & sentiam.
Ut libet inquit Laurentius. morem

Aristoteles

tuum omnibus aduersandi sicut ce-
pisti pro me obserues licebit. non im-
pediam quo minus tibi obsequaris,
ne ueteri tuo instituto repugnes. Sed
ut ad Aristotilem redeamus. Is in
quinto poliuicorum scribit nobilitatem
esse virtutes & antiquas diuicias. Et
alio in loco nobiles uideri dixit, quibus
existerent virtutes & diuicie progenti-
um. Vides igitur, quam sapienter, quam
grauiter tibi aristoteles nobilitatem de-
signarit. non tamquam umbram ut pu-
tas inanem, sed ueluti rem certam & di-
ffinitam. Vt iam nulla dubitatio resi-
dere debeat, & esse nobilitatem, & eos
dicere nobiles, qui a philosopho describun-
tur. At qui Nicolaus inquit, hec tua
uerba nichil me demouent a senten-
tia. Ego aristotilem arbitror non ex
animi iudicio, sed ex comuni opinione
locutum. Nam in ethicis ubi ex ueritate

quod sentit

quod sentit exprimit: illum appellat
generosum, cui a natura existit ut di-
scernat que uera sunt, & appetat uerum
bonum. eamque rem pulcherimam dicit.
quoniam nec accipitur ab alio nec disca-
tur. Hacque natura aliquem natum esse
veram & perfectam nobilitatem appellat.
Denique eum generosum uidetur uelle
sentire, qui ad uirtutem a natura insti-
tutus, hanc usu & exercitatione perfe-
cit. Qui enim a tanto patre probari opi-
nio posset quam retulisti? dicit afferre
nobilitatem uirtutem cum diuitijs
coniunctas, ergo uirtus absque honorum
fortunorum copia nobilitate carebit. quod
nullus mediocriter doctus conce-
det. Aristotelis nomine & auctorita-
te remota. Valerij, Publicole, fabri-
cij corruncani, nasice, & asiatici Sapi-
onum, ex tali familia, ex tam claris
parentibus, quorum aliter propter pauper-

Aristoteles
Valerius
publicola

- tatem publico funere elatus est, alteri
- us filie ex errario nupserunt. multorum
- quoque preterea excellentium virorum qui tum
summis imperiis pauperes uixerunt, non
solum urbem sed terrarum quoque orbem
rebus a se gestis illustrarunt, filii nepo-
tesque paternam uirtutem & paupertatem
imitari. Ut ipsos omittamus parentes,

Aristoteles.

secundum aristotelis descriptionem nobi-
- litas lumine priuabuntur. Aristidem
inter principes athenienses equalem,

Aristides.

Themistocles.

Themistodi qui solus propter excimiam
uirtutem iustus est cognominatus, cum
ita pauper excessset excessisset & uita, ut
vix unde efferretur reliquisset, nemo
neque fuisse nobilem dicet, neque suis
nobilitatem reliquisset. quoniam in ciui-
tate principes princeps, & uirtute pre-
clarus, quo quid insulcius dici potest,
quam Aristidem, Scipionem, reliquos quoque
summos in sua re. pu. imperatores, quia

Aristides.
Scipio

25
prestare uirtute qm̃ diuicijs maluerunt/
vel nobilitate caruisse/ uel preclusisse su-
is posteris nobilitatis iter. Sed sit no-
bilis secundum aristotilem/ qui ex patre
tibus uirtuosis oriatur ac diuinibus ipse
quoq; paternam uirtutem & opes con-
secutus. Attende que ex aristotilis dif-
finitione absurditas subsequatur. Nam
cum diuitie sint bona fortuita/ que da-
ri & auferri queunt. erit in fortune ar-
bitrio sita nobilitas. quoniam abeunti-
bus copijs abibit & illa simul cum diui-
cijs. Rursus illis redeuntibus/ redinte-
grabitur. Quod si saluis fortunis fieri
enim potest/ uicia pro uirtutibus suc-
cedent. amittetur quoq; nobilitatis
portio. Ita nobilitas discedens ac reuer-
tens puerorū more/ vagabunda quedam
res fiet nullius in arbitrio sita. At si
ex senore/ rapinis/ spolijs/ cuius pro-
scriptione/ & scelere fortune proueniāt

Aristoteles.

nunquid nobilitate possidentem quærit.
nichilomagis qm̃ honestum ac bonum re-
doere. Quare facessant adanda nobili-
tate diuitie / & earum possessorem / diui-
tem & opulentum / non nobilem dicamus.
Sed diuitijs inquit uirtutem addidit
aristoteles. At he illum nobilitant in
quo existunt. filios aut nullo modo.

Aristoteles.

Siquidem sapientis sententia est. que
ante nos fuerunt nichil ad nos spectare.
sicut neq post nos futura. neq eniz
magis ad nos parentum uirtus / qm̃
nostra ad parentes redundat. Ego au-
tem non credo aristotelem uoluisse
nobilitatem in nos transferri proge-
nitoꝝ. Nam si nobilitas uirtute & di-
uitijs comparatur vt illi placet / diuitie
quidem filijs relinqui possunt. Vir-
tutes uero minime. Virtus eiz cum
in actione consistat / actio autem sit
operantis / sequitur ut nobilitas in eo

Aristoteles.

33
sit qui exercuit officia uirtutum. Sicut
enim equum fortem pulchrum atq;
acrem dicimus, non cui eiusmodi ge-
nitor fuit, s; quem membrorum conue-
nientia spectandum fecit, cui vires ad-
sint ad ferendum sessorem, quem buci-
ne cantus excitat, ita non eum qui pa-
rentes preclaros enumerat, s; qui suis
uirtutibus resplendet nobilem appel-
labo. Iudem domus pulchram iudi-
co non quam formosus edificarit
faber, s; que splendida & suis partibus
fuerit composita. Rem quidem mi-
litarem equitandi disciplinam artes
q; eas, que doctrina traduntur possi-
mus filios edocere. Virtus nulla pare-
tum eruditione, s; diuino quodam
numine, fauoreq; percipitur, ac serie
occulta fatorum. Licet enim uidere perni-
ciosos ac nepharios viros, procreasse
filios omni laude & uirtute prestantes.

similiter illos qui fama illustri & summa
gloria claruerunt / genuisse eos / qui suis
flagitijs paternam laudem labefactarunt.
his neq3 parentum institutio profuit ad
uirtutem / neq3 illis quo minus clari eua-
derent / paterna scelera obstiteret. Itaq3 cu
neq3 inuicioꝝ / neq3 in virtutum heredi-
tatem filij succedant parentibus / ne in sp
lendorem quidem subeunt nobilitatis.
Sicut uirtutis ita & nobilitatis sibi qsq3
existit amator & opifex. Si enim nobili-
tas successionem traderetur / seruus nequis-
simus a scitu in aliquam amplam gentem
heresq3 institutus bonoꝝ / nobilis euade-
ret. quod nemo sane mentis affirmaret.
Generatio in super medium est quo filij i
lucem educuntur. ea si turpis aut obsce-
na fuerit / ut pote adulterio incestu / stu-
pro quesita / nequaquam turpi medio no-
bilitas descendet ad filios. in eo enim quod
fit iniqua nulla potest admiseri uir

24
- tus / neq; quicq; quod sit laudabile.
per iniquitatem igitur nulla erit q̄is
laus. Tua hec ergo aristotelica nobilitas
cū nulla uidetur existere / cū posteris
non posse relinqui. Quam inus si suaz
quoq; diffinitionem accipiamus / tam
aut nulli aut pauci erunt / & ij ex in-
teruallis nobiles. Cum eniz per raro
accadat vt cum virtute diuicie contra-
hant societatem / cumq; virtus rara
sit ac difficilis / et qui uirtuosi fuerint /
postmodum aliquo turpi iuditio aut
infamia aut flagitio notari possint.
Videtur uirtus in ignominiam uersa /
antea partem amittere nobilitatem. The-
- mistoclis / qui grecorū omniū & bello
facile habitus est princeps / priorem eta-
- tem adeo flagitijs / uicijsq; inquinataz
ferunt / vt a patre qui ḡnosus erat / ex-
heredaretur hoc tempore descens a
patris uirtute themistodes nobilitate

Themistocles

Themistocles

amisit. Ad meliorem deinde uitam
reuersus ob res preclarissime gestas &
consecutas opes / nobilitate potitus est.
s; non integra / cui paterne opes defue-
runt. hūc rursus nobilitas deseruit.

cum amissis opibus / dampnatus pro-
ditionis / exul a patria partem gloriæ
& laudem / conspiratione in patriam in-

hanibale.

quinauit. Quid dicemus de hanibale
duce omnium prestantissimo / qui ortus
ex tali familia / tam insigni parente / a-
deo clariuit rebus gestis. an cum eius

T. Luitius.

virtutes ut Titus ait Luitius ingentia
uicia equarent / priuabitur laude no-
bilitatis. si enim paria erant uicia

Pausania.

& uirtutes / neq; nobilis / neq; ignobilis
fuit. Idem de pausania licet sentire.
quem in omni uita varium / cum uitijs
tum uirtutibus / deditum tradunt.

Aristoteles.

Vellem discere ab aristotele Laurenti
hoc enim differendi gratia loquor / quā

25
originem eē nobilitatis uelit, si uirtu-
tes solas proferret, fortassis assentiar
si adiunctas diuitijs audacter repug-
nabo: Nam cum he sint fortune mu-
nera, que pro illius uoluntate tenentur,
& donari & auferri nobilitas posset.
Sed sit opulentus cum uirtute, aliquis
dum vixit, hic partem nobilitatis,
diuitias uidelicet, uirtus enīz resi-
debit penes parentem, poterit ad fi-
lios transferre, qui si neq; paternam
uirtutem sequentur, & opes dissipa-
bunt, ignobiles uiuent. Sin uero in-
fortunam & uirtutes succedent, no-
biles erunt. Sed cum res hominū
sepūs uariantur, nec in eodem sta-
tu diūcius perseuerent, continget ut
nepotes, fortune bonis spoliati, longe
distent auita superiorū. ad hos nul-
la descendat nobilitas. Iterū pro
nepotes, si proauorū auorūq; uirtu-

res et diuitias representent / nobilitate
gaudebunt. Igitur longa progenie exa-
tabuntur / ex eadem familia nos nūc
nobiles / nūc ignobiles / nulla certa se-
rie / nullo ordine prestituto / nichilq;
ad eam generis nomine opitulante.

Itaq; facessant a nobilitate bona fortui-
ta. res instabilis & arbitrij alieni.

Nos aliquid eam esse arbitremur / quod
situm existat in nostro iudicio & po-
testate / neq; nobis inuitis concedi
aut eripi queat. Aristotilem uero

Aristotiles.

cum de re. pu. scriberet / existimo uel
comunem opinionem secutum / uel pl-
us qm phm deceat diuitis tribuisse.
Tum Laurentius ego inquit Nicolae
cum multis uerbis vsus fueris / nichil
te docto viro dignum dixisse puto.
sententiamq; aristotilis si vim uerbi
greci consideres / contendo esse veris-
simam. Nam quam latini nobilitate;

24
greci eugeniam appellant. hanc uerbo
nostro recte genorositatem dicemus.
Qui enim prisco, et ob uirtutem ac res
gestas, preclaro genere nascebantur,
propter familie ac generis claritatem,
generosi ferebantur. hoc est insigni
genere nati. Hanc latini Nicolaus inquit
meliori uocabulo ut videtur greci ap-
pellauerunt. Nos a rebus gestis recte
quod factis, & ob aliquam laudem in si-
gnem atque famam, que propriam sit ho-
minis alicuius nobiles uocamus. illi
ab uno genere esse uolunt, non enim
ab alijs, sed a nobis metipsis nobilitate
trahere videmur, ut ille putetur
nobilis, quem illustre & peruagatur
aliquod insigne, & laude dignum
facinus nobilitauit. Ut libet de vi-
nominis sentias Laurentius ait.
Ego aristoteli herens, ad nobilitatem
compatandam, non solum uirtutem

Antonius

spectare arbitror / & diuitias genus / corporis
et fortune adiumenta. Nam diuitijs li-
beralitas grata omnibus virtus in us-
um deducta ualet. bello quoq; & pace
quibus pecuniarum sumptus maxime
sunt necessarij / gloria acquiritur. a-
qua descendit nobilitas. Magnificen-
tia quoq; ex qua nomen nostrum & fa-
ma admodum augetur / nulla erit ab-
sque fortune bonis. patria insuper pluri-
mum prestat presidij ad nobilitatem.
Sensit hoc themistocles / cum siriphio
iurganti patrie illum non sua laude
clarere / respondit neq; se siriphium no-
bilem euadere potuisse / neq; illum a-
theniensem clarum aut nobilem un-
quam fuisse futurum. Neq; enim ex ali-
quo oppidulo profectus / eadem re-
utetur facultate ad gloriam consequen-
dam / qua florentinus ciuis. neq; enī
florentinus ex sola ciuitate nobilita-

Themistocles.
Siriphio.

tem assequetur. Genus preterea mu-
ltum opitulatur ad nobilitatem. Non
enim solum uirtuti sed multo plus quam
quod maiorum glorie & ymaginibus legimus
demandata imperia prouincias & tri-
umphos decretos, que ad nobilitandos
homines amplissimam materiam sup-
peditarunt. Recte ergo sensit aristoteles
quod uirtutes suffultas diuitijs
uoluit nobilitatem prebere. Diuitie
quidem cum neque bone neque male
sed pro modo utentium habeantur,
si ad uirum bonum peruenerint illu-
strare illum, & uelut in aciem ac ed-
ucere uidentur, in qua elucescere uir-
tutes queant. Utetur fortune bonis
tamquam instrumento ad uite cursum,
& uirtutum usum necessario. conse-
ret illa in amicorum subsidium, in mi-
sericordiam, in patrie defensionem
que uirtutes inane ac debiles absque op-

-ibus erunt . nullum earum officiū ex-
-ercētes . Quid eīz michi ad uitē comu-
-nis sustentaculum presidij affert sto-
-icorū liberalitas in ipso animi affectu
non opere collocata . Preclare igitur
aristotiles intelligens ad earum virtu-
-tum rationem , in quibus ciuilis uita
uersatur . necessarias esse fortunas / qm
uirtute peditus prudenter utitur .
Haud immerito existimauit ad nobi-
litandum hominem diuitias debere
cū uirtute esse coniunctas . Paup̄tas
eniz qm̄ uis amultis laudetur , tam-
-en videmus tū phōs tū viros omni
laude dignissimos paupertatis laude
qm̄ diuitijs carere maluisse . Hoc inq̄
Nicolaus non illius culpa / s; vicio ho-
minum contingit . qui tū doctrina
aristotilis deprauati diuitias laudan-
-tis / tū nature imbeli imbecillitate corr-
-upti / paupertatem in extremis ponūt

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

malis. & cum plus equo diuitias appetant.
nullam sine eis aduirtutem & bene uiue-
- dum viam credunt. Sed nos hoc loco
non quid corrupta opinio loquatur q̄-
- rimus. s; quid pronunciet veritas. que
mea quidem sententia longe est ab ari- *Aristoteles.*
- stotilis descriptione. Nam diuitie si
recte aduerteris / superbum / impotentē /
lasciuum / contumeliosus / promptiores
ad voluptatis vicia solent hominem red-
- dere: quod & ip̄emet sentiens / scripsit
solere propter diuitias fieri homines de-
- teriores. quare cum raram societatem ha-
- beant cum uirtute / rarius gignent nobi-
- litatem. Hoc & ip̄e in in politicis fatet /
dicens nobilitatem & uirtutem in pau-
- cas esse. non adens diuitias. que si quid
nobilitarent / archa & sacculus nobilio-
- res essent possessore. Illud in super asse-
- uerabo / nullas dignitates / nullos hono-
- res / nullas res gestas / nullos magistrat⁹ /

nulla imperia / nullos triumphos / veram
nobilitatem secum importare / nisi his fue-
-rit admista. & tamq̃m reꝝ moderatrix ad-
-iuncta virtus. Famam quidem & ueluti
glorie umbram secum in uulgus ferunt.
s; nobilitans laus petitur a uirtute. Ita
uero tua genus / patria / maiores & cetera
que modo retulisti absq; uirtute / sunt
tamq̃m cauponularũ insignia / que deno-
-tant ubi vendantur uina / nichil tam-
-en ad eius suauitatem conferentia. Vir-
-tus enim ex se ipsa subsistens / & iam ab-
-sq; istis adminuculis nobis patet ad no-
-bilitatem / ex infimo quoq; gradu eru-
-endam. M. Catonem priscum / non pa-
-tria / non genus / non diuine (tusculi eni
natus est) obsauro genere / tenui cœsu
s; eximie plurimeq; uirtutes nobilita-
-runt. C. uem marius arpinas rusticus
-canus / ignotus / paruo stipendio mili-
-tans / a uirtute sola & rebus gestis no-

M. Cato.

C. Marius arpinas

- bilitatem cepit. Sertorium quoque virū
nursinum plures uirtutes insignem ac
nobilem effecerunt. Vides igitur & his
& pluribus alijs, a solis uirtutibus non
adiutijs, uel externis alijs adiumentis,
nobilitatem concessam. Tum Lauren-
tius, hic noster inquit more suo omni-
bus contradicendi ac detrahendi artibus
professus, singulorum sententias damp-
nat. ipse nichil assertit, quo quid sentiat
noscat. Ac id tua culpa accidit. Ni-
colaus ait, qui potius quid non sen-
tirem quam quid sentirem dicendi ma-
teriam prebui. Nam si quæ probe
queris, facilis est explicatio. Non enim
diogenes sum ille ciuicus qui nobili-
tatem irridens, dicebat illam esse ma-
litiæ velamentum. Sed qui minime
conueniam cum uulgi opinionem, neque
id illam esse iudicem quod ij qui in
omni vita delirare uidentur. Ego

Sertorius.

Diogenes

que michi similior uero videtur stoicorum
sententiam laudo, qui cum omnibus
rebus, que ad rectam uiuendi rationem
pertinerent, cum uel maxime in hac
vna ex ipsius philosophie fonte no-
bilitatem hauserunt. hi non ad uul-
garem autem sed ad ueritatis prescriptam
ac normam rationis locuti, non fortu-
nam rem salacem ac dubiam, sed uir-
tutem secuntur, veluti certam recte
uiuendi ducem ac magistram illas
ceteris preesse rebus, ac modum ferre,
reliqua ei subesse, et ab ea regi uolue-
runt. hi bonorum finem in honesto pos-
uerunt, cuius stabilis ac manens nostri-
or est iuris possessio, que uero subiicitur
fortune, labuntur more fluminis, nul-
la in parte firma, omnibus infida. hi
ut alia multa, ita & hoc verissime ui-
dentur dixisse, nobilitatem ex sola nasci
virtute. Atqui huius sententie aucto-

20
- rem ac principem uidentur hūisse pla - plato.
- tonem. cuius sapientia singularis / & pe -
- ne diuina omnibus in rebus fuisse pu -
- tatur. Hic cum quatriariam partiatur
nobilitatem / ut in eius uita refert laer - Lactius.
- tuis diogenes / atq; unam eorū asserat / Diogenes.
quibus glori / boni / iusti q; parentes fu -
- ere / alteram / parentes quorū potentes
principes extiterunt. terciam enī no -
- stri maiores fama & rebus bello gestis
uel publicis certaminibus parua coro -
- na claruerunt. quartam eam q; pre -
- stantissimam omnium scribit / eorū quib;
non alia s; sua uirtus & animi mag -
- nitudo nobilitatem donarit. quos
solos uult esse dignos ut nobiles appel -
- lentur. Platonis hec diuisio illam ue - plato.
- ram germanamq; & suo robore nixam
nobilitatem iudicat quam uirtus p -
- ducat. Est enim nobilitas quasi spl -
- endor quidam ex uirtute progrediens

Haec
sola uirtus pducit
nobilitatem.

qui suos possessores illustrat ex quacunq;
conditione emergentes. Nam uirtus
maior, principatus, gloria certaminum
& gestarum rerum, illorum bona sunt, illos ornant
& reddunt, qui ea sibi suo labore, sua in-
dustria peperere. Nos uero laudem &
nobilitatem meremur, nostris meritis,
non alienis, & ijs actionibus que ex no-
stra prodeunt voluntate. Quid enim ad
nos attinet, que multis seculis ante nos
nostro neque consilio neque opera adstet.
Illa suis actoribus lumen & gloriam pre-
buerunt, nobis ad imitandum patefe-
cerunt viam, quam si sequamur, tam-
quam parentum opibus suffulti, minores
tamen nos extimari necesse est, quam eos
qui nullis maiorum subnixi vestigijs, sibi
ipsi ad iter virtutis & glorie auctores
extiterunt. Quanto enim maioris habetur
edificare domum quam habitare,
atque ornare edificatam, tanto preestabili

est atque

est atq; excellentius ab se partam nobilita-
tem possidere, qm̄ seruare ab alijs accep-
tam. cum alter suis viribus & lumine
resplendeat / alter pre se ferat alienum.
quare sole virtuti palma nobilitatis tri-
buenda est. Atria vero maiorū ymagi-
nibus referta / porticus signis ac tabulis
ornati, magnifice uille, templa constru-
cta, uaria domus ornamenta, plus ad-
mirationis aspicientibus qm̄ nobilita-
tis secum ferunt. hunc antischenes se-
cutus / scripsit eosdem sibi videri nobiles
& uirtutis studiosos in sola uirtutem no-
bilitatem constituens. Stoici hanc
platonis sententiam complectuntur. &
solos sapientes nobiles esse uolunt.
Hoc & cicero noster refert & seneca ex
stori corū secta philosophus excellens,
tum multis in locis, tum maxime ad
luallium eptā / ea quarta est & quad-
ragessima ut opinor) nobilitatis fon-

plato.

cicero.
seneca.

luallius.

Socrates.
Plato.

Plato.

Seneca.

tem atq; originem animi uirtutibus assignat. At enim cum de nobilitate disereret. Bona mens omnibus patet. Omnes ad hoc sumus nobiles. patricius socrates non fuit. Platonem non accepit philosophia nobile, sed fecit. Quis est gnoscus ad uirtutem bene a natura compositus. hoc unum est intue dum. Nam si ad uetera nos reuocas, nemo non inde est ante quod nichil est. Omnes si ad primam originem reuocentur a dijs sunt. a primo mundi ortu produxit nos usq; in hoc tempus ex splendidis sordidisq; alterna series. Plato ait neminem regem non ex seruis oriundum. neminem non seruum ex regibus. Non facit nobilem autem famosis ymaginibus plenum. nemo in nostram gloriam uixit. Animus facit nobilem. cui ex quacumq; conditione supra fortunam licet exurgere. hec seneca uerba. quibus michi michi uidetur uir sapientissimus, tanquam ex appolonis ora

culo, nichil uerius excogitare aut dicere
potuisse, qm̄ illam ueram nobilitatem qu-
-am uirtus prebeat & sapientia. eosq; so-
-los esse nobiles, quibus uirtutum officia
-laudem subministrarūt & dignitatem.

Juuenalis uero cum in satira quadam / Juuenalis.

-comunem ac uulgarem opinionem nobi-
-litas multis argumentis reprobasset,
-rectam rationem secutus, neq; ex hys
-pendere que tu paulo ante recensebas,
-ostendens, hanc eandem sententiam affi-
-rmat scribens, solam atq; unicam uir-
-tutem nobilitatem esse. Equidem cleā
-tem philosophum, qui aliquando rigā
-dis ortis aquam traxit, & Demetriuz
-quem seneca instrumentis cubantem cū
-uidet non preceptorem, s; testem uirtu-
-tis dicat, nobiliores. Pericle & themisto-
-cle crediderim, quos magis patrie decus
& imperium qm̄ sua uirtus nobilitauit.
Nam rez gestaz glorie multi existūt

Cleant. phs.

demetrius.

Seneca.

pericle.

themistocle.

participes, socij, milites, fortuna, sine quibus
nulla claretur eorum virtus. At philosophia que
sola nos ad sapientiam, virtutumque om-
nium quibus vita nostra servatur & co-
litur, cognitionem perducat. Is solus est
particeps, qui illis insudavit. Nam
prudenter sapienterque vivens, non aliud
de se a seipso bona vite refert accepta. ei
sunt proprie laudes, non ab alio mutua-
te. qui virtutum exercitio functus est.
Is solus nullo externo adiuumento sibi
gloriam parit, ex qua predaram elicit
nobilitatem. Tum Laurentius, et si ad eam
inquit arbitrer spectare virtutem, ma-
gnamque habere pondus, tamen non
in ipsa sola omnia videntur, sed necesse
esse, ut ei qui hoc nomine dignus
videatur, adsint externa quoque que
paulo ante repellebas. atria imaginibus
referta, porticus, theatra, ludi etiam
populo facti, venationes & reliqua eius.

modi / p̄ que nomen nostrum cum laude
uulgetur. hec enīz claros & ore omnīū
celebres prestant / ac nobiles efficiunt.
Nam sicut gloria uirtutis / & recte factorū
est comes / ita ex his progreditur splen-
dor quidam. hoc est nomen & fama
non uulgaris que nobilitas appellatur.
Hanc maiorū quoq; nostrorū pleclara fa-
cinora & uirtutes uidentur prebere po-
steris / & paterne glorie decus nobis tri-
buere tanq̄m lumen quo clariore no-
tioresq; efficiamur. Quis enīz nega-
rit nos progenitorū uirtutibus reddi
illustriores ac nobiliores? Nam si que-
rimus celebrari uolumus. mememo-
ria posteritatis / necesse est ut ea cō-
memoratio cōmendatioq; tanq̄m in pa-
rentum ymagines resulgeat in filios
ad quos hereditatem quoq; glorie tra-
nsfunderē uoluerunt. Est profecto
multorū opinio nobilitatem quemad-

- modum bona fortuita hereditariam nob
- a parentibus relinqui . que abicere ac re
- tinere in filiorum sit licentia & potestate .
Nam qui maiorum uirtutes & patrimonium
seruari nobilitate respondebit superio
- ribus . qui deterioribus studiis dedit
- vicijs & flagitijs vitam macularit . p
- fligabit nobilitatem partam . non se
- cus / ac patrimonium si prodigus fuit
et sumptibus profusus . Nullo autem pa
- cto negandum est paternam nobilitatem
migrare in filios . & esse & dici nobiles
quorum nondum uirtus est cognita . hoc
& sentit Cicero in oratione quam pro se
- nio scripsit inquiring , Vos quod adoleſce
- tes qui nobiles estis / ad maiorum uestro
- rum imitationem excitabo . Vult sapientissi
- mus Cicero etiam illos nobiles esse /
- qui nondum per etatem paternarum uir
- tutum imitatores esse potuerunt . At
- qui loquor enim quod sentio / citius

Cicero .

Cicero .

appellabo nobilem qui excellentis parentes
potest referre: ipse uel paululum uirtute
ornatus: quoniam qui obscuris maioribus ex
titerit: omni uirtutum genere excellens.
priori patefactus est aditus ad lucem
commendatione maiorum. que illos notissimos
in uulgus fecit. ut paruula quedam uir
tutis lux in eo plurimum resulgeat prop
superiorum splendorem. Huic autem cui
nullus precessit aditus ad hominum fa
mam magno lumine opus erit ad illu
strandam in qua natus est obscuritate.
maiori quoniam quadam difficultate per
ignotum iter cogitur proficisci. Alter
partem gloriam paruo labore sustentat.
Alter cum obscuritate certans plurimo
tempore: multo labore: opera diligenti
eget ad amplitudinem & laudem: ex qua
uenit nobilitas: consequendam. Istas
uero Nicolae tuam stoicam uirtutem
nudam: egentem: & pene molestem: que

non ingreditur ciuitates / s; deserta uidet^r
& solitaria. Licet multi laudauerit / tamen
qui appetant pauca reperiuntur. & q^muis
a sola virtute quā nobilitatem velint /
fateantur tamen oportet / nisi ciuilem
uitam se refugiant / multis illi opus
esse presidij ualitudine opibus / pat^r
reliquisq; rebus in quibus fortuna do-
minatur. quibus si priuata erit uita
mortalium / algebit profecto uirtus ue-
stra / veluti sola atq; agens. neq; in
hominum cetum & communem usum p-
dibit. Vt ex ea nata uideatur nobilitas
quedam subrustica omni carens nobi-
litate. Nam que nobilitas inerat uel
pho qui suis studijs contentus / late-
bibliotheca / sibi ipi pene ignotus / uel
ei qui sobrie pie / caste / sapienter ui-
uens / abditus degit in uulua / nullis
hominum sermonibus celebris / nullo
nomine illustris. huc uirtutem

concesserim / s; nullam adesse nobilitate.
studiosum uirtutis non nobilem appel
- labo. Istam nobilitatem stoicor; pauci
querunt. pauciores adipiscuntur. Ego
autem illam appeto / illam probo, qua
consuetudo mortalium iam dudum
confirmauit. neq; tum grecos / tum la
- tinos arbitror ita inscios rez fuisse
ut hoc nomen in tam multis vsurparit.
quos aliud quidam qm uirtutem stoi
- corum reddere nobiles crediderunt.
Non inficiabor nicolaus inquit ciuem
egregium in sua ciuitate honoribus
& dignitate predictum / si idem fuerit
seruator honesti / nobilem esse illum q
adiungam / qui procul a rei. pu. nego
- tijs / uirtuti deditus / sibi vacat & bone
menti. neq; minus fortem appella
- bo / qui cum uitjs / qm cum hostibus
bellum gerat. neq; imprudentiorem
eum qui uite sue cursum ad honesta.

tem dirigit. qui que appetenda, que ue fu-
gienda sint didicerit, qm̄ qui rei pu-
cure intentus, de bello ac pace pro ipsius
utilitate consulat. phōs quoq; & doctos
viros, qui suis studijs & uigilijs vitaz
hominuz uarias p̄ artes excoluerunt,
qui q; uel scriptis uel exemplo, nobis
ad instituendos mores & uitia ppulsa-
da profuerunt, qm̄ tūuis abditū, non
tantum nobiles, s; nobilissimos fuisse
dixerim. Illud quoq; ne me pertinā-
cem putes, utq; tibi paulum morem
geram conl concessero aliquid splendo-
ris & dignitatis in nos, ex patria & ma-
iorz gloria redundare. Vt eius quadā
exportiuncula participes posterī dican-
tur. Sed tamen id cum mentem ad
rationem flecto, quale sit nos satis
perspicio. Michi quidem ea uident̄
esse blandimenta quedam inertium
& sompulentoz. qui quod ipsi asse-

36
qui nequeunt / tamq̃m ab alijs accepint
ignauie titulum preferunt . puluerem
eniz solemq; fugientes / delutescunt sub
umbriculis alioꝝ / & cōmemorantes
priscoꝝ virtutes / ipsi in suis penitus
obmutescunt . At uero patria omnib;
eque lucet . Illi aut excellētissimi
uiri / non magis filijs q̃m ceteris sua
imitandi uestigia reliquere . Lumen q̃
dem quod est in publico licet pateat om-
nibus / magis tamen ei qui prope est
lucet / q̃m qui remotior . ita qui illoꝝ
laudi magis herebit nobilior euadē
q̃m qui alonge respiciet . Etenim si
cut platonis & aristotilis / non filijs
magisq̃m alijs doctrina & sapientia
profuit / ita superiorū uirtus / non pl-
us filios q̃m me nobilitabit / si illius
fuerim imitator / quare plus aristoti-
lice nobilitatis iudico participasse the-
ophrastum qui illi in scola & doctrina .

plato
Aristoteles

theophrastus

Nichomachus.

succesit / qm nichomachum filium qui
longe illo doctrina inferior fuit. Virt^{us}
eiz omnibus est in promptu / eius effiat^{ur}
propria / qui illam aplectitur. Socordes
ignavi / improbi / peruersi / qui se in ma
- 104 suoz locum putant successisse / eo
sordidiores qm ceteri habendi sunt /
quo longius distant ab imitatione pa
- rentum. Equidem libertum Ciceronis
Tyronem nobiliorem censebo / qui pa
- troni uirtutibus inhesit / qm filium
desascentem ab honestate paterna. Naz
qd uirtutem absqz externoz comitatu
nudam / egentem / incomptam / & tanq^{am}
solitariam credis / uehementer erras.
Non eget alterius ope / aut fortune ad
- municulis uirtus / que omni ex parte
perfecta suamet dignitate / cultu / de
- core / tanqm regina in summo collocata
resplendet. suo qz fulgore totum orbez
collustrat. Quid eniz illi opus est reb.

Cicero.
Tyro.

externis: suis facultatibus / suis opibus
que ceteris prestant contenta est: neque
aliquo indiget opitulamento quod ext^a
eum positum existat. Egere enim defec-
tus esse uidetur. At uirtus cum in ea
sit satis presidij ad bene beateque uiuendum
neque aliquo egeat: res enim quedam p-
fecta est & suis partibus absoluta. Ni-
hil ad sui perfectionem extra eam
requirit: neque quicquam addi potest
quo uirtuosior efficiatur. Sapienter
igitur stoici qui uirtuti nulla re ex-
tra se posita opus esse iudicauerunt
exque ea sola uoluerunt prodire nobi-
litatem: & qui secus tenent: non tam
ueritatem quam uulgi opinionem uide-
tur sequi. Que quidem sententia
preterquam quod est verissima summam ui-
tatem vite nostre uidetur afferre.
Nam si persuassum erit hominibus
honestate & bonis artibus nobilem

fieri: eamque veram esse nobilitatem quam
sibi quisque recte agendo quesierit / non
que sit alterius industria & labore parata.
excitabuntur michi crede magis ad uirtu-
tem / neque desidia confecti nichil agentes
dignus laude / in aliorum gloria acquiesce-
mus. sed ipsi erigemur ad nobilitatis in-
signia peruestiganda. Licet videre illos
quibus diuitie absque labore suo obtige-
runt / inertiores ac negligentiores in
earum custodia quam si suo sudore acqui-
site peruenissent. Eodem pacto qui sibi
hereditario iure nobilitatem relictam
arbitrantur / tardiores ad querendam
laudem lentescunt quodammodo ac tor-
pescent! nec commouentur ad studia
honesti. satis sibi esse dicentes recensere
superiorum probitatem. Quibus vero per-
suasum fuerit nullam nisi propria uir-
tute & gloria nobilitatem possideri / infla-
mabuntur ardore quodam ad ea efficien-

da ex quibus eluceat in eis superiorum uirtus.
Et siue sequentur exempla parentum, siue
alijs exemplo se esse uolunt, adipiscuntur
veram nobilitatem quam certe iudico cla-
riorem eius qui suapte natura & opere
cultuque uirtutis fuit nobilitatus, quam quod
iniam parua succedit. Colenda est igitur
laurenti preeteris rebus uirtus, que nos
non tantum nobiles efficit sed etiam beatos.
redditque fama & memoria hominum in-
mortales. Ab hac nobilitas, ab hac glo-
ria, ab hac uite cursus petendus est.
ab hac omnis recte uiuendi ratio expete-
nda. Sed iam satis collocuti sumus. Vtri-
us autem verior sit sententia, uidebitur
quibus est acrius ingenium ad disputan-
dum. liberum est omnibus sentire quid
uelint. Nunc autem quoniam uis estus
paulum declinauit, deambulandum
extra oppidum censeo uisendumque
fluvium quem iste nobis sepius ob

fertilitatē piscium laudauit :

*Epistola poggii florentini ad insignem virum
d. Gregorium Corarium sedis aplice
Prothonotarium :*

Oggius Plurimam .sal. dicit viro
insigni gregorio Corario sedis
aplice prothonotario . Optare
mi Gregori amantissime / ut libellus
quem de nobilitate composui / antea
qm̄ ame esset editus prior in manus
tuas peruenisset . Nam duo que me
amicissime admones facile mutasset
arbitrio tuo . Non enim sum adeo per
tinax in opinione / quin plus conce
derem tue auctoritati qm̄ mee sente
tie . Nam cum inscriptis meis / quele
uia & pusilla sunt / ac comendatione
indigent / studeam gratiam & beni
uolentiam querere / non fuissem adeo
amens / ut cum ipse fauore egeam / vo
luissem doctissimorum michi q̄ ami

- cissimorum viroꝝ in me animus prouo -
- care aut aliquid committere quo michi
- iure succensere possent. & si qua in re
- se lesos existimarent, cumulatam ui -
- cem redarent. Neqꝫ preterea is sum
- qui boni viri esse putem palterius ob -
- trectationem & infamiam laudem pe -
- tere. Vt uo planius perspicias animu
- inscribendo meum, que tibi non proba -
- tur, nulla detractandi, aut calumni -
- andi causa a me dicta sunt. Sed uo
- ex sententia que meo ex iudicio (falli
- autem possum) nullam merentur rep -
- hensionem. Sed tanta est doctrina
- & prudentia tua, tantus in me amor,
- ut plus tibi credam qm michi ipi,
- cum michi persuasum sit, honorem
- meum eque ac tuum tibi esse carissi -
- mum. Primus in uerbo factionis,
- quod in malum trahi putas. Vide
- ne non recte me culpes. Ego enim in

eius uerbi sensu. titum liuium secutus
sum satis copiosum atq; opulentum au-
ctorem latine lingue. qui si culpam iu-
sticie meretur. facile patiar errorem me-
um cum tanto viro esse comunem. Ille
enim in suis libris factionem tanq̃m se-
ctam in ciuitatibus & diuisionem sen-
tentiarū in re. pu. scribit. Accidit eniz
in nostris etiam pluribus Italie ciuita-
tibus. Vt aut sint in eis antiquate. aut
sepius e nouo oriantur diuisiones. quas
recte antiqui factiones appellarunt. ho-
nesto quidem uerbo. s; quod dissensio-
nem uoluntatum significaret. cum
utriq; sententijs dissidentes. voluntate
tamen idem sequeretur. salicet sue
rei. pu. utilitatem. Itaq; in primo ter-
cie decadis libro (ea est in manibus
recentior) de hānibale inquit. literas
igitur ad principes factionis barchi-
ne premisit. In tertio aut Complanus

erat Trebius, nobilis inter suos, sed pre-
mebat eum factio familie per gratiam
romanoꝝ potentis. Et paulo post Ha-
mulco factionis barchine. Multis quoque
preterea in locis, que longum esset re-
ferre, hoc uerbo utitur, non in oppro-
brium aliquod gentis, sed ad ostenden-
das ciuitatum varias sectas & domesti-
cas diuisiones. Hoc idem & secta apud
nos & hereses apud grecos designant.
Que uerba non nulloꝝ usus deflexit a
a uero significatu. Si possuissem pro fac-
tione uel heresi ut sectam, quod recte
& latine potuissem facere, aut si conspi-
rationem quam Cicero in bonam partem
scribit, contradixisses quoque ac me uer-
bis male usum dixisses, cum neque he-
retici ueneti essent, neque secta inter eos
aut aliqua conspiratio uigeret, quas
plurimi in peiorem partem deducunt.
Ego igitur cum scirem in uenetoꝝ re-pu-

nullam manifestam neq; factionem neq;
sectam (idem enim sentiunt omnes) di-
uisio tamen sit ppli / & ea non parua
a nobilitate / non factionem / s; veluti
factionem scripsi . non ad culpam aut
ignominiam ciuitatis / s; ad ostenden-
dam id quod neq; tu inmiscuabis no-
bilitatem esse ab reliquo ppto seuinc-
tam . eosq; dici nobiles qui fungi pos-
sent muneribus ciuitatis . Ceteros uo-
etiam si socratem uel platonem sapientia /
Aristidem uel catonem uirtute superet /
ignobiles haberi . quodqm equum aut
verum sit tuo iudicio relinquo . Nam
q; factiosum male significationis uis
esse . id ego assentior tibi . sed nequaquam
sequitur ex eo / ut factio propterea ac-
cipi debeat in malum sensum . Vinus
quidem nullus sane mentis reprehen-
derit / ut uerbum significationis male .
At uero vinosum omnes . Item de

- muliere .

muliere & capite dici licet quoz denomi-
- natua indeteriorem significatum uer-
- tuntur. Quod autem Honiū Marcel-
- lum & pompeium festum in testes annu-
- listi scias me multo pluris facere Liuij
auctoritatem. qm̃ illoz opinionem /
qm̃qm̃ & festus metum sentit / qui
antea id vocabulum honestum fuisse
dicit. & que salustij in cateline bello re-
- fert Marcellus scripta esse / nequa qm̃ i
eo libro quod in meo codice extet repi-
- antur. Verumtamen satis est michi
quicquid illi seruari apud se dicant /
me non veterem & castam illam ut ai-
- unt / que iam absoleuit / sed titi Liuij
temporum doctrinam fuisse secutum
At uero secundum / quod quidem graui-
- us est / in quo scripsi nonnullos qui
ob aliquod eorum insigne facinus i
rem. pu. admissum / etiam si scelere ali-
- quo profuerunt / nobilium numero

adscriptos adscisci ad munia ciuitatis secus
esse atq; a me scribatur idq; falsum esse
potest esse ut scribis / s; nullo pacto calum-
-niosum - Non eniz quicq; calumniandi
studio contra amplissimam atq; ornatissi-
-mam ciuitatem a me dictum cogitatum
ue fuit . Sed quia que a pluribus olim
intellegeram uera esse existimaui . Reg-
-res forsitan testimonia / aut eoz qui protu-
-lerint / aut eoz qui scelere profuisse dica-
-tur . At ego illos non teneo memoria . si
que etiam nomina occurrerent / tamen
honoris gratia minime a me nominaretur
potiusq; plane confiterer me errasse / qm
ignominiam alicuius coniungerem cu;
mea defensione . Sed attende queso quo-
-modo ea uerba a me ponantur / & remit-
-tes paulum de iudicandi seueritate .
non dixi obinsigne scelus / s; facinus . no
qui scelere profuerit . s; etiam si profuerit .
ut non id factum omnino fuisse / s; po-

48
tuisse fieri demonstratur. ita nulla in re
leditur existimatio nobilitatis vestre.
cum etiam multa fieri a sapientibus po-
ssint a quibus illos uidemus abstinere.
Non nego reges & principes plurimos esse
a uobis ciuitate donatos. sicuti & illi ne-
scio qui (memoriam enim exciderunt)
primum herculem, deinde magnum ale-
xandrum ciuitate donarunt. sed non
concedam illos a uobis nobiles esse factos.
quippe cum plures eorum se affirmarent
uestris ciuibus nobiliores. de illis meus
est sermo, quos ut uerbo uestro utar,
gentiles homines facere predicatis. quorum
in numero neque reges, neque principes
quos commemoras se esse fatebuntur. At
uero paulo amplius progredieris quam ra-
tio postulet scriptorum meorum. dicis scel-
leratos homines a uobis solere puniri.
id ego quoque assentior. sed tamen eos qui
in uestram non in alterius perniciem ma-

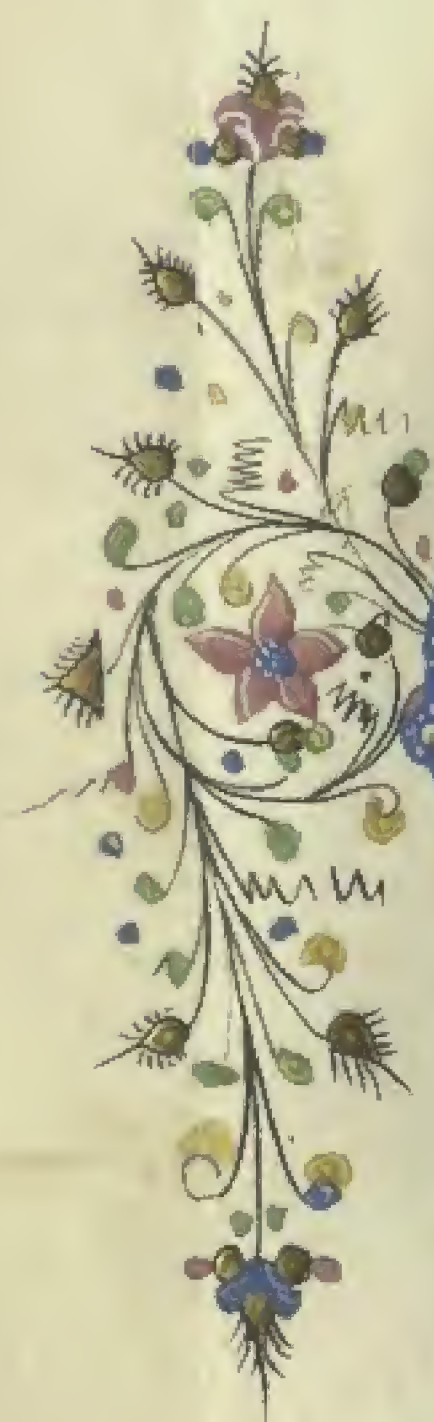
- chinantur. Sed hoc quid ad rem ur̄am
- confert. nullus tibi concesserit. Ut qui
- scelus aliquod aliquando comisit, dici
- debeat sceleratus. neq; qui aliquñ in iu-
- ste egit iniustus. potest quispiam sceler-
- re prodesse, neq; plecti ut sceleratus.
- potest & sceleratus qui nunqñ uobis p-
- fuit pena affici. Non audeo efferre plu-
- res qui olim uestram rem. pu. premio
- postmodum accepto, scelere adiun-
- runt, ne cuius honorem offendam. Ro-
- manos de quorū gestis liberior est loque-
- di facultas, scimus premijs singulari-
- bus affectisse multos. qui etiam prodi-
- tione patrie rem romanam subleua-
- sent, neq; propterea romanoꝝ virtus
- obscurior euasit. Si uestra res. pu. secus
- agit, sumopere talium uiroꝝ uirtus
- laudanda est. Ego mi Gregori nichil
- sensi quod crederem spectare uel ad par-
- uulam offensionem tue ciuitatis. De sce-

42
lere nihil mendacij confixi, existimans
minime falsa que audieram fuisse, quod
si factum nunquam fuit, neque id ego affir-
mo, parum id affert preiudicij. Exemplum
quod aliquod requiris, etiam si qua sup-
pedirentur, tamen malle erratum fa-
teri cause subiacere, quam notam aliqua
murere cuiusque mortui aut viventis
fame. Cupio vigilas meas quas comen-
dationis gratia suscepi, esse omnibus
gratis, neque verti in opprobrium aut odium
alicuius. Itaque que tibi videntur emen-
datione digna, corrige arbitratu tuo, neque
enim in hoc vlla mea utilitas, vlla sal-
us, vlla honoris contentio continetur.
Que scripsi sunt edita a me in utilitate,
communem, et non ad aliquorum offensio-
nem. Tibi uero gratias per magnas ago
pro tua singulari in me beniuolentia.
Nam te video fauere honori meo, neque
velle a me aliquid committi, quod possit

uel reprehensione uel malivolentia dignū
videri. Sed inter cetera tua scribendi mo-
destia atq; humanitas fuit michi gra-
tissima, ut plane eplā tua tue uirtuti
& suauissimis moribus conuenire uidea-
tur. Vale & me ut facis ama. Floren-
tie die octauo aprilis 1440.

Finis

Caroli arentini de nobilitate carmen
Lege feliciter

Quid sit nobilitas scribere liberis
Temptas, quod pedibus tollē dū cupis
Errores hominū, nūc ego carmine
Poggi magna tui gloria seculi
Ludam si potero, tum cythare modis
Aptabo leuior, tu calamo graui,
Personisq; libens hinc studiosius
Cures hec eadem reddere posteris.
Hic si Meoniam vicerit aureis
Cresum diuitijs, multaq; pascua

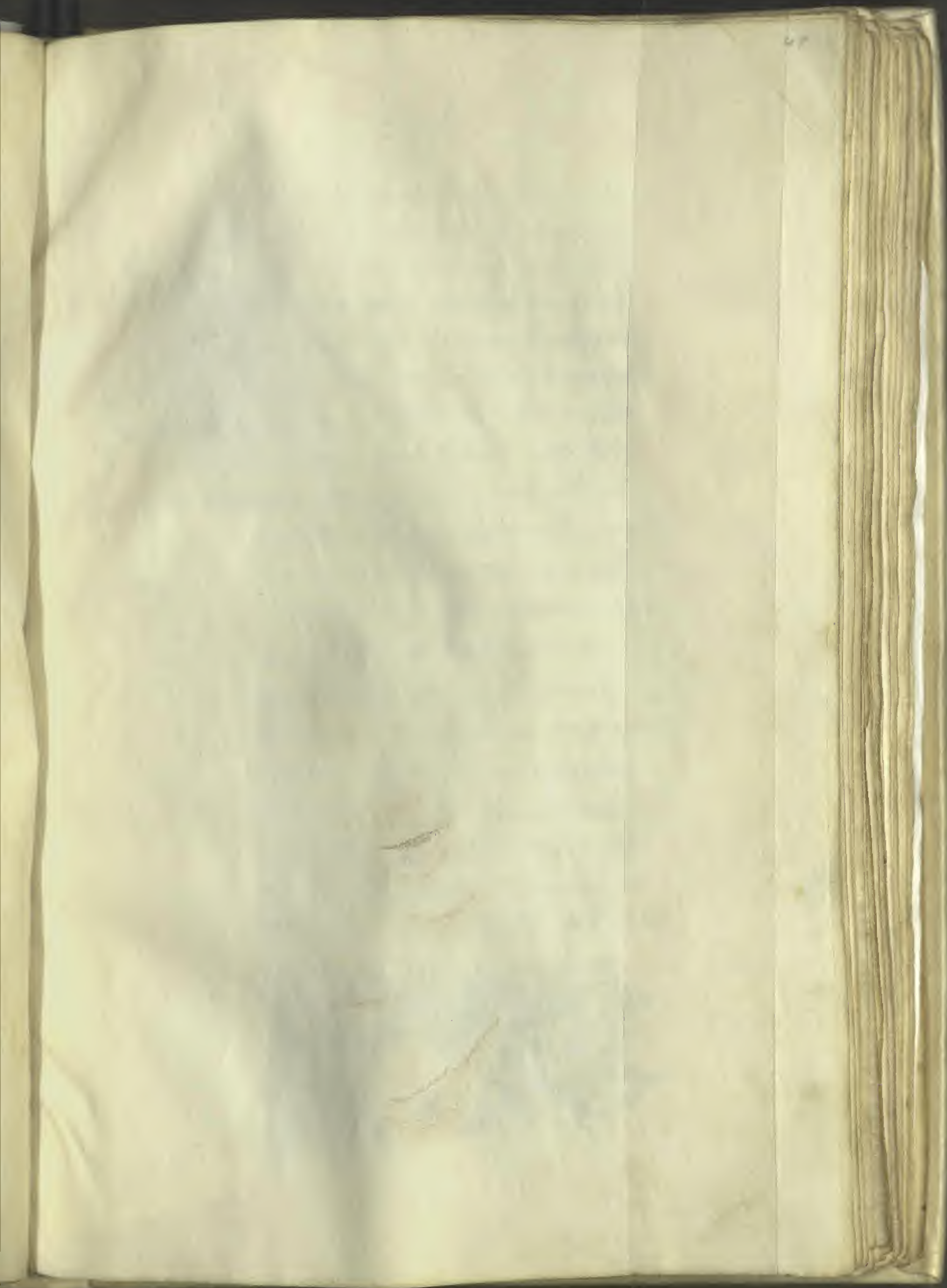
Armentis gregibusq; undiq; compleat,
Silvas phoebas fontibus & riget
Sacris alcinou multaq; dulcia
Cellis melle fluant / cultaq; pingua
Centeno boue verrat / Priami & domuz
Aratis trabibus / seu menelaeam
Ornatam attalici incolet auleis.
Festidit tennes / & sibi nobilis
Incessum simulans / pectora porrigit,
Librans se pedibus / bileq; percitis
Suspendit populum naribus in soles
Quamuis sit cupidus semper & anxius
Inmensis cumulis addere queritet
Non me musa precor sic fore nobilem
Permittas / mage qm cu sale / cum ioco
Dicar ridiculi fabula Tantalus.
Sed iam mi potius pauperies veni
Qualis fabricium uel Curium tulit
Vel qui signa suis perdita reddidit
Tu certe es sapiens pectore socratis
Tu facunda modo / tu modo iustior

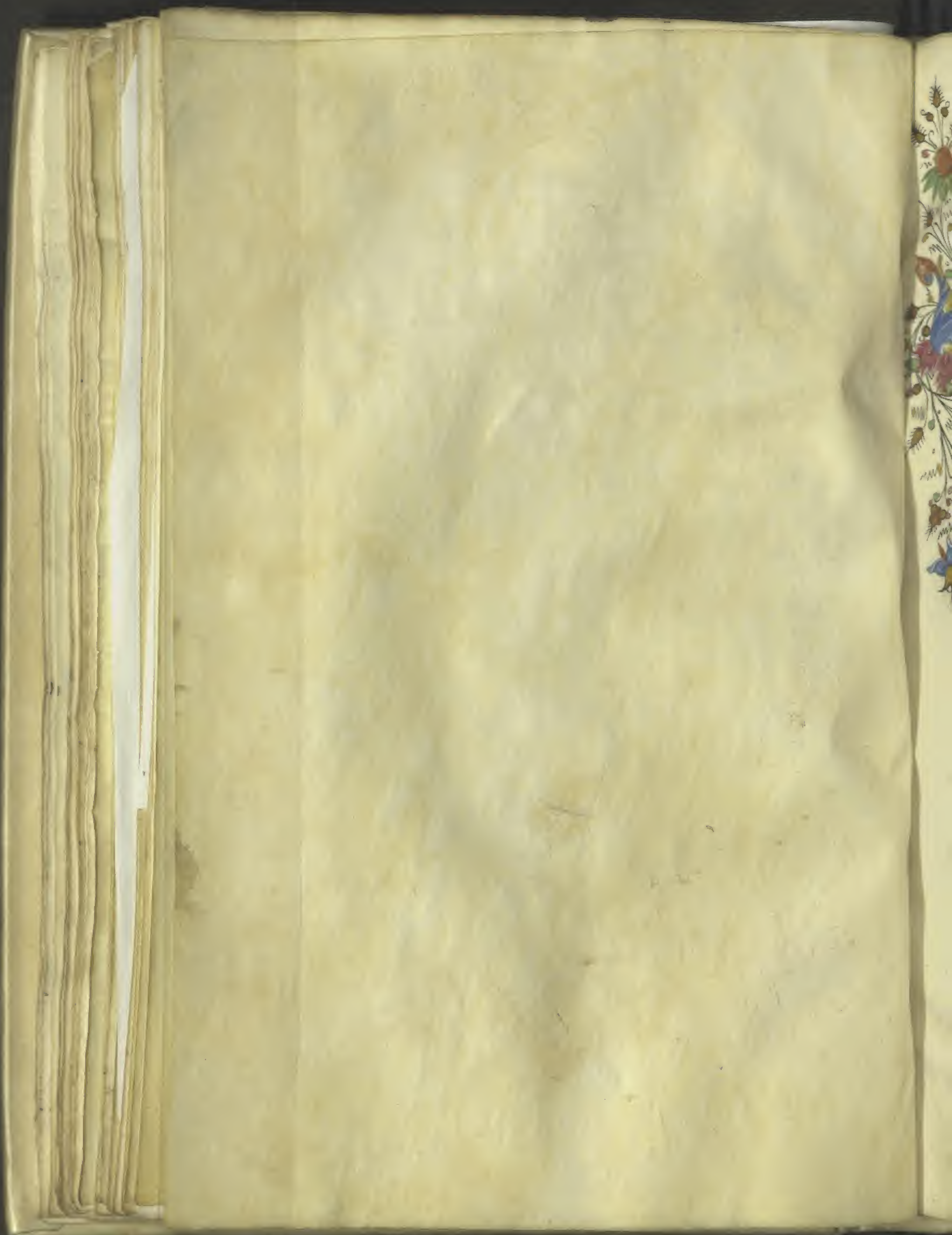
Hanc lasimacho sic probat & solon.
Ecce quot si cupias dicere barbito
Lassarere michi crede & manus & fides.
Est qui si proavum mostret ymagines
Vanus pueres, unq; & atria
Exornet pario marmore & omnium
Atq; statuis, ordine dictans
Longa fata virum, quiq; securibus
Ornatus sunt, qui capitolio
Olim claruerit, curibus aut equis
Aut qui pertrepidis tempore civibus
Dictator patrie consulit anxie,
Ille quippe uiris se similem putet,
Tanquam gloriolae pars sibi cesserit,
Hac redi miser, haec conspice degener.
Quid dignum facias laude & honoribus,
Dignum quid titulis, dum siculis vigil
Pernoctas dapibus, dumq; corinthijs
Vasis es stupidus, dum sibariticum
Fingis smindyridem, pensiq; diuidis
Ardens assyras mollia pellices.

SEd iam musa prociꝝ carpere desine
N ostas delicias / non tibi iambicis
A rmatum parijs pectus ut acuas
D entes archilogi / si quis erit graui
A ffinis sceleri / quin age arundinem
A utatam pharetra prome / oeca oculos manu
T ende / & proposito limite inhereat
T elum dum feriat / quid gnoscat
H ic si nulla suis parta laboribus
C arpat / portibus dum sedeat piger /
N ulli arti datus / & militie aut domi
N ec nostras Arabis nouita odoribus
R es mutet / neqꝫ querat sale quid rubro
I n conchis lateat / quid mare Indicum
R ugosi piperis mittat / eburneis
F ulchris vnde elephans venerit aptior
N ec duri calibes ferrea trishibus
B ellis arma parent / nullaqꝫ mercurium
D emum cura sibi / pectore dummodo
S pinter pernitateat / notior ut satis
I gnotos alios duat / ut hercule

Sic fortis / Eudimion clarior / aut aperi
F rugi / fucus iners / tibia quod mea
Non laudat magis / sed iustus & integer
Siquis cum fuerit / publica & legibus
Firmet iura sacris / tum sapientia
Preestet / non dubitet pro patria & mori
Plebei ut decem / Mutius & sue
Vite prodigus / aut fortis Oratius
Nulli nequitie deditus / & bonis
Drusus / Sapiens / sic moribus / & Xenoc
Crates / marmoreus frigeat ut lapis /
Quamvis phirna suis blandula amoribus
Illum sollicitet / corpore que graues
Hudato potuit fallere iudices .
Hunc duco gnossum / hunc ego nobilem
Quamvis fictilibus coenet / & ingenuis
Nullum se referat . nam gnositus
Virtus & probitas vera quae & unica est
Illis / quin potius nata parentibus
Virtutem sequitur umbra uelut / neque
Fortune trahitur corporis aut bonis .

96
Q uod si diuitie cui superent noue
C larus sit patria, & sanguine clarior,
N ec dotes animi corporis aut tamen
Illi deficiant, gaudet & omnium
V irutum aureolos capere uertices,
V t tu Cosma decus gentis Etruriae
L aurenti q̄ facis, designat amplius
V elis oceanum currere, nam mare
V ltra quas possuit durior hercules
Metas, nauigys est male peruium ~

Ad clarissimum virum Franciscum Bar-
barum Poggii Florentium contra auari-
tiam. Incipit.

Noniam plures mortalium mi-
serias non uiuunt sed agunt
vitam: hoc enim omnium est
illud perpaucorum fortunati
illi esse uidentur & pene felices quibus
dono immortalis dei contigit, ut possint
dicere se uixisse. Id ego nonnullis eta-
tis nostre uiris accidisse puto, qui rebus
ase editis magnam laudem assecuti sunt
& nomen multis seculis duraturum.
Nam & uaria scriptorum genera, e grecis
Latina rediderunt nobis, & ipsi sua que-
dam conscripserunt: summa cum doc-
trina atque eloquentia, quibus latine
muse plurimum decoris susceperunt
atque ornamenti. Quam quidem rem
haud pernicietalem illis fuisse arbitror
& greci facundia eruditae, & omni

doctrinarum genere prestantibus. At uero
michi durior quedam scribendi ratio
uidetur esse proposita: qui neque e gre-
ca lingua ad usum nostrum traducere
possum: neque ee sint mee facultates
ex quibus aliquid adhuc in publicum
ausum promere. Vex cum audaces quoque
fortuna adiuuet: temptandum michi
quoque uisum est, an ego quicquam pos-
sem afferre in comunem utilitatem,
quo & si non uixisse ut illi: at saltem
non omnino ignauiter uixisse dicerer.

Itaque sumpsi onus nescio an gratum
multis: michi certe iocundum: & ut
estimo ceteris non inutile, ut referrem
sermonem habitum contra auaritiam
ab his quos scis haud inferiores illis
qui habentur viri huius seculi doc-
tissimi si modo assequi potuero, ut ea
perinde atque ab illis disputata sunt,
ame literis mandentur. At qui hoc eo

audentius aggressus sum / quo pauciores
ex eis fuere / qua qui vacarent ad correp
- tionem vicioꝝ / que cum sint diuersa
que vitam nostram conturbent / id po
- tissime in hanc disceptationem est collo
- catum ex quo scelera omnia & maleficia
ut ait Cicero gignuntur. Q. si cui for
- te aut planum minus atq; humile
videbitur dicendi genus / aut non satis
explicata ratio muneris suscepti is
intelligat primus me delectari ea el
- oquentia / in qua non maior existat
intelligendi qm legendi labor / deinde
aduertat non quantum de eiuscemo
- di re disseri / s; quid ingeniolum me
- um scribendo consequi potuerit. Sa
- tis enim esse michi visum est propo
- nere in medium copulas / quecuq;
ee sint meas / ex quibus uel queant
sumere / si qui forsitan dignas extima
- tione aliqua arbitrentur uel absol

uere aliquid perfectius / qui voluerint em-
endandi atq; ampliora dicendi curam susci-
pere. Tibi autem mi frāscē viro & amā-
tissimo michi & ingenio excellentissimo
cuius labore & industria nostre litere ma-
gnū incrementum sumpsere / hoc opu-
sculum tanq̃m studioꝝ meoꝝ primitias
dicaui / subitiens illud ex animi censure
tue / quod si probaris. ede illud / quia fulc-
tum tua auctoritate & ab alijs quoq; com-
probatum rei confido. Sin uero minus.
proicito in ignem. Veluti rem in cuius
iactura parum detrimenti sit futurum.
cum facius sit comprimī errata amicoꝝ
qm̃ efferri. Sed ut sententiam rite
ferre possis / audias iam quid ij loquā-
tur inter quos sermo est institutus. sūt
enim quibus cum tibi summa / dum hic
aderas / et periocunda fuit uite consuetu-
do / quos tuꝝ audieris colloquentes / &
si non scribentis / ac saltem disputantiꝝ

gratia existimo non aspernaturum te hoc
munusculum / quod suscipias oro in tu-
telam tuam / non tanquā horridus iu-
dex & seuerus arbiter / s; tanquā diser-
tus atq; elegans patronus / qui censeas
et agendam tibi illius causam & erra-
ta etiam deffendenda .

Congratulatio Liber Inapit feliciter

Qum cenarent antonius luscus ,
Cincius romanus / nonnulli q;
alii ex pontificis secretarijs cum
Bartholomeo de monte polidiano (eos
eniz inuitauerat estiuis diebus more
romano ad vineam suam / que est pro-
pe basilicam lateranensem) euenit vt
sermo post cenam / sedentibus illis / cu-
uarijs de rebus ut fit sepius / tum uo
de laudibus fratris bernardini (nam
is tum rome predicabat) oriretur .
Quem cum antonius qui cum frequens

audierat maiorem in modum comenda-
ret / homo est inquit inter omnes q^os
quidem audierim / mea sententia elo-
quens / & satis eruditus . Sed quod
ego precipuam dicendi partem puto
vna in re maxime excellit . in persua-
dendo ac excitandis affectibus / flectit
populum / & quo vult deducit . mouens
ad lacrimas . & cum res patitur ad risus .
Tum cinctus . hunc ego virum inquit
continuo vellem comorari in hac urbe /
multum enim profuit vox sua huic
populo / & salutaris fuit / tum ad em-
endationem morum / tum uel maxime
ad sedandas / que multe & graues erant
discordias ciuitatis . Est quippe in eo
ut dicis magna uix ad mentes homi-
num permouendas atq; impellendas .
Vix una in re pace sua dixerim / erra-
re michi videntur & ipse & ceteri eius-
modi predicatorum . Nam cum satis

57
multa loquantur: non accomodant orō-
nes suas ad utilitatem nostram: s; ad
suam loquacitatem: nec curant quem
admodum medeantur egris animis:
quorū curam proficiuntur: s; quomodo
se plebi insinuent: & eius captent pla-
usum. Itaq; cum habeant res quasdam
premeditatas: quas apud omnes omni-
bus in locis tractare consueuerunt:
partim locuntur de rebus reconditis
& obscuris apud indoctos: quas non
capit uulgus: partim fundunt uer-
ba que incidunt apud femellas: et ru-
dem plebem: quam uideas abire mul-
to qm̄ accesserat stultiores: non nulli
ita reprehendunt vicia persepe: ut
docere illa videantur: non quantum
proficiunt uerba eorū pensantes: s; quanti-
fiant a mulierculis: quarū donis &
muneribus anhelant: ex quo per pau-
ci uel nulli potius euadunt sermonibus

eorum meliores. Risi multociens quorundam
stulticiam, qui cum egregie laudauerint
quempiam quem audierint predican-
tem, si roges quid dixerit, quam obrem
illum laudent hesitant atque omutescunt
aut se respondent nescire. Hic Anto-
nius nequaquam hoc mireris inquit, nul-
lum enim ad hanc diem ex ipsis audimus
hunc nostrum excipio, qui michi ali-
qua in re satisfaceret, que quidem ad
eloquentiam pertineret. Nam cum
tria existant in quibus ars dicendi om-
nis & facultas consistit, ut doceantur
auditores, ut delectentur, ut mouean-
tur. Ita multi eorum docent ut ignoran-
tie artem & stulticie doctrinam, suscepisse
uideantur, ita delectant, ut
nil sit ipsorum uoce & oratione molestius,
ita permouent audientium ani-
mos, ut nulli accedant tam uigilan-
tes tamen attentius ad audiendum, quam

ad ositationem soporemque incitentur.
Est ita antoni ut dicis inquit Cincius.
et multis omnia & huic ipsi quem ex-
cipis multa desunt. Sed ego non requi-
ro ab eis que sunt eloquentie propria
cuius se ignaros fatentur. Illud ualde
admiror. cum docendi, admonendi,
emendandi, corrigendi, munus pre se
ferant, tam procul abesse a facultate,
atque officio eorum que profitentur. Nam
cum totum annus exclamauerint, atque
oblatrauerint multa pollicentes, nemi-
nem uidimus suis uocibus effectum
paulo emendatiorem. Cuius rei ulla
est preapua causa, quod non accomo-
dant uerba ad commouendas eas infirmi-
tates, quibus languent animi nostri,
sed passim discurrunt, ac vagantur per
varia morborum genera, pro ut fert libi-
do loquendi in nullius cura insisten-
tes. Quod si bonos imitarentur medicos

aliquem fructum nobis afferret ipſorū labor.
Sicut enim illi cum adhibentur egris, na-
- turam eorū & uim morbi penitus inspic-
- unt, quo rectius curent, ita isti a quibz
suscapitur animarū salus, nisi diligenter
scrutentur, rimenturq; / quo quoq; uicio
maxime sint infecti, ei q; opem prester,
loqui diu ac multum possunt, sanare
nulla ratione possunt, non plus qm
ignarus morbi medicus. Tum bartho-
- lomeus, sane hoc recte sentis inquit.
Nam cum uita nostra sit omnis obnoxia
ac refferta varijs uitijs quibus mederi
oporteret, alia tamen scimus alijs & o-
- muniora esse & perniciosiora, uelut lu-
- xuriam, atq; auariciam, quaz tanta
est labes, ut difficile sit immaculatum
se ab eis seruare. He sunt tanqm
due humani gñis pestes acerrime que
nullum fere intentatum relinquunt,
& cum grauioribus indigeant remedijs

tamen perleuiter curantur. nulla de
his vicis fit ab illis, nisi cursim mentio.
Siquando uero illa reprehenderint, ita ie-
iune, aride insulse, id agunt, nulla cū
dignitate neq; uerborū neq; sententiarū
ut sanius fuerit siluisse, non odium
ingerunt peccandi, s; studium, ita ap-
te turpia facta aliquando describunt.
Ob eam causam multos cognoui, qui cum
studiose accurateq; longum tempus
interfuissent eiusmodi sermonibus,
nichil neq; uita neq; moribus profe-
cerunt, neq; id iniuria. Non enim
curantur pro modo sue egritudinis.
Quid aut prodest medicina non acc-
omodata uulneri, s; audiunt quedā
que obliuiscuntur prius qm̄ discesserit
oleum atq; operam ut aiunt perden-
tes. At uō si hec duo insectarentur
luicia, quibus magna pars mortaliūz
uegetatur. Si his insisterent, si dete-

- starentur / magis ip̄oy prodesse audien-
- tibus oratio . Ita eīz sentio / auariciam
- luxuriamq; tanqm̄ sedem esse ac funda-
- mentum maloy omniuz / vt uerissima
- sit prisca catonis sapientissimi uiri sen-
- tentia / Cuiusmodi luxuria atq; auari-
- cia laborare / que pestes omnia magna
- imperia euertunt . Eorum alterz cum
- uideatur originem ducere a natura / ta-
- men ratio adhiberi potest / & modus q-
- dam ne se efferat / vtq; infra certas me-
- tas contineatur . Alterz cum sit nature
- aduersum / nulla ratione regi potest .
- neq; moderandum est id genus mali
- s; excidendum . Nam luxuriāz licet
- multoy maloy causam sapientes dix-
- erint / est tamen aliqua ex parte ut po-
- sit ferri / veluti que admiscetur pro-
- creationi liberoy . blandum malum /
- s; sibi soli nocens / non alteri / neq; al-
- ienum a conseruatione gn̄is humani .

At auaritia est ad subuersionem eius ex-
ecrandum scelus / omnibus nocens / om-
nes ledens / omnibus in fensum / cui
nichil laudabilis / nichil honesti potest
esse coniunctum / monstrum ingens /
horrendum / ad perniciem gentium
procreatum / & ad delendam inter se
hominum societatem . Nichil est michi
fediꝯ auaritia credite . nil turpius / nil
horribilius / cuius si posset facies uideri /
magis nos terreret / qm furiaꝝ agmen ex
infimo tartaro eductum . Nolo exemplis
uti ne quem uerba mea offendant / ac si li-
ceret ostenderem / ac re ipa docerem / nullu
esse malum / nullum flagitium / quod illa
non suadeat / non importet secum . nichil
non bonitatis quod non auferat ab eo que
occupauit / denudat illum uirtute omni /
spoliat amicitia / beniuolentia caritate / re-
plet odio / fraude / maliuolentia / impieta-
te / redens ex homine scelestum portentū

ac crudele. Vt si reliqua omnia in unum
uicia congerantur, cum hoc solo non putē
comparanda. tanta est illius inmanitas.
Hanc bernardinus tuus antoni quem ad
eo laudas, nunquā tetigit, semel dixit
in vsarios, magis populum mouens ad
risum quā ad horrorem tanti criminis.
Avaritiā uero que fenus persuadet in
tactam reliquit. At in hanc erat in ue
hendū, in hanc excitande ingenij vi
res, si quomodo posset eius ardor uel re
stringi uel mitigari. Sed postea quā ab
his rabulis nr̄is de hisce uitijs aut file
tur aut dicatur ridicule, non esset alie
num ab re nostra, qui et illa euitare &
boni esse cupimus, quando corporibus
satisfecimus, aliquid inter nos differi,
siue de utroq; siue de altero, quod aīo
etiā prodesset, nisi & nox imineret, &
redeundum esset ad publica negotia, q̄
sunt nobis a pontifice demandata. Im

mo vero inquit antonius / & temporis
paulum super est ad disputandum / & dū
hoc agimus . publica quoq; tractamus ne-
gotia neq; paruo extimanda . Egregie
quippe scriptum est a preceptore moy se-
neca / in libro qui est de tranquillitate
animi / non solum eos prodesse rei publi-
ce qui assunt alijs / qui tuentur reos /
qui de pace belloq; censent / s; illos quoq;
qui virtute instituunt animum / qui in-
luxuriam pecuniamq; currentes pren-
sant & retrahunt . Quare tentemus
& ipsi siquid possimus prodesse hoc ser-
mone nostro / & si non ceteris at saltem
nobis . Equidem letor nos incidisse
in hec uerba / ut disceptemus paulisper
de horū viciōy vi atq; natura / qua cogita-
illoz crimen culpamq; facilius euitem-
us . Quamq̃m fatebor vobis ingenuē
alterz ne possem / iam anni effecerunt /
alterz ne uelem / cum natura consecutus

Seneca .

sum tum vero plurimum literis & doctri-
- na. Mallem tamen dici aduersus auariti-
- am, cum verear ne sit necesse nos fieri au-
- aros, ob tenuitatem lucti quo uix possu-
- mus tueri officij nri dignitatem, profe-
- quere igitur bartholomee, et quod cepi
- si ad extramur perducas. Immo te
inquit ille aut cinctum oportet, mee
quidem fuerunt partes, ut ceneretis affa-
- tim ac laute. Vestre nunc est humanita-
- tis efficere ut uideamini bene cenasse,
quod plurimo sermone atq; altercatione
aliquando solet fieri. Et antiquum est
bene inflatas tibias meliorem sonum
solere redere. Probe inquit cinctus &
locatur & partitur conuiuij magister, ut
cum ipse corporum curam susceperit, nos
aliquid animo tribuamus. Tuum igitur
inquit antonius sit hoc munus, quoniam
quidem probas participationem suam. Vi-
- deo te cinctus ait dicendi laborem

subterfugere repletum cibo / sed releuare te
hoc onere ego non nimium^a cena leuis
ni fieri uideretur iniuria. hunc nostro ho-
-spiti ornatissimo viro / cuius prudentia
requirit ut non minorem animi recrean-
-di facultatem / quam corporis pastendi dili-
-gentiam habere uideatur. / Tunc enim re-
-fertum erit omnino voluptate conuiuuij
siamimus quoque ex eo degustarit / cui sa-
-tisfacere certe te conuenit. Geram inquit
ille morem uobis / licet hic pro meo iure
uos possem cogere / dicam autem que i-
-mentem ueniunt / hac tamen lege pri-
-mum / ut michi succedas indicendo
antoni / demde ut ne expectetis a me
accuratam oronem / aut sententias gra-
-ues. Non enim post cenam aut nimium
prudens / & grauis sermo / aut dicendi
ordo requirendus. Hec cum dicerentur
superuenit andreas constantinopolitanus
vir insignis & literis & religione. qui &

ipse inuitatus ad cenam occupationibus
impeditus tardius venerat. Is cum pl
usu omniū exaperetur. Cenam inq̃
s huc accessi deambulandi gratia atq̃
una confabulandi. Cum uero taceret
omnes, quid ille inquit silentium ne
inter uos erat sumpta presertim cena,
an ego effecti ut sileretis. Istuc ipm in
quit Antonius ingressi quidem eram
us eum sermonem, ut bartholomeus
contra auaritiā aliquid polliceretur
se dicturum, cum in hunc deuenissemus
ex eius uerbis, qui non nulla dixerat in
auaritiā ac luxuriā detestans utrū
q̃ s auaritiā magis, que cum soleat
esse quasi cognata senectutis, dixi me
de ea male audire, ex qua maius peri
culum imineret, te uero presente tace
mus, pudore comoti ne fias nostrarū
censor ineptiarū, qm̃q̃m si quid in sul
cius aut ineptius diceretur, habenda

57
esset nobis venia. bartholomeo autem tri-
buendum. qui vinum patrius submini-
stravit incena. si ipse sui errati penam
luet. At ille hoc inquit. tunc recte di-
ceretur antoni. si essetis quales legi in sy-
posio platonis. obsecrantes. egri somno-
lenti. si video vos admodum sobrios.
quare perge bartholomee. & me uelis esse
participem tue sententie. Ea est inquit
ille ut taceam. te audiamus & virum do-
ctissimus & theologum. Sed ego imparatus
inquit tus andreas veneram. Non enim disp-
utationum. si computationum hunc me-
mineram solere esse locum. Tu ne inquit
antonius admodum paratos nos cen-
ses cibo refertos ac vino. non querimus
philosophica aut acuta quedam. si que-
sint huius & loci & temporis. Cum ille
omnino recusaret nos inquit antoni-
us tempus hoc quod perbreue est ad
disputandum. terminus inani concer-

- tatione. Quam obrem sequere quod insti -
- tueras. Bar. Hic se rogari nimium. facias
quod iubes ille inquit non tam differen -
- di causa qm̃ aut te aut hunc prouocan -
- di. Vt libet inquit andreas, dūmodo
ego te audiam. Tum ille, cum multa sint
inquit, tum xp̃ianis doctissimis ac san -
- ctissimis uiris, tum uero a gentilibus &
grecis & latinis contra auaritiā scripta,
superuacaneum fortasse uideatur de ea
re amplius loqui, nos presertim, quoz
uerba haud magni pesabuntur. Sed
postqm̃ conferendi inter nos gratia, & ad
utilitatem nostram aliquid dici placet,
michi quidem imprimis querendum ui -
detur, Vnde auari nomen (nam inde
auaritia est) ducatur. Existimo autē
auaros ideo appellatos nonnullos, quod
auidi essent eris, qui enim cupidi illi -
- us nimis erant, atq; in eo querendū
sumam operam plurimuz q; studiū ponebāt

58
auari nominabantur. Si hoc uerum est
antonius subridens inquit, nulli mo-
do existunt auari, auri enim argentiq;
nostri homines cupiditate ducuntur, nō
eris. Atqui inquit bartho. id nomen
eiusmodi hominibus tūc inditum fuit,
cum nondum esset nullus usus uel au-
ree monete uel argenteae. Nam et solū
in pretio est habitum apud romanos,
usq; ad bellum punicum primum, qn-
q; enim annis ante id bellum, argentus
est primo signatus bigarum & quadri-
garum nota, anno urbis condite. d. lxxxv.
atq; anno post secundo & sexagesimo
nummus aureus percussus est. Es autē
seruius tullius primus signauit nota
pecudum. Unde & pecunia dicta tum
antea rudi ere uiderentur. Ita licet
uarietur monete materia, idem ta-
men auaro nomen mansit, ut auri
argenti eris opum cupidi, ut omne in

Auaricia

atq; ita cupidi ut omne in id studium
suum coferant, semper querant, semper
appetant, sumptu abstineant, nullum
questum horreant, nullo lucro satientur,
omnia referant ad suam vtilitatem, pro
prio comodo queq; metiantur, recte dicitur
tur auari. Vnde auaritia erit libido ha
bendi inmensa uel potius fames quedam
diutina cumulanda. Est enim auari
animus occupatus inquerendo, deditus
studio thesauri, obnoxius cupiditati,
pecuniarum seruis, quarum cura & sollicitudi
ne dies ac noctes torquentur. Nunquam
ut satius faciat aut expletur cupiditatis
fuit, semper appetit, semper eget. Nam
ueteri prouerbio tam deest auaro quod
habet quam quod non habet. Cruciabitur
ergo continua thesaurizandi sitis, nulla
dies, nulla hora pretermittetur vacua ab
hac cogitatione. estuabit semper, fluctu
abitq; anxius ad sedandum fame sentem

auri appetitum. Igitur inserviet priuate
 utilitati, ad eam accomodabit dicta sua
 omnia, facta, cogitatus, sibi soli, & rei sue
 intentus erit, oblitus publici comodi. Quo
 fit, ut id vitium sit repugnante atq;
 aduersante natura, cuius prescriptum
 atq; lex est, Ut communem utilitatem nre
 anteponamus, impellamurq; ut uelim⁹
 prodesse qm plurimis. Vnde stoicus ille
 cato apud ciceronem disputat non esse
 magis vituperandum proditorem pate²
 qm communis utilitatis desertorem p²
 suam utilitatem. Cum ergo auarus
 sibi soli deditus, sibi consulens, non so
 lum desertor, sed oppugnator sit com
 unis utilitatis atq; hostis sui comodi
 causa, neq; profit multis, s; noceat
 omnibus, certum est ipm ueluti pro
 ditorem desascere ab ipius lege nature.
 Contraq; eam esse auariciam remotaz
 atq; aduersam ab utilitate publica

ad quam conseruandam tuendamq; educti
sumus. Hoc constituto / et illud sequitur
auarum nulla ratione posse esse virum
bonum bon. Vt enim quisq; refert ad
suum commodum quecumq; agit / ita mini-
me est vir bonus ut tilius noster testa-
tur in libro officior; / at auarus nulli du-
bium est quoniam ad suum commodum re-
ducatur omnia que agit / ideo nullus auar⁹
erit unquam vir bonus / Non solum aut
non bonus / s; & summe malus / ipm enim
nomen auari cum sit inuitio designat
malitiam. Nam fieri nequit ut quis in
auaricia uersetur absq; detrimento atq;
iniuria multorum in quo preapue offen-
ditur regina virtutum iusticia / cum om-
nes auari actiones & opera ab iniquita-
te proficiantur. Dum enim cupit au-
gere opes / dum nititur congregare pecu-
nias / dum occupare terras possessionibus
iusticiam omnem exuit / ut ait beatus

ambrosius. Igitur cum vacet iusticia, nul-
-lum scelus omittet spe comodi oblata. frau-
-dabit pauperes, diuitibus insidiabitur,
-expilabit socios, ignotos vexabit, extor-
-quebit infirmis, rudes decipiet, nulla ex-
-cogitabitur turpitudine, nullum malum
-facinus, nullum dedecus, cui non assen-
-tiatur, quod non perpetretur, oblata spe
utilitatis. Ita nec amicitiam colere poterit
-nec moueri beniuolentia. Namque beni-
-uolentia in eo erit, cui nichil est acceptius
-pecunia? aut quem amabit, qui se ipsum
-odit? Verissimum vetus prouerbum est.
-Auarus in nullum bonus est, in se pessimus.
-Quam uero amicitiam seruabit, qui que agit
-& cogitat pensat ac metitur propria utilita-
-te? quomodo subleuabit alios nimis, quos
-propter opprimat uitam suam? qua nam
-ratione, sustentabit alterius inopiam
-qui se iudicat egentissimum? Non pre-
-cibus mouebitur, non lacrimis, non

Fletu / p medias lugentium erumpnas transi-
bit ad cumulandas opes / ipsa miseroꝝ cor-
pora calcabit / si quid proficiū exprimere se
posse putabit / acerbus crudelis / impius /
Quamobrem est hic dignus comuni odio
mortalium . Veluti publicus omnium hostis /
amouendusqꝫ ab hominum consortio tan-
qꝫ seminarium maloꝝ . Nam quem ha-
bere eum decet / qui ut cetera omittam /
duo hec scilicet amorem & beniuolentiam
humane societatis / vincula / sine quibus
nulla / neqꝫ priuata / neqꝫ publica res con-
sistet / aufert a nobis . Quod quid est
aliud / qꝫ delere funditus humanum
genus . At ipse potius delendus esset /
ipse aqua & igni interdicens inutilis
ciuitati / rei publice perniciosus . Iniqu-
um est enim ei locum esse in ciuitate
quem si omnes imitarentur / nullas om-
nino ciuitates haberemus . Nam subla-
tis beniuolentia & amicitia degladie-

61

buntur homines inter se: rapinisque et ce-
-dibus omnia permiscebuntur. Sed uide
-queso quale hoc sit malum & quam cauē-
-dum omni etati. Consueuerunt esse ho-
-mines in senio prudentiores sapientio-
-resque quam in reliqua uita. Nam & usu
-experientiaque rerum multarum quas longa
-etate tractamus prudentiarum & legendo
-discendoque diutius sapientiam consequi-
-mur. ut quo longius uixerimus, eo pro-
-pius ad sapientiam soleamus accedere.
Vnde quidam egregis sapientie cultori-
-bus questus est moriens, tum se exire
-cum inciperet sapere. At hec peruersa
-labes in senes potissimum inuadit, eam
-etatem expugnans, cui ad obstandum
-plus roboris ac virium esse deberet. eo
-autem inbecillitatis mentes eorum deducit
-ut quibus minimo satis esset (nam parum
-est eis iter conficiendum) eo querant
-plura quo egent paucioribus. Multa.

Virgilius

monstra dicuntur a poetis fuisse interris.
s; auarus senex cuiusuis monstri exsuperat
deformitatem. Verum ut tanquam facies
& picturam quandam auarorum conspicias
tis / referam illos uirgilij uersus eximios
quibus arpias descripsit exprimens in
eis formam naturamq; auaritie. tenetis
memoria ut opinor. Virginei uolucrum
uultus / fedissima uentris. Proluuias
unceq; manus / & pallida semper. Ora
fame. Qui potuit elegantius pingi for-
ma quedam cuiuspiam animantis qm
id uicium a uirgilio est uersibus expre-
ssum. dixit volucres uultu uirgineo
non hominem significans esse auarum
s; monstrum. cuius sub uultu huma-
no latet truculenta bestia ad omne ne-
phas parata / Vuultus uirginei testa-
tur uirescentem semper cupiditatem
augetur enim quotie & temporis sumit
uires, fit q; indiem adolescentior cre-

62
- scens / corpore decrecente . neq; etate in fir -
- matur / s; assurgit validior . Volucres
- finxit propter appetitus mobilitatem ue -
- locitatemq; / nunqm̃ quiescit mens aua -
- ri / nunqm̃ sedatur / inhiat opibus /
- semper varia auferendi genera uersas
- animo . uentris uero proluies expressit
- apte immensam eius cupiditatem . Ex
- quo ille uulgatus est uersus / auarus ams
- nullo satiatur lucro / nulla enim copia
- repletur / nulla saturatur habundantia /
- stat ore patulo non famelicus / s; rabidus
- tamqm̃ cerbarus promptus ad excipien -
- dum / uorandumq; quid quicq; obiciatur /
- sedissimam quoq; ait / non solum propter
- obscenitatem vicij / s; propter auari uitaz
- immondam / & sordidos mores / sunt im -
- puri asperi / inculti / ut veste vtantur / ut
- plurimum uili atq; abiecta / et nonnulli
- adeo expauescant timore sumptus / ut re -
- fugiant etiam tonsorem . Vidimus qsdaz

note auaricie qui barbam capillos q³ nutri-
rent longius q^m ferat consuetudo, neq³
eam deponerent nisi admoniti et pudore
inducti, quos sepe solemus ridere, cum se
offerunt nobis promissa & suffulta barba
veluti rustici. At manus uncas, q^m re-
cte addidit ad monstrandam auari rapa-
tatem, aufert, eripit, extorquet, nichil
tractat ex quo aliquid non abradat, ex-
hauriens, notos simul atq³ ignotos. Hæc
quod pallida protulit ora fame, nil pot-
uit dici verius. Primum torquetur fa-
me compandi thesauri, congregandi q³.
que eum cura, cogitatio q³ extenuat, cum
nulla detur sibi intermissio ab euismodi
solicitudine, qua afficitur semper, et quo
plus creuit pecunia, eo maior suboritur
cupiditas. Deinde bibendi edendi q³
fame maceratur, quam raro sedat nisi
cibo incondito & uili. Quomodo enim
prestantiores aut preciosiores parabit

48
epulas miser ille. Fuit enim florentinus ut
aiunt nobilis auarus. qui cum esset oppulen-
tissimus / & duo porri in cenam aliquando
afferentur / iussit auferri alterz seruariqz
in postez diem / castigato prius uerbis di-
spensatore tanqm prodago. Nobis aut
notus quispiam delectari se admodum
asseuerabat cepe & aleis cum domi ederet
foris non item. Alter cum esset aduersa
ualitudine / medicus autem peteret / quibz
vesceretur cibis / aut carnibus bouis aut
uituli / reprehensus q non pullis galina-
ceis vteretur / respondit non conuenire
morbo aut nature sue. quia scilicet ma-
iori precio emerentur. Sed postmodum
cum dono dati essent / ab amico qui id noue-
rat / auide comedit. Quare non minus
edendi fame pallebit / qm multa possiden-
di. Qz autem tres descripsit arpias / id
puto superbiam / crudelitatem / inuidiaz
qz intelligi voluisse. Non enim vnico

uicio laborant avari. s. multa in eis accu-
-mulantur omni uirtute expulsa / habetis
auaritie ueluti picturam quandam / que
si oculis cerni posset / magnum in ceteris
-mentibus hominum terrorem / maius q.
-portentum uideretur qm scribantur ar-
-pie. Nam & ipse virgilius anteqm eos
uersus proferret / videns se non equatur
uerbis suis rei deformitatem / dixit /
Tristior haud illis monstrum / nec senior
ulla / Pestis & ira deum / stigys se se ex-
-tulit undis. Etenim quod maius
monstrum fingi potest / qm esse ali-
-quem publicum predonem libidine
conflagrantem / qui semper in ambat
questu / inhiet auro / nullum refugiat
lucrum / petat / rapiat / extorqueat / la-
ceret / qui cupiditate in explebili uita
agat / qui sine intermissione pecunia
cumulet / cumulata summo angore
custodiat / fit miser sumptibus / fame

-scens pauidus - qui omnia trahat ad su -
-um comodum - horridus asper in cultu
- qui omnes opprimat - nullum releuet
- hunc ego omnia herculis monstra imma -
- mitate atq; acerbitate exciperare co -
- fitear . Itaq; si hec diligenter que a me -
- dicta sunt consideretis - iudicabitis pro -
- fecto auaros - veluti monstra gentium
- semouendos procul a nobis - proiciendos
- q; aliquo sicuti purgamenta ciuitatum
- spurcissima - vnde neq; nos fetore lede -
- rent - neq; contagione nocerent . Hic cu
- dicendi finem fecisset bartholomeus
- quidnam cogitas autem - andreas inq; -
- assentiris ne huic . & ea probas que di -
- seruit - an te quid mouet . Vidi eniz
- te dum loqueretur - nescio qua in pre -
- meditatione defixum . Tum Antoni -
- us ego ne quid sentiam queris . Scire
- inquit dicta sunt multa a bartholomeo .
- & meo iudicio minime contempnenda in

in exordio
aduersus

quo sane laudo ingenium suum. qui licet
sit occupatissimus in hijs molestijs curie,
tamen tantum studijs impartitur temporis,
Vt hec non impolite possit dicere. Sed ea
singula probem ne an improbem, incertus
sum animi. Veruntamen ut ita sit quem
- admodum differuit, ego tum secutus mo-
- rem academicorum, qui contra ea que diceren-
- tur ab alijs disputare consueuerunt, affe-
- ram quedam secus atque ipse locutus sum, que
an & accipiantur a uobis uestrum erit
iudicium. Ego sane multos audiui, neque
contempnendos homines, qui nulla rati-
- one nunquam cum bartholomeo sentirent,
qui & rem mea sententia grauissimam
reddidit leuiusculam uerbis suis, & item
rem non admodum magni ponderis,
nimium depressit mole sermonis. Vt
si iretur in suffragium populi non dubi-
- tarem quin ferme omnes aliter, ac uos
essent iudicaturi, cum in luxuriam

multa sint illius arbitrio ac legibus con-
 -stituta iudicia in auaritiam nulla. Sed
 tamen ut non iudicio populi disceptemus,
 sed ratione dicam cur luxuria videatur esse
 michi fedissimum crimen, auaritia non
 item. Illud quippe maius ac fedius est
 uicium iudicandum, ex quo magis animus
 noster corpusque labefactatur & corrumpitur.
 At certum est luxuriam magis quam aua-
 -ritiam eneruare corpus, & animam per-
 -turbare, ergo fit ut luxuria turpius sit
 uicium, at vero luxuria & corporis & ani-
 -mae uirtutes infringi ac dissolui satis const-
 -at, perdit enim omne robur intellectus,
 & corporis vires, adeo ut luxuriosos ui-
 -deas insulsos, effeminatos, imbelles.
 Nocet illa quidem ingenio, exhaurit
 ualitudinem, mentem ex suo statu di-
 -mouet & priuat ratione. Ex quo sene-
 -ca preclare ut reliqua improhemio de-
 -clamationum nil esse dixit tam mor-

- tiferum ingenij qm luxuriam. hec ad -
- uersatur studijs literarum / quasat mē -
- broz firmitatem / ex viro semellam red -
- dit / ex docto ignarum / stultum ex sapiente /
- memoriē vero est inimicissima. Ita ui -
- debitis luxurie deditos / nullius animi
nullius vigoris / nullius prudentie /
uetordes contemptos abiectos / At auaros
contra / fortes / prudentes / industrios /
seueros / temperatos / & animi magni / &
plurimi consilij / luxuria quoq; semper
nocuit / auaritia profuit / aliquando
altera nulli concessa etati / altera uidet^r
quasi senectutis egritudo cōmunis / &
in ea non nichil tolleranda. Non sub -
- uertit animum / no exagitat ingenij
non aufert studia literaz / & sapientie
disciplinam. nam & in omni genere do -
- ctrine excellentissimos uiros & in re. p.
prestantes scimus auaros fuisse. Reges
insuper & egregios principes quoz

uirtus maxime clauit auaros accepim⁹.
 ut si aliter michi sit eligendum / maliz
 auar me qm luxuriosum uideri. Neq
 enim pueret ascribi in eo numero in q
 et reges plurimi fuissent / & doctissimus
 philosophoꝝ aristotiles / multiqꝫ preterea
 egregij in suis studijs uiri / & philosophie
 dediti / ab luciano greco auctore fuisse e
 numerantur / quoꝝ est auctoritas tanta
 dignitas ut eoz nomen comemoratioqꝫ
 absqꝫ alio patrocinio / absqꝫ argumentis /
 possit auaroꝝ causam satis defendere. Sz
 seponamus auctoritatem quamlibet / &
 quid ate qua ratione dicatur / discuta
 mus. Putasti primum ideo auaros dic
 tos / quod essent eris / auri / argenti / nimi
 um cupidi / quod sita est / ut omnes
 cupidiores pecunie appellentur auari /
 censebuntur rei hoc nomine fere omnes.
 Omnia enim ab omnibus agenda suscipi
 untur pecunie gratia / ducunturqꝫ omes

Aristoteles

Lucianus

lucris cupiditate, neque eius parui, quod sustu-
- leris negotia, operaque omnia penitus cessa-
- bunt. Quis enim quicquam agat remota
spe utilitatis? que quo maior ostendetur
eo libentius negotia quelibet aggrediemur,
illam secuntur omnes, illam appetunt.

Nam siue rem militarem, siue mercaturam,
siue cultum agroꝝ, siue artes has quas vo-
- cant mercenarias consideres, siue eas etiam
quas appellant liberales, videtur singulis
preposita esse ingens pecunie cupido, obea-
que adiri labores, & discrimina que subimus,
quicquid tractamus, operamur, agimus
eo spectat, ut quam multum comodi ex eo
capiamus, quod quo amplius fuerit eo ma-
- iori afficiamur leticia. At qui comoda nostra
fere pecunia pensantur, igitur pecunie hoc
est auaritie causa fiunt omnia. Quid enim
ut de vilioribus exercitijs loquar, quorū
late patet finis, leges & iura tractantes
aliud ducit, quid aliud trahit, nisi pecu-

ne cupiditas non parua & uberior lucrā
 di facultas? Quid item medicos / quid
 reliquos / qui se ad liberalium artium stu
 dia conferunt / nōne questus auaritate
 pellicuntur. Vt qm̄ primū facultatem suā
 in mediū proferant. Venditioni illam ex
 ponentes / & res cognitione dignas / nullam
 aliam ob causam se prosecutos testantur.
 nisi ob auaritiā hoc est auri & argenti
 cupiditatem? Confer te ad sanctiores di
 saplinas / philosophiam & teo theologiaz
 sciendi ne causa / an plurimum lucrandi.
 tanta ponitur in his ediscendis opera. Quid
 loquar de sacerdotibus nostris / quoz studia
 manifestius appentur? nū aliud spectāt /
 querunt / ambiunt / sub fidei velamento
 nisi vt paruo labore diuites fiant? quanta
 non solitudine / s; importunitate / & im
 prudentia hec petunt / que vocant bene
 ficia. michi autem anime malicia uide
 tur / diuitiaz gratia. que quo sunt opu

lentiora eo maiorem in ea concursum atque
impetum fieri videmus: nisi forsitan
propter saluandam animam: non prope
uitam in delicijs degendam: ea tanto pe
putas expeti. Illi ipsi qui sub ypocrisi
hec aspernari se fingunt id agunt: ut
non quesita ab eis: sed ultro virtuti ac me
ritis suis delata uideantur. Perlustres:
licet singula exercitia: siue que animo
siue que corpore administrantur. nichil
uacuum reperiēs ingenti cupiditate: que
quid inter mortales tractari video: quod
periculorū suscipi: eo spectat ut inde
aurum atque argentum excudatur.
Quod michi quidem nulla uidetur rōne
improbandum. Est enim peropportuna ad
usum comunem & ciuilem uitam pecu
nia: quam necessario aristotiles inuen
tam tradit ad comertia hominum: resque
mutuo contrahendas. Eius igitur appeti
tum si culpabis: culpes licet & ceteros quos

§
~ nobis ~
§

48
nobis ipsa dedit natura. Nam qui oro te oro
licet minus auri argentiq; cupidum esse
qm potius aut cibi reliquarumq; rer; qbm
vitam tuemur. Natura quidem inest
omnibus animantibus appetitus sui con-
servandi. ex quo & ea querimus, que ad
victum spectant, & que ad tutelam cor-
poris ac cultum. At ista tm parantur
pecunia, nisi plane scire quidam esse
velimus. Quid mirum si sim cupidus.
si quero es, auri, argentum, sine quib;
haberi illa non possunt. Hoc si est auaritia
esse, non est contra naturam auaritia
ut paulo ante dicebatur. Sed ipsa na-
melita atq; impressa nobis, veluti
cetere quibus cum nascimur cupidita-
tes. Que autem natura insunt nobis
minime sunt vituperanda. hunc aut
appetitum pecunie inesse omnibus natu-
ra fatearis necesse est. Omnes siqui-
dem quacumq; in etate, quocumq; in

statu: honore dignitate fuerint / auri
cupiditate hoc est auaritia tenentur.
auro q̃ gaudent tanq̃m re nobis cogna-
- te & affini. Quere hoc in pueris / leta-
- bitur nūmis oblati. Quere in adoleſcē-
- tibus / uiris / senibus / diuite / egenis / regi-
- bus / principibus / omnes eadem mente
letantur pecunia / sectantur diuitias / ne-
- q̃ aliam ob causam / nisi qđ ita eos for-
- mauit edocuitq̃ natura. Vt ſciant pe-
- cunia comparari / quibuscunq̃ uita nostra
alitur ac fouetur. Cum igitur admonen-
- te atq̃ hortante natura / cupiditatem
hanc sequantur omnes / non est auaritia
vituperanda. At fuere quidam inques
quos nulla eiusmodi cupiditas mouer̃
fuere item quidam qui nascerentur capi-
- te ſuillo / neq̃ tamen propterea non nā
orimur humano capite. Non est per-
- uestigandum quid peruersitas aut in-
- ſulſitas aliquor̃ horridor̃ atq̃ agreſtiū

aliquando egerit. s. quid sibi postulet
 uita cōmunis. quam sequi & seruare de-
 bemus. Illud addam preterea quo fiat
 lucidius quod sentio. Beatus Augusti-
 nus vir doctissimus inter latinos in lib^o
 de libero arbitrio. aliquanto leuius qm̄ tu
 scripsit. Auaritiam esse plus velle qm̄ satis
 est. hoc si verū sit fateamur oportet aua-
 ros non esse natura. Nam quod omnes
 appetunt. id a natura emanare putandū
 est. ea q; suadente fieri. At uero neminē
 reperias qn̄ cupiat plus qm̄ sit satis. nul-
 lum quū velit multum sibi superesse.
 Ergo naturalis res est auaritia. Percurras
 si placet vniuersam ciuitatem. forum. vi-
 cos. templa. si quis profiteatur se nolle
 ultra qm̄ existat satis (pauca enim nā
 contenta est) putato te phenicem repisse.
 Neq; tu michi opponas volo. vastos quos-
 dam atq; agrestes existis ypocritis saur-
 risq; arcumforaneis. qui sub religionis

beatus
 Augustinus

spem aucupantur victum sine labore &
sudore paupertatem reſ qꝫ contemptuꝫ
alijs predicantes qui est eis questus vberi-
rimus. Non enim existis inertibus ac lar-
uatis hominibus qui summa cum quiete
fruiuntur nostris laboribus / sunt nobis
ciuitates constituende / sꝫ ex eis qui sunt
accommodati ad conseruationem generis
humani / quorꝫ si vnusquisqꝫ neglexerit
opari / quicquid excedat vsum suum
neceſſe erit ut omittam / relinquamus nos
omnes agrum colere. Nullus autem seret
nisi quantum sibi & familie sue fuerit
satis futurꝫ. Vide quanta reſ omnium
sequatur confusio / si nichil habere veli-
mus preter qm̄ quod sit nobis satis /
tolletur vsus populo gratissimaz vir-
tutum misericordie uidelicet & carita-
tis. Nullus erit neqꝫ beneficus / neqꝫ
liberalis : Quid eniz dabit alteri cui
nichil ad dandum superest ? quomodo mu-

-nificus esse poterit: qui tantum possida
 quantum sibi soli sufficiat? Auferetur
 magnificentia: omnis ciuitatum tolletur
 cultus atque ornatus: nulla edificabuntur
 templa: nulle porticus: artes omnes ce-
 -ssabunt: perturbatio uite nostre: & rez-
 -pu. sequetur: si quilibet eo quod sibi
 satis erit acquiescet. Sed cum sciamus
 fuisse atque esse: hoc appetitu ferme
 omnes omnium etatum: ordinum: na-
 tionum: ut & velint & exquirant etiam
 postquam satis sit: ad futuros casus atque
 impetus fortune: ad auxilium socijs
 & amicis ferendum: quis dubitabit: quoniam
 ex ea diffinitione omnes sint auari
 appellandi? ac ex eis constant ville:
 opida: ciuitates: ex quibus si censes esse
 auaros eiciendos: addas sane defferendas
 esse urbes: atque euertendas. Id enim di-
 -cis. Nam qui inhabitabunt illas ex-
 -pulsis auaris? Nos quippe eiciemur

quorum nullus est qui hac ratione & cupidus sit & auarus. Vacua ergo desertaque relinquetur cultoribus menia urbium tua hac sententia. Sed quid ego de singulis hominibus disputo? ciuitates, res publica, prouintie, regna, quid aliud sunt si recte animus aduertat, preter publicae auaritie officinam? que quia comuni exercetur secreto, sumit ex publico consensu auctoritatem. Quaeso te cinea in tua illa ueteri romanoque re publica. atque in istis etiam quas postea uidimus, tot uectigalium varia genera subditis imposita, tot onera insueta, deuictis gentibus indicta, tot exquisiti hauriende pecuniae modi, ad replendam erarij vastitatem, num tibi liberalitatem representant, an summam auaritiam? Cum dixit Jugurta ille urbem uenalem, & mature preturam, si emptorem inuenerit. Num tibi unum aut alterum auarum designa-

21
uit an ciuitatem vniuersam? Si vrbs
illa erat auara / in qua predicant domi-
cium fuisse uirtutis / quid sentiendum
est de nostris / que quotidie cominiscunt
leges nouas quibus subditi euiscerentur?
Verte te ad principes ac reges / quid in
eis reperies nisi publica auaricie testimo-
nia? nec ex parua sed amplissima? Rober-
tus sicilie rex / maiorum nostrorum memoria
habitus est / & dictus admodum auarus
coacervauit inmensam auri atque argenti
quantitatem / ipse parcissimus fuit. At
quid illustrius est etiam hodie regis illius
memoria / fama / nomine / gloria rerum gestarum /
quem non tantum commendaret libris suis
franciscus petrarcha vir excellenti ingenio
& exquisita doctrina / si auaritia in eo uir-
tutis laudem extinxisset? Quoquo defle-
xeris mentis aciem adstant tibi docu-
menta aut vilia & priuate & publice auari-
cie / ut si auaros existimes redarguendos /

vnuerſus tibi reprehendendus ſit terrarū
orbis : totumq; humanum genus ſit imi-
tandum in alios mores, in aliam viuen-
di inſtitutionem. his enim adeo inoleuit
pecunie cupiditas, vt non viciū ſ; vir-
tus putetur auaritia. & quo quis ditior
ſit, honoretur magis. Dixi paulo ante
eos qui iuri ciuili & canonibus operam
darent, non ſciendi ſ; lucrandi cupidi-
tate ſe ad eorū cognitionem conferre.
Ex eo uidetis quantus fiat ad has diſci-
plinas concurſus, tanq̃m ad certam au-
rifodinam. At hi cum que apellantur
inſignia doctoz, licet plures ſint indo-
cti, ſuſceperunt, hoc eſt queſtus &
auaritie ſigna, ſatis q̃m frequententur,
q̃m honorentur ab omnibus, q̃m colā-
tur, ornentur quoq; precioſioribus ue-
ſtibus, aurei anuli geſtandi uis datū eſt.
vt plane intelligant homines id genus
facultatum ſolum auri corroden- di cau-

72
-sa susceptum. Qui si audissent auobis
auaritiam esse detestabiliorem, ceteris
vicijs, credo non continerent manus su-
-as, contenderentq; aut nullum esse vici-
-um, aut perleue & vsitatum, & quo mul-
-ta sin^t grauiora. Et quidem ego vobis
haud concesseram quod paulo ante
dixit bartholomeus omnia in vnum co-
-gesta vicia non esse cum hoc vno comp-
-anda. Nam si ita esset, male de nobis
mererentur, prisci legum conditores,
institutoresq; rez publicay, qui cum
singulis criminibus, flagitijsq; quibus
turbarentur ciuitates, hominumq; socie-
-tas violaretur suam penam constitui-
-sent, auaritiam reliquerunt impuni-
-tam. Fures namq; raptos, sicarios,
adulteros, homicidas, ceterosq; sceleratos
viros puniendos lege sanxerunt: auari
nulla multantur pena, nulla sanctione
prohibentur, atq; id ea ratione quod

intelligebant sapientissimi viri innata esse
mentibus hominum semina quedam aua-
ritie tamquam necessaria ad urbium & ui-
te ciuilis conseruationem. Tu vero ius
exterminari e ciuitatibus auaros veluti
maximi criminis reos. Dicite vos oro,
si uitium esset auaritia / vitysq; urbes
eent purgande / vtrum satius esset aua-
ritiam ne pelli ex eis an ambitionem.
Alterius ope rem. pu. sepe adiutam audi-
uimus / alterius malo oppressam. M.
crassus fuit auarus. Cesar liberalis. s;
cupidus dominandi. Quid romam euer-
tit? crassi ne auaritia immensa an cesa-
ris ambitio? Videte quantum auestra
opinionem dissentiunt. Sint aliqui prece-
teris auari / preterq; hanc comunem aua-
ritiam cupidi uos existimatis e ciuita-
tibus hos abici oportere / Ego contra ad-
uocari in illas / tamquam opportuna admi-
nicula ac sustentacula populorum. habu-

72
- dant enim pecunia / qua infirmiores im-
- bealioresque sustentantur . qua multi utun-
- tur in suis egestatibus . ut & privati viri
- & rei . pu . opitulentur / quam ob causam / ut
- in bene moratis populis / ac civitatibus co-
- stituuntur / horrea publica ad sumministran-
- dum frumentum in caritate annone / ita
- per commodum foret plures in eis collocari
- avaros / qui essent veluti privatum horre-
- um pecuniarum / quod suppeditaret nobis
- privatim & publice subsidium / ad res vel
- pace vel bello (quod maxime pecunia
- geritur) necessarias . Est enim pecunia
- veluti nervi quidam quibus sustinetur
- res . publica . cuius cum copiosi existant
- avari tamquam rei . pu . basis & firmamen-
- tum iudicandi sunt . Etenim si quando
- egebit subsidio civitas ad inopes ne &
- mercenarios ac istos nescio quos divitiarum
- contemptores / an ad divites hoc est avaros
- (nam he raro absque avaritia cumula-

si possunt, confugiemus: Veris prestat
refertam esse civitatem opulentis, ne qui
se aliosque suis opibus tutantur, an ege-
nis, qui nec alijs nec sibi subvenire pos-
sunt? Michi quidem optandum esse
videtur, tum pluris eiusmodi avaros,
ad quos tanquam in arcem ac presidium
confugiemus in difficultate rerum. Non
solum divitijs nobis adsunt, sed amplius
consilio, prudentia, patrocinio, auctori-
tate. Vidimus ipsi quidem per multos
qui cum avari haberentur, tamen &
recte consulerent rei. pu. & in ea pluri-
mum auctoritate pollerent, quorum consi-
lia profuere, nulla in re nocuit avari-
tia. Adde quod afferunt prope magni-
um ornamentum & decorem suis civi-
tatibus, quot enim ut vetera omittam
nostris diebus fuerunt, magnifice domus,
egregie ville, templa, porticus, hospitalia,
avarorum pecunijs constructa? Ut nisi

79
hi fuissent carerent omnino vrbes maxi-
- mis & pulcherimis ornamentis. At di-
- cebas auaros / tum desertos amicis / tunc
non sedare famem / tum seuos immites
proprijs intentos comoditatibus. Non
negauerim reperiri nonnullos / quorū
auaritia sit in vicio / s; & iusticiam q̄
aliquam dicimus que sit iniusta. Vnde
ortum est vetus illud prouerbiū. Sū-
- mum ius sūma iustitia. Sunt quidem
qm̄ plures / quos ego etiā reprehendo /
non auari illi quidem. s; stipites stupidi /
plumbei / miseri / truculenti tenaces / ex
infima hominum sorde / ac fece / qui mo-
- res duros atq; asperos sortiuntur / non ab
auaritia / s; ex nature malignitate. Aua-
- ro uero cognoui multos lautos / splen-
- didos / ornatos / sumptuosos / humanos /
pfacetos. quorū domus plena esset hospi-
- tibus & amicis. Sit enim vey quod est
abs te positum / non iuuari ab eis quēqm̄

pecunia. nōne alia incidunt quibus satis
fiat amicis. consilium / sollicitudo diligē-
tia / auctoritas / opera / patrocinium. Non
consistit in nūmis vis & munus amicitie
s; in officio / & beniuolentia / que cur ab
auaro nequeant prestari / haud satis in-
telligo. Nam in amicitia conseruanda mi-
nimam partem pecunia tener. Num quid
illa pithagoreoz adolescentum amicitia
adeo literis celebratur quod alter altere re-
demerit pecunia / an quod se voluntarie
morti obiecerit. ut socius & amicus eua-
deret. Multa insuper vicia in auari ui-
tam contulisti / non eadem est ut dixi /
causa auaroz omnium / sicut ne ceteroz
quidem. Reperies ex eis multos benefi-
cos humiles / mansuetos / benignos / pro-
bos / minime molestos. Tu contra recen-
sebas / plures malos / improbos / flagitio-
sos / immanes superbos. Idem sane ti-
bi dicam / de poetis / oratoribus / phis /

75
iuris consultis quorū quidam nequissi-
mi euasere: eos quoq; Iuuenes Luxurio-
sos / fures rapaces / cupidos / facinorosos
qui in nullam unquā auaritie suspicio-
nem deuenerunt. / Ita q; si qui auari
vixerunt / misere / libidinosi / impure /
cum fraude / non est auaritie tribuendū /
s; nequitiē / luxurie / iniusticie. Quin etiā
affirmas plurima mala auaritiā tribui-
sse peperisse / ego & plura bona. Quid
habemus salutaris aqua & igni? &
tamen aquarū impetu regiones vasta-
tas audiūmus / & multas atq; egre-
gias vrbes / igni consumptas: Quod
autem obiecasti auaros comunis vtili-
tatis oblitos / studere priuate / hec non
auarorū / s; omniū fere est comunis cō-
suetudo: qui enī sunt isti qui publi-
cum querant bonum / seposito priuato
emolumento? Ego adhuc diem nemi-
nem cognoui / qui id quidem posset

Impune dicuntur eiusmodi. Nonnulla
a philosophis de preponenda utilitate
cōmuni magis speciose qm̄ uere. Sed ui-
ta mortalium non est exigenda nobis
ad stateram philosophiē. Consuetum
est & comuni vsu concessum. atq; ab
ipius orbis ortu factitatum / vt magis
afficiamur proprijs qm̄ communibus reb; .
At qui illud idem fatebimur omnes
nisi malimus magnifica loqui / qm̄ cō-
sueti. Sin autem ideo habes infensaz
auaritiā / quod importet secum multoz
dampna / quibus parantur diuitie: mer-
caturam quoq; & quicq; est aliud in
quo lucrum queritur / oderis necesse est.
Nullum enī sit lucrum sine alterius de-
trimento / Cum quicquid emolumenti
vni additur detrahatur alteri. Nam
quod extremo sermone tuo / inuidiam
queritans in auaritiā / affirmasti senes
potissime in eam labi / id ego laudi dā-

74
- dum puto: neq; iudicio etatis vicio
- euenire: sed prouidentia. / Cum eniz se-
- nes tam qm qui emersi procellosum pelag-
- iter cunfecerint tempestatibus plenum: Ver-
- sent animo discrimina ac pericula: que nos
- arciunt: & egestates que premunt: ad
- hec autem pellenda: nouerint pecuniaz
- qm plurimuz prodesse: veriti: ne in easdez
- reincident quas expti sunt difficultates:
- querendo ac conseruando: sibi prospiciunt
- & suis: ac velut usu edocti: ea preparant
- adiumenta: que precipua & vtilia cete-
- ris cognouerunt. Non igitur imbecilli-
- tate animi: s; firmitate: non errore: s;
- prudentia: experientia q; rez magistra
- comparant pecuniam: vt firmissimum
- tutissimumq; presidium: ad inopiam:
- egestatem: egredudines: reliquas q; mor-
- talium calamitates propulsandas: qua-
- obrem non uidentur michi senes erare:
- si querunt: si parant: s; suma vt sapi-

- entia. Quod si quis etiam senilem auaritiā
- turpem ducerent, non hominis consilium,
- qui se cōmunit ad inespertos improuisosq;
- casus, s; nature fragilitatem docet culpari
- que tot nos discriminibus subiecit, tot ad
- dixit necessitatibus, tot difficultatibus
- circūdedit. quaz; rez nisi inaniter, &
- uerbis, magis qm̄ re velimus philosopha-
- ri, adiutis necesse est suffragia postu-
- lentur, quo fit vt non tantum naturālē,
- s; vtilem, ac necessariam rem quandam
- constet esse in homine auaritiā, que
- docet vt hys se rebus muniat, quas co-
- gnouit firmissimas, ad sustentandam
- nature humane fragilitatem, & in cōmo-
- da euitanda. Que cum dixisset, atq;
- omnes andream intuerentur, cuius vi-
- debatur munus, vt antonio responde-
- ret, nequaquā inquit ille vltērius tacē-
- di locus est, Mouit me indignitas de-
- fensionis importunissimī monstri, quē

inconcussum relinquere: turpe uobis
 videretur. deinde subridens, cetera ait
 non ex animi sententia, sed gratia aliorum
 reor antonium deseruisse. quod uero se-
 num auaritiam defendit. propriam agere
 causam uisus est. Vir quidem doctus
 & prudens, cum legerit apud terentium
 etate nos fieri attentiores ad rem paulo
 quam sit necesse. Veritus ne cum senes sint
 auari / suspicionem subeat, senilis tutelam
 suscepit auaritie. Ut autem accepimus

laudasse Dionysium Siculum
 pessime uite tyrannum, platonem uero
 sanctissimum uirum vituperasse, ad elo-
 quentie exercitationem, ita & te uideo ho-
 minem liberalissimum id uicium deffen-
 dendum suscepisse, quod noueris esse pro-
 ceteris oppugnandum. Nam non in ex-
 cusationem eius, hec te dixisse certe scio,
 sed in accusationem, quo ex rationibus tuis
 maior tribueretur michi facultas recte

-llendi, que pro ea dici possent, ac detegen-
-di difformitatem, turpitudinemque tanti ma-
-li. Nam te quidem antoni virum libera-
-lem procul esse nouimus ab omni non solum
crimine auaritie, sed suspitione. Si quis
dixerit cupidum, fortasse non mentietur
cum id absque vicio posset contingere. hoc
in loco duo cognoscas velim, primum
an lapsus sis in significatu uerborum. qui
cupiditatem & auaritiam, duo uerba sen-
-su disiuncta, ita copulare visus sis, ac si
idem significarent. deinde (nam alia
post videbimus) an satis recte posue-
-ris auaritiam esse secundum naturam.
Aliud sane exprimit auaritie nomen,
aliud cupiditatis. Omnis auarus ardeat
cupiditate, sed non omnis cupidus aua-
-ritia. Si quis me cupidum dixerit, si
quis item bonos viros, non negauerim.
Sunt enim quedam naturales cupidita-
-tes, ut philosophi volunt, que absunt a culpa.

quid sit differentia inter
cupiditatem & auaritiam

Sicuti habendi.

Sicut habendi ea que suppedient ad viuē
 - di rationem & decorem. Vt cum quis uictū
 & uestes necessarias concupiscit / cupit quis
 pecuniam / s; ad usum vite necessarium /
 ad beneficentiam / ad liberalitatem / ad in
 - opum sustentationem. nil habet hec re
 - prensionis cupiditas / modica & tempera
 - ta. quam non aberrabis si dixeris natura
 - lem. Est alia cupiditas immensa / insatia
 - bilis cupiditas habendi ultra qm̄ deceat /
 plus qm̄ oporteat / cupiditas uehemens / ex
 - cedens modum / que est cum sit auferē
 - di cumulandi q; cum studio pecuniarū &
 anxietate animi / in qua est auaritia.
 que quo maior extiterit / eo est detesta
 - bilior. Hanc secundum naturam dicere
 hominis est (pace tua dixerim) parū
 nature tue / munera atq; opera inspiciē
 - tis. Nam si ita res se haberet / vt aua
 - ritia in esset natura nobis / nimium
 pfecto de illius iniquitate queri posse

mus. Iniquum enim foret atq; indignū
illa parente reꝝ omniū atq; effectrice
natura / si cum cetera ab ea procreata
constituisset donis plena & muneribus
hominem quem solum posuit suoy
operum spectatorem. quibusdam uero
prefecit. inferiorem rebus omnibus ase
ditis reddidisset. & is quem animan
tem effecit / ac ratione preditum / dete
rior propagatus esset eis / que aut ina
nimata produxit / aut carentia ratione.
Contempleris licet celum maria / terras /
& que eis continentur / nullum reperit
in illis auaritie vestigium / s; redunda
bunt omnia liberalitate & munificen
tia. Quid enim celum / quod nobis
solem / & lunam tot q; luminaria varie
tate distincta largitur / e quibus gignē
di procreandi q; cause prodeunt? quid
aer / cuius spiritu uiuimus / quid aq
ua que tot piscium genera / tot cōmo

79
- ditates / nullo munere nro intuita pre-
- bet. Quid terra que tot frugum / herbarum /
- fructuum species / tot animalia generi hu-
- mano producit. que etiam si quid ei cre-
- dideris reddit cum usura. Quid ista
- inquam eni uobis signa vlla monstrat
- auaritie aut cupiditatis. Omnia nature
- opera redundant donis multiplicibus. Ut
- illa non solum liberalis & benefica / sed pro-
- digia esse videatur. Quoquo uersum te uertas /
- licet / nichil nature te reperiens / cum aua-
- ritia conuictum. Sunt penitus contraria
- longeque semota. Hec eni donat largitur
- illa eripit aufert. hec vltro porrigit ple-
- na manu. Illa extorquet oblata. hec
- nos alit. illa spoliatur alimentis. hec com-
- plet omnia muneribus / illa exhaurit
- rapinis. Ut rectius quodammodo dici po-
- sset cetera esse preter naturam / quam hanc
- unam naturalem. Sed attende queso
- quam ratio ipsa tecum pugnet. Non in-

- ficias ibis opinor / quin oriamur omnes na -
- turali quodam & infixo animis nostris
- appetitu / non solum libertatis / s; etiam
- principatus / vt bene a natura instituti
- neq; alteri subesse / & ipsi eminere ceteris
- cupiamus . neq; solum in nobis / s; etiam
- in beluis hoc apparet . quo si quando vin -
- culis eruperunt / tam qm in libertatem
- restitute / discurrunt ac gestiunt . Qui er -
- go voluntariam subit seruitutem Vtrū
- tandem naturam ducem sequitur / an
- desistat a lege nature . At qui haud du -
- bium est / auaro se subicere spontaneo
- seruituti concupiscentie / cuius est seruus /
- cui obtemperat / quam sibi dominum cō -
- stituit . Accipe quid loquatur in hanc
- sententiam Iohannes Crisostomus . Ete -
- niz inquit omni tyranno seuior est
- pecuniarū concupiscentia / cui sit addi -
- ctus auarus . delectationem nullam hēt /
- molestias vero plurimas & insidias . atq;

30
odium . & calumpnias . ac omnia que uirtu -
ti sunt inimica . Hec liberos seruos facit .
& quidem seruis emptitijs deteriores . neq;
hominum seruos . Sed teterrimarum passi -
onum atq; egritudinem animi . quib;
agunt ea que hominibus et deo displi -
cent . O amaram seruitutem & diabolicam
dominatum : Ex hijs cognoscas uolo que
sit seruitus auari & qm scelesti . Quo
pacto igitur auaritiā aut pecuniarū cō -
cupiscentiam asseris naturalem per quā
nature ipsius precipua iura subruntur ?
Quod si ea esset secundum naturam , ori -
rentur auari omnes , producuntur eīz
nobiscum naturales motus , atq; ita
affiguntur . vt nulla auellantur arte ,
nulla ratione amoueantur . quemad -
modum ridere . horrere ad subitum
conspectum rei formidolose , ad repē -
tinum timorem pallere . Auaritiā
uero in nata nobiscum , quis sanus

dixerit? pauci sunt illi quidem, nec ta-
-les nascuntur, sed fiunt errore opinionis.
Insuper que sunt naturalia in hominibus
non vituperantur. nulli enim datur ui-
-cio: si aut cecus aut claudus fuerit in
lucem editus, Et auaritia maximum
crimen semper iudicatum est: quocun-
-q; in homine statu, dignitate, Nox me
deficere si recensere vellem singularem
que sunt scripta in auaritiam, tum a
- grecis, tum a latinis, doctissimis & sapi-
-entissimis viris, a quibus nullum om-
-nino uerbum prolatum reperies, in ipsi-
-us, uel laudem, uel excusationem, ne
ab illis quidem ipsis quos retulisti ha-
-bitos fuisse auaros. Scio aristotelem
auarum extimatum: scio etiam ali-
-quos credidisse, adiunxisse illum ad
vitam beatam, bona fortune, ne si in
sola uirtute animi felicitatem posui-
-set, ut fecerat magister suus, adime-

81

retur sibi facultas petendi illa ab alexan -
dro a quo multa suscepit. Tamen nulla
in parte opes suorum satis ab eo auaritiarum
laudatam, sed positum inuitio, auaritie
admodum remoto, ut etiam si fuerit aua -
rus, nihilominus ut compulsus verita -
tis eam dixerit malam. At & ipse & mul -
ti philosophorum fuerunt auari. hoc non sunt
assecuti aut munere, aut disciplina philo -
sophiae culpa morum, & nature deprauate. Phi -
losophia enim dux est, & magistra uite
bene degende, virtutis indagatrix, ex -
pulsatrixque vitiorum, que non honestat ma -
lefacta, sed vituperat, non tribuit aucto -
ritatem sceleris, sed adimit, docetque quid
sit appetendum, quid ue fugiendum, ut
quo quis doctior sit, atque eruditior, eo
magis sint vitia in eo reprehendenda.
Vide quantum pateat vis honesti &
nature vigor. Cum tam late euaget
auaritia, tam sit usitata, tam omnibus

insita ut dicis. tamen ad hanc diem nullus
extitit / aut p̄b̄us aut rex scriptor / tam im-
- pudens / qui se eius patronus sit ausus pro-
- fiteri. q̄m̄ uis apte affirmauerim neminem
p̄b̄m fuisse unq̄m auarū / qui quidem eēt
dignus p̄bi nomine. Nam ut carebit ap-
- pellatione p̄bi / si fuerit auarus / aut si
amator extiterit sapientie / carebit auari-
- tia. Itaq; acutum / prospicacem / eruditum /
ingeniosum / doctum / eloquentem eum
qui sit auarus esse concedam / amatore
vero sapientie / hoc est virum bonū / equi-
- um / iustum / nequaquā fatebor / miseri
enim non possunt contraria neq; vna in
domo cohabitare / virtus & auaritia in
qua veluti in spurcissimo sceno / & fetida
sentina / sordescat virtutis splendor omnis /
quamq̄m paulo post ostendam manifesto
nullam in auaro posse esse virtutem. Nā
quod in causam tuam attulisti patrocini-
- um regum atq; principum / quos plures

dixisti fuisse auaros / rex qz etiam publicarum
 nulla est defensio criminis / s; exaggera-
 -tio delictorum / s; non hoc solo vitio laborant
 magna fastigia. Primum vt in omni fortu-
 -na & conditione hominum / ita & in istis
 plures nouimus malos repertos qm bonos /
 non eiz quia in excelsis collocati sunt / ideo
 & uirtuosiores euadunt / neqz potentiaz
 sequitur sapientia. Deinde solent esse
 principes ac domini rerum impotentes / supbi /
 tumidi / iracundi / leui / crudeles / luxu-
 -riosi / neqz propterea eiusmodi vitia illorum
 potentia excusantur / qn etiam culpantur /
 magis qm in homine priuato. Est tamen
 vt aliqua ex parte / hec in eis vitia dissi-
 -mulari possint. Magnum quippe est
 vt supra multorum vires / in magno rerum
 arbitrio rationi obtemperare / & eius pre-
 -scripto regi / exagitat mentem principa-
 -tus / inflamat animum / perturbat
 rationem / subiat varias cupiditates /

ut non multum mirentur homines / cum
illi efferuntur ira aut luxuria cum q̄cūq;
lib& licitum credant. At ūo auarum
esse regem aut quenuis principem si
- mile est monstri: cum nichil inanius
nichil peruersius / nichil facinoro
- sius excogitari possit / qm̄ dominā
- tum auaritia ex qua omnia mala
descendunt. Referunt pruiati ho
- mines auaritie culpam in timorē ege
- statis / cum dicant uereri se ne in fu
- turū egeant . ne mendicent . Hic
autem timor quomodo potest cadere
in principes aut reges / quorū in nu
- tu / voluntate / ditione / subditoꝝ
bona sunt posita omnia. ⁊ quid his
deesse potest / preter animū & boni
- tatem ⁊ quid eos hortatur ad aua
- ritiam / nisi pusillanimitas cordis
& mentis malignitas ⁊ Nam poten
- tia ip̄a quidem & magna rex facultas

ad liberalitatem impellit. Cetera ipſoꝝ
 vitia fomenta quedam atq; incitamen -
 ta habent exterius, quibus subducantur
 magno instatu positi. luxuria ac voluptas
 delectatione sensuum mouetur / ira ab vl -
 -tione uindictæ oritur / crudelitas ab in -
 -temperantia puniendi / odiũ ab iniuria /
 At auaritia nullum h̄t incitamentum
 nisi a nequitia profectum / intus nascit̃ /
 intus habet radices / que in rege ac p̄n -
 -cipe. eo est pestilentior / quo nocet pluri -
 -bus. Caue enim putes malitiã illoꝝ
 solis eis obesse / plurimos ledat necesse
 est / primũ dampno / tũ etiam autem
 imitatione. Preclare quidem / vt cete -
 -ra a Cicerone nostro in libris de legibus
 est positum. Cupiditatibus principum
 & vitijs totam infici ciuitatem / nec ta -
 -tum esse mali petare principes / qm̄ qm̄
 id sit per se ip̄m malum / quãtũ illud
 quod multi imitatores principum exci -

- istant . neq; solum obsint quod corrup-
- puntur / s; quod corrumpunt / plusq;
exemplo / qm peccato nocent . Unde &
platonis est egregia sententia . quales
in re . pu . essent principes / tales reliqs
esse solere . Hec causa extitit antoni
cur tam late tam in pune puulgaretur
auaritia / cur tantas sumpserit vires
cum rudes atq; impia id bonum exi-
- stimarent / ad quod dedicam curam
suoꝝ principu cernerent / quoꝝ mores
imitari pulcrum esse dicunt & prin-
- cipus gratum . At qui priuatoꝝ homi-
- num auaritia ledit non admodum
multos . principis uero publicam stra-
- gem ac pestem secum trahit . Nulle
seruabuntur leges sub auaro princa-
- pe / nulla iura / nulla iudicia / erunt
scelera impunita / si redimentur auro /
In fontes punientur / elabentur fontes /
nullum erit tam atrox facinus / quod

non obumbretur pecunie splendore. La-
- trocunia furta, cedes libera erunt, si ali-
- quid afferant lucri, omnia venient tã-
- qm sub voce preconis. Quid plura?
regum omnium perturbationem suadebit eorum
- cupiditas, que eo magis meretur odiũ
- quo maiori dampno populorum exercetur.
Omnim vide an reges, aut domini sint isti
- appellandi, & non serui miserimi omni-
- qz cõtumelia digni. quo enim quis de-
- teriori atqz impuriori domino seruit,
- eo est vilior atqz abiectior conditio serui
- entis. At auarum palam est seruũ esse
- cupiditatis. ea autem ex omnibus animi
- perturbationibus est spurcissima, ergo
- qui illi seruit, non dominus, s; contem-
- ptissimusqz atqz abiectissimus haben-
- dus est seruus. Vtinam tales & reges &
- principes, euentum aut psei macedonũ
- regis, aut galbe impatoris sortirentur.
- quorum galba (nam de perseo post dicet)

homo sordide auaritie cum semesum int
cetera porcellum aut dimidiatam aliqu
latucam in alteram cenam seruari iube
ret / vescereturq; admodum legumi
nibus / ac dietim ex loculo expensam
dispensatori proferret / tantum populi
contemptum odiumq; contraxit / ut
paucis mensibus regnaret / imperio si
mul & vita priuatus . Rex autem Ro
bertus / si is erat / quem nominasti / aut rex
non fuit / s; tyrannus / aut si dignus ex
titit regis nomine . non fuit auarus .
Est enim impossibile regem fieri auarum .
Rex enim ille dicitur / qui est speculator
ac procurator publici comodi : cui est
cordi vtilitas subditorum / qui quecumq;
agit / refert ad eorum quibus preest co
moditatem . Hic autem auarus esse
nulla ratione potest . Quod si secus
fecerit . non rex / s; tyrannus dicendus
est . cuius est proprium vacare puato

emolumento . Hoc enim differt rex a
tiranno . quod alter eorum quos regit
comodis inuigilat . alter suis intentus
est / Illud uero quod a te multis uerbis
est explicatum / non plerisque / sed omnes
(quo uerbo nulli excipiuntur) auri cu-
piditate aductos / auaritia teneri reffellat
hi duo / quorum mores / cum sint ab eius
vitijs labe sepositi / eorum est sue fame non
deesse . Tum subridens cinctus / At qui
inquit / cum omnes antonius dixit / de
sacerdotibus uoluit intelligi . quibus iam
dudum hoc est commune malum & mor-
bus consuetus . Absit enim ut michi
videatur exordio religionis nostre cepit
hec pestis vigere in illis . Judas primus
ex discipulis saluatorem prodidit / ac
ceptis nummis / & ab eo in reliquos in-
gluuias auri manauit / perseuerauitque
ad nostram etatem / adeoque in eis rese-
dit / ut rarum sit sacerdotem reperiri

beatus augustinus cupiditatis expertem. Refert beatus augu-
stinus. queri sanctissimum virum aprianū
epm̄ carthaginensem eē temporibus suis
in ecclia. non qualescunq; auaros s; rap-
tores & feneratores / nec quoslibet homi-
nes s; episcopos / quod si tūc actidebat
cum recens esuaret fidei feruor / cum flo-
reret martirum virtus / cum redundarē
orbis sanctitate fidelium / quid in hac
fere tempore? quid in hac more peruer-
sitate? in hac hominum corruptella &
quasi senescente fide / fieri putamus?

s. petrarcha Rette franciscus petrarcha vir sue eta-
tis optimus ac prestantissimus. auarā
babiloniam nuncupauit. Vidit qm̄
insita esset huic qm̄ hominū auari-
tia. qm̄ infinita cupiditas. quanta
libido questus. Quod michi quidem
michi maiorem in modum mirandū
videtur / eos quibus nichil vnq̄m de-
esse potest. Militant enī stipendū

christi

22

christi / qui in summa rerum copia minime de-
- futura versentur / quos bona fortune ad
- nutum circumfluunt . tamen cruciari
- semper / veluti tantalum apud inferos
- perpetua auri siti / . & quo plura assequa-
- tur / eo ampliora ab eis concupiscentia le-
- - gunt / sed non seruant uerba ysidori / qui
- iubet eos fugere amorem pecunie / quasi
- cunctorum criminum materiam . Surdis
- enim narratur fabula . Vex de his recti-
- - us puto sileo quam pauca loqui . Omittim⁹
- hec andreas inquit / Neque enim locus est
- nunc / neque institutum deplorandi mores
- nostros / quos in multis scio posse fieri me-
- - liores . Atque ad antoni dicta reuertamur
- cuius disputatio multis enixa est ratio
- - nibus / concludere auaritiam & utilem
- esse & necessariam . que quam uere sint &
- graues consideremus . Dixisti quod michi
- quidem interloquendum ridiculum ui-
- - sum est auaros prodesse ciuitatibus .

k

quod & multis opitulentur suis pecunijs / &
rei . pu . sint aduimento . hoc modo probes li-
cet morbos & pestilentiam / viles ciuitatibus /
quia plures ditentur hereditatibus defunctorum .
Ita & veneficia / raptores quoque / & testamenta-
ri proderunt / quoniam falsis testamentis /
rapinis . veneno / non nulli locupletentur . scē-
lera quandoque & priuatim & publice profue-
runt . Scuprum lucretie libertatem peperit
populo . Seditio permaxima dedit tribu-
nos plebi . nec tamen aut stupra aut sedi-
tiones / non acerrime legibus vindicantur .
nec quia scelus aliquando profuit / ideo
scelera utilia sunt censenda . Si dixisses
nos iniuri diuitiſſeorum / cum moriuntur /
dictum esset non inſulſe . Relinquunt eīz
vrenda ceteris que congregarunt / cum
asportare secum nequeant / in quo cruci-
atus est eorum pgrandis / quod inuiti abs-
trahuntur ab auro / & rebus ijs / quas tam
caras / tam diligenter custodiebant . fuit

etate nostra auarus qui in ipso mortis limi-
 ne afferri ante se iussit peluim numis au-
 reis plenam / opem subsidiumque vite ab eis
 orans / quos tam diu velut animam ser-
 uasset / & subinde murmurans / heu quibus
 uos relinquam ? Igitur non ipsorum sed mor-
 tis est beneficium / si eorum bona alicui profue-
 re. Vnde illud uulgatum est prouerbum /
 Auarus nisi cum moritur nichil recte fa-
 ciat. Qualem hunc ergo haberi decet / &
 quam carum ciuem / cuius mortem nobis prestat
 optare quam vitam ? At fert opem indigen-
 tibus / subleuat inopes pecunia. adde si
 libet cum usura. et eorum dampno quibus
 opitulari videtur / nemo ad auarum re-
 currit / nisi inuitis & extrema pericul-
 sus egestate. Sciunt enim se confugere
 non tamquam in portum / sed velut in
 scopulum / in quo sit aliqua rerum suarum
 facienda iactura. Nam si quando sub-
 ueniunt ciuitati / id faciunt gementes

aut vi coacti / aut lucro aliquo illecti . eripi ex
torqueriq; ab eo necesse est / si quid opus
fuerit / sponte nunq̃m dabit . Est enim
tenax / pusilli animi / & omni beniuolen
tia vacui . Succurrere autem ciuib; ma
gni est animi / liberalis / beniuoli / excelsi .
Sed per deum immortalem / qui poterit
auarus / alijs presidio aut auxilio esse /
qui se ipsum deserit ? qui extimandum
est opem ferri ab eo cuiq̃m pecunia / qui
ne ip̃a careat mauult quandoq; vita ca
rere / q̃m n̄imis ? quomodo captiuū re
dimet / cū nonnulli reperti sint / qui
ne redimerentur / sibi ip̃is manus affer
rent ? Verissimus est ille uersus / quē
seneca in quadam epistola refert . In
nullum auarus bonus est / in se pessi
mus . Hoc certius nichil esse potest .
Crudelior in se est q̃m in alios / neq; id mi
rum . alios ab eo deserit / qui sibi ip̃i de
sit . perseus rex macedonum / si tamen

hoc nomine dignus fuit / habundabat
plurimo thesauro & quidem prepatato a
patre philipo / contra potentiam roma
noꝝ . Is bello quod cum romanis gessit .
quo & succubuit / cum multa milia bast
anoꝝ / equitum / peditumqꝫ / conducta
pretio ad auxilium eius defendissent /
quibus non tueri se solum / sꝫ romanos etiā
repellē potuisset / missos eos fecit / ne pecu
niam conuentam solueret / tanta erat
auaritia / vt cum aurum daret / animā
efflare uideretur . alijs item militibus
cū vasa aurea pro nūmis dedisset / si
mulans postea se pecuniam daturꝫ / si
uā restituissent / receptis vasis / milites
eludit . Ita ut seruaret pecuniam / omni
se presidio nudauit / victus igitur p
lio / priuatus auro . & regno / iuuus in
potestatem pauli Emiliij deuexit . du
ctusqꝫ captiuus ante triumphantis cir
cum . Quid hoc non rege sꝫ iuli pe

- eude abiectus / qui vt auz teneret regnū
- amisit / quasi dedita opera . vt qm̄ dñs
- simus caperetur . credo vt romani gr̄as
- haberent illi / quod tanti ponderis auri
- atq; argenti / tam diligens custos extia-
- neret . Ampla igitur spes est ponenda in
- auari thesauro . vt inopi & egeno sub-
- sidium impartiat / cum non vtatur
- illo / ne in suam quidem defensionem .
- Sed hoc est propriū illius opus / no-
- uit cumulare diuitias / vt illis nesciat .
- Nunqm̄ auarus expendit cum tempus
- exposit / ingemit / ac dolet / ac si excu-
- teretur / cū ab eo sepeantur nūmi . A-
- uaros uero / quod dixisti & habundare
- amicis & domū eoz refertam hospitibus /
- credo ea ratione abste prolatum / vt hoc ri-
- dicule posito / reliqua a te dicta dicendaq;
- similia huic extimarentur / in quo admi-
- ratus sum te risum continuisse . Nam qd
- desertius illoz domibus ? quid solitariū ?

Omnes mortales malis illi omnibus atq;
exactionibus psecuntur illoꝝ vsum tanq;
nefastum diem fugiunt. Si beniuolentia
odio paritur, repies qm plurimos illis ee
amicos. Si uo ab amore amicitia proficiat
cum auarus nichil diligat preter aurum,
necesse est, ut ipe quoq; a nemine diliga-
tur: cuius rei periculum vnam fieret
sepius. At dices multi eum sequuntur, non
hominem spectant s; aurum. Nam ho-
minem quidem perditum iri cupiunt.
Sed ut reliqua missa faciam, hoc certe mi-
nime negabis, neminem qui non alium
amet ipm ab eo posse amari: mutua eniz
sic oportet amicoꝝ affectio. Ut uero co-
gnoscas nullum diligi ab auaro ausulta,
nisi forte contempnis Crisostomi uerba.
Qui petuniam inquit amat, innumerabili-
bus proximū afficiet malis, & se quoq; vna
cum illo, eteniz facile irascetur, conuulsi-
faciet, stultum vocabit, iurabit, putabitq;

nullum ceteris seruans mandatum legis. Nū-
quid diligit proximum, qui aurū diligit, qui
amat pecunias non solum non diligit inimi-
cos, sed & amicis utitur ut inimicis, & quid
amicos dixi. Ipsam naturam ignorant
qui pecunias amant. nullam norūt cog-
itationem, non consuetudinis recordantur,
non reuerentur etatem, omnes odio ha-
bent, & se ipsum imprimis non solum
perdendo animam suam, sed infinitis malis,
afflictionibusq; se immiscendo. Sed quid
ago tecum actoritate? ratio ipsa si loqui
posset magna exclamaret uoce, auarum
non modo non amicum esse alicui, sed omni-
bus contumeliosum atq; insensum. Qui
enim totus pendet ex cupidine, qui se
questui addixit, nichil non mali secum
tractabit, nichil non peruersum ac per-
nitiosum euenire concupiscet, sui com-
modi spe abiecta. Optabit interitum
cognati, affinis, noti, atq; ignoti, si spe

hereditatem ad se puenturam. imprecabitur
 aduersam fortunam uicino cuius imminet aeo.
 possessionibus. decoctiones. cedes. naufragia.
 incendia. affectabit. si aliorum dampnum in rem
 suam sit futurum. letabitur sterilitate. ac fa-
 me si frumento habundet. Memini quē-
 dam auarum dicere solitum. ad id tempus
 custodiri horrea oportere. quo puer flagi-
 taret a parentibus flendo panem. desi-
 gnans sterilitatis tempus expectandum.
 qua uoce quid atrocius? quid inhumanius?
 potest proferri. Huic non homini. sed
 portento immani. quid aliud optes nisi
 ut pereat desiderio suo? At etiam dixi-
 mus auarum consulere patrie? hoc tam
 est impossibile. quoniam eum non cupidum. pro-
 fecto nunquam dabit rectum consilium mens
 subdita auaritie. dedita cupiditati. que
 cumque cogitabit loqueretur. ager referet
 ad rationes suas. id optimus factor cen-
 sebit. Ex quo plurimum deriuat in luctum

etiam cum publico detrimento priuati comodu,
semper anteuertet comuni. non dolebit mi-
nui ciuitatis opes dum augeantur sue, nil
sanctum erit apud eum, nil religiosum,
nil equum, nil iustum, hortabitur ad bellum
etiam iniquum, & cum periculo patrie, si quid
ex eo se exultaturum confidat, pacem pro sua
debet perniciosam, ac turpem, ex qua domus
sua fiat locupletior. habebit venalem uocem
operam, dignitatem, insidiabitur patrie,
hostis quoque illius fiet pecunie gratia. Quot
enim reperti sunt etiam memoria nostra, qui
corrupti auro, empti precio, patriam pro-
dere sunt conati. Ita & consilio pernitio-
sos redit auaritia, & opera improbos. hos
tu autem censebas etiam in urbem conuo-
candos, utilitatis causa. Siquidem uelis
asylum instituere, ad quod undique nepha-
rii sceleratique homines confugiant recte
arbitraris. Si uero statum ciuitatum con-
sulere existimas peruerse. Non enim

malis ciuibus & bonis sunt vrbes replen-
de. Plato quidem sapientissimus grecoꝝ
censuit fore res publicas beatas / si aut eas
sapientes regerent / aut sapientie studiosi.
Tu si aut auaris repleantur / aut auaritie
deditis (quo quid est absurdius) hoc ne
est oro te / stabilire / an funditus subuertē
ciuitates? Vnus aut alter auarus. hoc
est communis omnium expilator / urbem con-
turbat. que sequetur vastitas / si multos
introduxeris / qui ueluti agmine concita-
to impetum faciant in fortunas nras /
& tu asseris viles eos esse / quoz similes
(si darentur multi) delebantur penitus
ciuitates. Verū excutiamus paulum
hanc auaroz utilitatem. Etenim si qua
est nobis ab illis / ea a uirtutū aliqua p-
ficiatur. nam a turpitudine aut uitio
non potest descendere / cū ea nullo sit
dedecori coniuncta / at auarus est extra
omēz virtutem / ergo ab eo nulla utilitas

emanabit. Virtutis autem in munere illum
esse haud dubium. Primum iusticie cultus
in eo nullus vigeat. firmissimum et publi-
cay & priuatarum rerum fundamentum. Hic
cum duo dicantur a ceterone iusticie mu-
nera. vnum ne cui noceatur. alterum ut
comuni seruiatur utilitati. Auarus est &
nocere omnibus / & communem utilitatem
odisse. Tum autem iusticie officium est
distribuere suum cuique. hoc est premio
ac pena afficere. At auarus non distri-
butor / sed raptor: aliorum premia sibi ven-
dicabit / inuidens alterius bono / penam
nullam infert oblato pretio. Ita & inda-
do premio erit remissus / corruptus in pena
irroganda. Quin reos tuebitur / inson-
tes mulcabit / id iustum ducet / quod
sibi futurum sit questuosum. Deinde
vacuus erit gratissima virtutum libera-
litate ac munificencia. sunt enim longe
ab auaritia diuersa. cum altere dando

ac promerendo crescant. altera auferendo.
Carebit quoque magnificenna. ac magna
minuitate. Nam quid excelsa animo di-
gnum. geret homo tenuis. augustus re-
missus. pusillus. aut quid magnificum
operabitur. qui exhorrescat ad nomen
impenſe. Nunquam utetur pecunijs qui
afficitur earum amore. Seruus est enim il-
larum non dominus. custos non dispen-
sator. quas cum cupiat augere. nunquam ad
eas admovebit manum. nunquam efferet
nisi forsitan ille (nam nomen reticebo) na-
turam causa. magni fuisse animi vobis
videtur. qui cum per avaritiam. maximas
contraxisset diuitias. filij autem adolescen-
tes domi sumptuosius cenitarent inter
symphonia & cantus. homo qui raro fa-
men sedasset nisi mensa incompofita.
cum magno dolore. tactus hec secum tuli-
ſſet. semel tandem excitatus. per strepen-
tium conuiniarum vocibus. summa cum anxie-

- tate prodijt tamq̃m e carcere ex camerula
- sua infulatus / toruo uultu ac subrauc
- do, uix conspiciens lucem / ac desuper
- contemplatus, discombentes / magna uoce
- appellauit dispensatorem. Et en suspiras
- inquit, postq̃m filij bona hec meo su
- dore parata, cōmestationibus ac delitijs
- absumere pergunt / ego quoq; michimet
- volo indulgere, & dare me uoluptati.
- michi acta est etas, illi de se viderint, p
- dant omnia vt libet, dū michi ip̃e pro
- spiciam. atq; inde proferens, ex sordido
- loculo ereū nūmulū, accipe ait proflige
- mus dū res superit. eme latucas michi
- vt nos etiam conuiuemur! Magno in
- cre^{de} animo atq; elato his usus est uerbis,
- vt nisi uulgi extimuiſſet opinionem
- eiusmodi expensis rei familiari male
- consuluisset. At credo assequitur temp
- antie laudem, cum nulla in re modum
- seruet. cū eius mens, animus, appetitus

prodeunt ex intemperantie fonte. Tempantia
 enim medijs est, auaritia extremorum. Nam for-
 titudinem in eo esse quis dixerit, cum ani-
 mum virilem corpusque effeminat aua-
 ritia, testis & auctor grauis sit salustius
 Prudentia insuper erit vacuus, a quo etiam
 relique virtutes absunt. & hec abierit
 moderatrix reliquarum, corruptus quidem
 cupiditate animus, carebit rerum iudicio.
 Tuus ergo hic bonus homo desertus, ac de-
 stitutus omni splendore atque ornatu vir-
 tutum, non ad conseruandam rem publicam
 erit utilis, sed ad delendam, non ad ciuita-
 tes sustendendas, sed ad subuertendas. Hanc
 perniciosam quendam bonorum omnium est aua-
 ritia. De qua audi quid crisostomus (libe-
 ter enim eius insentientis tamquam in agro
 fertili versor) sentiat & qualem arbitretur.
 Perniciosum quid inquit auaritia est,
 oculos hebetat atque aures, reddens ho-
 mines fera bestia immaniores. non ami-

nam / non societatem / non ipsius anime salu-
-tem / vlllo modo excogitare p^mittit / s; ab
omnibus his amouens tanq^m seuis / tiran-
-nus / quos cepit seruos sibi efficit . & quod
deterius est / diligere cogit huius acerbe
seruitutis auctorem / ex quo fit incurabi-
-lis egritudo . hec decem milia indixit bel-
-la / sanguine quidem vias / luctibus uero
ciuitates replens . his dictis perspicuū est
que sit futura eius vtilitas / qui vt cetera
sileantur / luctu & sanguine sit urbes replet-
-turus . qui si te delectat / aduoca illum in tuā
rem publicam . nra non moleste feret se
carere hoc tam improbo architecto ciuitatū .
Si michi quidem liceret / sicut plato e re . pu .
quam iustam suis libris describit / poetas
expulit / qd̄ eoz uerbis & doctrina infici
putaret uitam adolescentum / & ciuitatis
mores / ita ego si tamen hi metū sentiūt
auaros omnes decreto meo eiendos san-
-ctio e ciuitatibus . quoz non uerbis / s; factis

plato

non doctrina sed exemplo / cuius animi
corrumpuntur / Assentimur ut pro reliquis
respondeam Bartholomeus inquit . Nam
hoc nil potest exquiri sanctius / nil iustus de-
cerni . quod si observaretur / forent res. pu. im-
mortales . Utinam inquit Cinius / una
cum regibus e nostra urbe exacti essent / et ne
inea deinceps reciperentur / perpetuo edicto
prohibiti . Vigeret adhuc imperium illud /
quod dum vacavit auaritia / crevit ad
sumam amplitudinem . Postea uero qm
palam etiam ciuitate occupauit / atq; illa
Iugurte vox est amissa / Imperium coll-
apsum est / dominante auaritia . Vnde mi-
ror Ciceronem / quem beatus Augustinus
artificem gubernande rei. pu. appellat / le-
gibus quas rei. pu. dedit a se descripte / no-
n & hanc addidisse / auaro pelli urbibus op-
ortere / que lex multo necessarior saluta-
rior q; fuisset / qm quas aut de seruandis
cerimonijsq; instituit / aut de magistratib;

creandis. Vtilior certe huius vnius prou-
ulgatio extitisset, eiectio eo vitio quod
virtutum omnium complectitur corrupte-
tam. Sed uir prudentissimus obsecutus
forsan temporibus, solummodo multa ple-
ctendam auaritiam, censuit, non addens
grauiore penam. Nos uero excludamus
eam omnino ex habitaculo ciuitatum,
neque uestigium ullum in eis tanti morbi
relinquamus! itaque feratur a nobis hec lex
sanctior ceteris omnibus. Auari in urbi-
bus ne finto, qui fuerint publico edicto
eiciantur. Tunc andreas, letor inquit pro-
ri a uobis sententiam meam, & contra an-
tonium sentire. Cuius superest ut reiectum
dictum videri sibi laudandam in senibus
auaritiam, idque prudentia accidere. Sed
non prosequar ulterius. Veritas loqua-
citatis crimen. Licet id possem multis
impugnare argumentis. Vnam aceronis
nostri sententiam referam contra antoni-

opinionem. Nostis illam omnes. Sed antoniu
 fugit opinor, cū ea dixit, Scribit enī se ne
 scire, quid sibi velit auaritia similis, neq;
 quicq̃m fieri imprudentius, q̃m quo min⁹
 viē supersit, eo plus vianā querere. Neq;
 uero est, ut alijs consultum uelint ex eorū
 cupiditate, aut prospiciant posteris, quod
 ab antonio dicebatur, s; hac excusatione
 utuntur ad obtegendam uitij sui culpam,
 ut aliqua id ratione fieri uideatur, non
 prauitate. Nam quod auaritiam rem di
 xisti necessariam, perspicuū est esse id
 longe secus, nichil est enī necessarium
 quod ip̃m sit in utile & p̃nitiosum. At
 nulla res p̃nitiosior q̃m ea, ex qua ma
 la omnia ortum trahunt. Omnia aut
 mala oriri ex auaritia, comprobant apt̃s
 paulus, cuius est aurea sententia. Malo
 rum omniū radicem esse cupiditatez,
 eam ip̃am intelligens ex qua est auari
 tia. Quid hac uerius unq̃m editum est.

quid prolatum acruis: qm̄ exstipite auaritie
pululare gemina omnium maloz. Ita si
auaritia necessaria esse / mala quoq; omnia
& uitia que in ea continentur / essent ex ne-
cessitate. Siquidem nullum reperiēs uitū
cuius non illa sit parens & procreatrix. per-
uertit enim animū / tollit rationem / Vez
iudiciū aufert / & falsis imbuit opinionibz /
vt Iustum pietatem putet. fenus speciem
beneficij. Lucrum prudentie mercedem. Sz
hoc precipuum cupiditatis malum. Est
una quasi reliquaz alitrix virtus caritas
qua deficiente / ip̄e ap̄ls testatur alijs uirtu-
tibus carere. Nam cum in hanc multiplices
laudes congerisset / dicens illam non in-
flari / non emulari / patientem benignaz /
non querentem que sua sunt / & cetera
que nota sunt nobis / tandem subiūxit /
qui in hac vna deliquerit / fieri omnium
rerum. Vox celestis profecto / que scelus
auaritie expressit / tum ab hac una / tū

aceteris uirtutibus a se alienū. Atqui in
auaro nullam caritatem consistere cri-
solimus affirmat dicens eum neq; tan-
gi misericordia neq; caritate moueri. Re-
cte sane aduersantur eīz inuicem caritas
atq; auaritia. Caritas dando crescit. aua-
ritia auferendo. hec vestit inopes. illa spo-
liat. hec pauperem redimit ex carcere. illa
in carcerem trudit. hec famelicum pascit.
illa enecat fame. hec gaudet benignitate.
illa malignitate letatur. huic pietas
cordi est. illi crudelitas. Hinc & crisosto-
mus clamat. horreamus auaritiam. quā
paulus radicem omniūz maloz appellat.
fugiamus hoc peccatū. hec orbem terraz
instabilem facit. hec omnia confundit.
hec nos abducit a beata seruitute xpi.
Contraria est enīz preceptis suis. hic eīz
dicit. Da indigentibus. illa rape que
indigentūz sunt. hic iniuriam facien-
tibus ignosce. illa tende plagas aduersus

cos qui nullam ^{au.} iniuriam intulerunt.
hic esto misericors ^{m.} & mitis. illa crude-
lis & immitis esto. Abiciamus igitur amore
pecunie. abiciamus autem si cogitauerimus
eos omnes qui auaritiam exercuerunt esse
mortuos. eorum laboribus alios gaudere, ipsos
tormentis & supplicijs affligi & omni genere
malorum. Nunne igitur est extreme dem-
entie id agere, ut & uiuentes continujs in
laboribus uersemur, & mortui intollerabi-
lia supplicia & tormenta paciamur. Tum
bartholomeus, egregie inquit ista dicun-
tur a crisostomo & magna cum grauitate,
neque ineleganter, que me adeo delectarunt,
ut cupiam libris suis fieri familiarior. Mu-
lto id quidem diceres magis inquit and-
reas, si eum patrio sermone audisses. mul-
ta huius sanctissimi viri scripta legi, ma-
gno cum ornatu uerborum, & sententiarum gra-
uitate. Que autem retuli burgundio
quidam pisanus, vir haud sane eloquens,

ducentis & sexaginta ferme annis latina
 que licet nulla cum elegantia sermonis.
 sunt translata. Tanta est tamen dignitas
 rerum & uerborum pondus, ut etiam in obscura
 eloquentia illius aurei oris splendorem ser-
 uent. Sed existimo aliquem ex uestris (mul-
 ti enim iam sunt grecis literis instructi)
 hec illius dicta, uerberiore stillo, ac politiori
 ad uos traducturum. Sane pergratum bar-
 tholomeus inquit nobis fuit audire, hec
 abs te greco homine, doctissimoque, cuius
 in ore resonabant uerbius quam proferantur
 a nostris. Omnium tamen que audiuiimus
 grauitate, sententia apti quam retulisti
 uidetur excedere. Ita est inquit ille.
 sed quantum hoc apti dictum cetera ante-
 cellit, tantum id ipsum ab altera eius sen-
 tentia superatur. Aut enim alio in loco
 auaritiam esse ydolorum seruitutem, quo
 solo dicto, conuelluntur omnes antonii
 rationes. Nam & auari corpus affligi

Enim hac uita declarauit / ob miseriam ser-
uitutem cui alligatus est / & animam torquen-
dam diabolo tradi / quem patronum sibi
in uita delegit. Dicit primum auarum
seruire. sed quia seruitus tollerabilior uidetur
ob domini dignitatem pessimi atque imum
dissimi demonis seruum uocauit. Dicant
ceteri quantum libet / nullum dictum
melius reperitur / nulla neruosior senten-
tia. Nam quid ab ullo aut vehementius
uerborum magno ambitu / aut grauius re-
pondere potuit proferri / quam auaritia
fieri hominem ydolatriam / hoc est dia-
bolo seruientem. Ita est profecto / autem
enim & quidquid id est quod recondit aua-
rus / diligit / obseruat / colit / veneratur
ut deum / & veluti rem diuinam vere-
tur tangere. ergo abducatur a cultu dei
ut ydolis seruiat. Ob eam causam bea-
tus augustinus / auaros comperat here-
ticis in libro qui est aduersus donatistas.

Quero enim.

Quero enī inquit, quis petet grauius
an qui nesciens in heresim incurrit, an
qui sciens ab auaritia hoc est ydola-
tria non recedit? tenetur ydolatrie
crimine. Deinde subdit. Sicut ergo
heretici regnum dei non possidebunt,
ita & auari regnum dei non possidebunt.
O sententia diuina & tanquam ex cor-
aculo dei emissam. Quomodo enī re-
gnum dei egredietur, aut quomodo
fiet saluus? qui auersus ab illis maxi-
me mandatis, ex quibus & leges pen-
dent & prophete? que cum duo sint
in quibus legis consistit plenitudo oīs
alterū ut deum, alterū ut proximum
diligamus, neque deus ullo modo diligere
potest ab auaro, cū factus sit ydolorū
seruus, neque proximum ullum recognos-
cat, pro ut est & ratione & testimonio
comprobatum. quid ergo superest, nisi
ex superioribus manifeste concludam?

avarum esse hominem detestandum /
uita perditur / plenū sceleribus / dedecore /
turpitudine. Quis uita nichil est infe-
-licius / cū semper uarijs angoribus atq;
anxietatibus torqueatur / morte nichil
miserius / cū sit futura eterna / At saltē
dum uiuūt aliqua uoluptate animi
aut corporis fruerentur / aliqua uite
iocunditate / aliqua quiete gauderent.
Sed affliguntur continuis malis / extra
omne bonū positi / odiunt eos quicunq;
norunt / execrantur / diris omnibus pro-
-sequuntur. Augustinus compat illos he-
-reticos / ab apto pro ydolatriis habentur /
a crisostomo turpiores imundissimis
porcis dicuntur. Viuūt / si uiuere est
indeterrima atq; infima uite conditioe /
versari semper anxij / pendentes animo /
ac suspensi querūt absq; intermissione /
nec utuntur quesitis / queruli / gementes /
morosi / difficiles / sibiipsis diffidentes. Ut

michi quidem sarecenoy uita & mores
 tollerabilioreſ uideantur. qm̃ auaroy
 quibus eſſet ſaciꝯ mortem appetere / qm̃
 uiuere / tam odibilem / tam miſeram / u
 tam inqua nulla detur requieſ / nulla
 reſpiratio / nullũ gaudiũ / nulla iocundi
 tas. Quid loquar de cura / qua continuo
 exeduntur auaroy corda. ṽ quid de cru
 datu / quo afficiuntur theſauri amitten
 di metu / tanqm̃ furiaꝝ flagella / fures
 ac latrones ante oculos obuertiſantur. qui
 illos reſpirare non permittunt. Veniat
 in mentem plautini ſenſ aulularia. hic
 uos admonet / qm̃ exulceratũ ſit cor
 auari / qm̃ afflictum / qm̃ oppreſſum ti
 more / noctes ducat in ſompnes. dieſ ſo
 licitoſ ac laborioſoſ. Vt iſ ſoli ſint qbz
 nulla eſt habenda inuidia / cũ careãt
 omni bono. Exiſtimo nullũ maiuſ
 malum noſ imprecati cupiam poſſe
 quem oderimus / qm̃ ut fiat auaruſ.

quo uerbo omnia sibi mala imprecamur.
hoc est & corporis & anime dampnatione
qua re nil peius: ne adeo quidem potest
homini infligi. Quid igitur per timor
- talem deum eiusmodi homines: tam
dementes: tam precipites trahit? Num
auri aut argenti cupido? at illud ni
- hil prodest: nichil opitulatur non ute
- ti. Num aut opum aut diuitiarum ma
- gnitudo? at ea quantumuis ampla:
nullus est usus illis quorum fames nulla
sedatur aut extinguatur copia. Num
ut quam multa posteris relinquant? at
ea modicum durabunt. Et cum sint par
- ta male: peius multo dilabentur. Num
quid appetunt quietem? at ea numquam
dabitur in pecunia comparanda. Num
potentia illos ducit: & dominandi ap
- petitus? at indignissimum est ut ho
- minibus preesse uelit: qui se ascripsit
uulissime seruituti. Ponite ergo hunc

errorem mentis: & uel paulū aliquando
reuocate labentem rationem / eiusq; mo-
nitis obtemperare. hec docebit homines
esse veros. hoc est umbram & puluerē:
ut ait Flaccus: s; predictos animo im-
mortali. Vnū hūc esse dicandū / co-
le-ndum / ornandum reliquis ī rebz
nāis magnū studiū ponendum / s;
utendum pro cōmeatu huius breuissi-
mē uie ac uelocissime. Quid enī q̃
ritis miserrimi mortaliū omnium / que
mens / que cogitatio tam procul auero de-
uios abducat? Si uultis diuites fieri / an-
us id faciliusq; contempnendo / qm ap-
petendo consequemini. Si quietem ci-
pitis / alia ratione querenda est. mens
pura ac sincera / quietem prestat oportet
non archa inquam quo plura congesse-
ris / eo te maioribus molestijs impli-
cabit. Si securitas uobis cordi est / non
aurum s; uirtus hanc prestabit / posita

extra omnē metum. Si nobilitari placet
animus excellens, & bono suo gaudens no-
bilem facit. Si amplam hereditatem fi-
lijs aut nepotibus, relinquendi cura uos
tenet, nulla preclarior, nulla solidior
illis traditur, qm̃ virtutis & glorie.
Si potentia uos delectat, ille omnibus
impabit, qui impat sibi regnum. Cum
mens bona possidet, pecuniam sectando
impotentes eritis, ignobiles, timidi,
inquietae, pauperes. Quo igitur uos
transuersos ducit mala cupido, qua
obcecata, nil rectū, nil honestum conspi-
cis? Quid deseritis uirtutem, rem
firmam stabilem, nostriq; arbitrij, &
ea appetitis, quoy usus labilis est,
& incertus, & in arbitrio fortune posi-
tus? hec que tanto studio, ac defati-
gatione perquiritis, que propter tot
subitis labores, in quibus etatem co-
sumitis, diuinit opes agri, domicilia,

199
& quicquid id est quod hic magni es-
timatis / caduca sunt / & fragilia / & que
possidentur ex comodato / neque prima
sine diutius vobiscum. Nichil horum
uos comitabitur / cum migrabitis euita. desti-
nent uos abeuntes / nudum inopes / deser-
ti / descenditis ad inferos. dicturi propria
causam sine aduocato / apud tremendum
illum iudicem / qui nescit auro corrumpi
nullum auxilium uobis aderit / nulla
defensio / nullum patrocinium / nisi quod
virtute sibi quis & recte factis viuens
compararit. Tum bartholomeus. adi-
cas licet inquit his uerbis / & que ab
luciano tuo in eandem sententiam pon-
untur / & que ab silo ytalico poeta nobi-
bili / quorum lucianus. O stulti inquit
quid estis / circa terrena ista solliciti
quiescere aliquando / nam moriendum
est uobis. eorum autem que apud uos
sunt / nichil est eternum. Nemo cum

lucianus

Silus ytalicus

monitur aufert secum quicquid. sed nudus
atque inops ad inferos transibit. Silus uero
Sibi carmina cum defunctus in bello diuitem auarum
dixisset, hos edidit uersus. O cunctis ge-
nerose uolunx, nec clausa reposcis. Pon-
dera thesauris, patrio nec regia quodaz.
Prefulgens ebore, & posessa mapalia soli.
profuerint, quid rapta uiuant? quid
gentibus auri? Numquam extincta sitis,
modo quem fortuna fouendo. Conge-
stis opibus, donisque referat opimis.
Hudum tartarea portabit nauita cim-
ba. hec andreas, & hec ab istis & multa
preterea scribuntur a pluribus. Sed he-
non unius aut alterius sunt uoces, sed
nature, & ipsius ueritatis. ad quas si
homines adhiberent animu, procul du-
bio subsisterent paulisper, nec ita pri-
cetique in cupiditatu pelagus deferent.
Sed mirum est cum tot monita excellen-
tium uiroꝝ, tot sana consilia, tot

182
plenas auctoritatis / grauitatisq; senten-
tias / habeamus ante oculos positas / q̄b;
permoueri mentes mortalium deberent /
tamen existere aliquos / qui omni ratione
posthabita / cupiditati dedicent se / ac deuo-
ueant tanq̄m deo . Resipiscant ergo
dum tempus datur / & aliquam rationez
habeant uite future . Auscultent sapi-
entissimoz hominum sententijs / pare-
ant docentium se uocibus . Illamq; in
primis . M . tulij inscriptam in animo
habeant & pectore infixam . Nichil ēē
tam angusti / tamq; parui animi / q̄m
amare diuitias : nichil honestius ma-
gnificentiusq; / q̄m pecuniam contemp-
nere si non habeas / si habeas ad benefi-
centiam liberalitatemq; conferre . Que-
cum dixisset / letor inquit antonius
me pro auaris sensisse : quo ista ate
audiremus . Sint modo inquit ille
digna auribus uestris . Nam si pbent

uobis . est ut non pertimescam aliorum
iudicium . Sz cum satis collocuti simus
& nox supervenerit abeundum censeo
Ita omnes consurrexerunt .

. finis .

Poggij florentini contra auaritiam .
Liber expliat .

Epla francisci petrarce

Ad fratrem Iohannem de colonia podagram fa-
miliarem esse diuitibus

Nilem tibi fabulam, s; ex re ut fluctus aut
garrus. Aranea iter agens, forte obuiam ha-
buit podagram, & quo inquit tam mesta profi-
cisceris? Rusticum aut illa et hirsutum hospite
nata eram, qui me fame & labore perpetuo cru-
ciabat, qui cum a mane ad uesperam me inter
glebas & saxa tenuiss& vix sero puluerulentaz
atq; mopem domum repetebamus miseri, nunq̃
integris calcibus nunq̃ sine fasto grauissimo illic
infelicem diem, nox haudquaq̃ felicior sequebat̃.
tristi quidem ille me cena, mucidi ac lapidosi
panis, ueteribus fragmentis, alleoq; & preduris
oleribus solabatur, aceto turbidam sup̃fundens
aquam. Saturnalium dies erat, quotiens caseus
sardus accesserat. Sic exceptam agresti demum
et ipsius agelli duriciem superante grabatulo
componebat. ad auroram inde consurgens, rursus
in campum & ad muusum cogebat opus. Sic unū
diem dies alter urgebat, nulla interim dies
quies, nulla spes quietis, festo enī die aut dñi

laetabat onef, aut uiaq; riuo preparabat, aut
sepem nouilibus pretendebat, immortale malū,
& domum meis moribus aduersam, posa diffu-
gio. Hys audis aranea, heu inquit q̄ diu-
sa conditio mea est, hospitem habui effemi-
natum & mollem apud quem non summuq;
moda, s; solum bonum uoluptas erat, raro pe-
dem domo efferebat, cenam ad auroram,
prandiu traherat ad uesperam, reliquuz
sompnus habebat, purpureis arcesius strans,
quod coniuijs luxurieq; superfuerat, quieti-
dum, Conquisite mātis epule, pegrine spe-
cies, odorq; bachus alienigena, vasa au-
rea, gemata pocula, sirico uestitus paries,
ostro tellus mstrata, hec inter sollicita semp,
familiarum turba discurrens, locis omnibus
aderat, nulla domus pars neglecta, nullus
angulus matessius, dum uerit solum scopul,
dum deliquatis trabibus puluis excutitur,
vix usq; artificij mei tellas sinebar ordni,
& quo nichil est tristius, si cepissem primo

res apparatu spem caducam & labores meos irritos
uidebam. Agebar infelix, preceps exiebar, que-
rebam latebras, nulle erant, solidus mureo murus
ex marmore, nulla michi misero diuersoria re-
linquebat. fugi igitur a facie persequentis, ubi
uis quietum exilium domesticas sine fine labo-
ribus prelatura. Hec cum illa dixisset, respon-
dit altera: heu quanta multa sunt bona, que ut
nesciendo uel negligendo perdimtur. Ignorantia
mentis cecitas est, negligentia torpor est animi.
Apræ oculos oportet, et que salutaria se se
offerunt non differre. Ecce nunc ex hijs que
dixi, queque audio, cum pessime sit nobis, erit
optime si permitemus hospicia, tuas in, tibi
meus hospes aptissimus fuerit: placuit con-
siliū, mutant domos, & ex illo optinuit
ut podagra inter delicias & in palatij diuitū,
aranea in squalore, & pauperum tigurij habitaret.
Domum tuam amice podagram subintrasse au-
dio, miror, non putabam illi locum esse in
domo tam sobria. Vereor ne quid ibi sui

102
iuris inuenerit. qđ si uerū est. non malum ma-
gis qđ malū causam horreo. malo jam hospitem
habeas araneam. principijs resistendum est.
nulla melius ope resistitur. qđ uigilijs. labore.
Ieiunio. Vidi ego puer puer iuuenem podagri-
cum. eundem senem podagra libere. reuerti. qđ suā
causam. nullam. michi aliam reddidit. qđ se
uino penitus abdicasset. Refert Cicero. &
post Ciceronem alij quosdam diuites podag-
ri mutiles. cum pauperes facti essent sanitati red-
ditos. Non audeo iubere. qđ sis pauper. qđ is
iubere non sit necesse. si sapias. Inter cetera
professus es ut audio spontaneam paupertate
in mentior. Certe intus religiosum limen. &
presertim intra cellulam mendicantis. nul-
lus diuitijs locus est. opulentia eij & men-
dicitas non habitant simul si paupertas ex-
cludit. Vereor. ne non tam aurum. qđ quod
aut aptis thesaurizet iram in die ire. de hoc
tecum ipse delibera. qui federe que cum
xpo habes optime meministi. si oblitus es.

relege pauore cyrographum, Inuenies quid tu
illi promiseris, quid ille tibi. Ego inq̃ non iubeo
ut pauper sis, non quia uel tibi non expedit,
uel me non decet, & amplecti fidele consilium
se dare, s; quia piget uerba profundere, & in-
cassum loqui. iudeo eniz ipm paupertatis nomen
horrendum & infame, quod licet amplexus
sis deponere sponte non potes. Illud saltem
consulo, uiuas ut paup, hec est illa que a
philosophis frugalitas dicit, voluntaria pau-
ptas, hanc tibi suadeo, hanc tibi unam uia
corporee salutis ostendo. Alter tibi assum ypotus
amary forte, s; salubre farinatum offertur. Si
uis finis esse uiue ut paup, Latens aurū
in arcula animo tm̃ nocet, victus delicatior
& animo nocet & corpori, q; inde sepellere
uis podagram pelle delicias, si malum omne
uis pellere pelle diuitias, & uale ad fontē
sorgie x^o let. iulias

Ad Clementem sextum Romanorum pontificem fugi-
endam medicorum turbam. epta eiusdem

f Ebris tue nuntius per beatissimum tremorem
membris meis & horrorem attulit. nec id
arco blandi loquens. aut similis dicar illi de quo
Satiricus ait. Flet si lacrimas conspexit amicum
& itez si dixerit estuo sudat. sed illi potius quod
ut ait Cicero de salute populi. ro. extimescebat
in qua etiam suam inducam videbat. Mea
quidem ac multorum salus in tua salute fundata
est. non igitur simulatus est tremor. neque enim
alieno periculo promoveor. sed pro populo. Omnes qui de
te pendemus & in te speramus. te egrotante
sani forte videmur. sed non sumus. Verum
quia cura semper tibi. precipue in hoc statu
breuem decet esse sermonem. qui in divinas
aures humano ore transfundit. pauca tibi
nunc animo affusus et venerabilis loquar.
Lectum tuum obcessum medicis fac. hinc in
perma. timendi causa est. Discordant enim
de industria. dum pudet novum nichil affe-
rentem alterius habuisse vestigijs. Nec est

dubium ne eleganter ait plinius omnes istos
fama nouitate aliqua aucupantes animas
statim nostras negotari & in hac sola artu
emerere ut cuq; se medicum profitenti statim
credatur cum sit periculum in nullo mendatio
maius no tam illud inuenit adeo blanda e
sperandi pro se cuq; dulcedo. Nulla preterea
lex que puniat iustitiam capitalem / nullum
exemplum uindictae / disant periculis nostris /
& experimenta p mortem agunt / medico q; ta-
tum hominem occidisse impunitas summa est.
Hoc turbam uelut inimicorum aciem clementissi-
me pater intueri. Instruat te infasti illius
epigrammatis memoria inscribi iubentis in
sepulcro hoc solum. Turba medicorum perij. T
etatem matrem potissime uidetur incedisse illud
marci catonis senis uariationis. quandocumq;
greci ad nos literas suas ac presunt medicos
transmisissent omnia omnia corrupturos. Sz
quia iam sine medicis uiuere non audemus
sine quibus tam innumerabiles nationes / forte
melius atq; salubrius uiuunt / et populus Ro.

107
etate florentissima eodem teste plinio ultra sexcen-
- testimonium annis vixit. Vnum tibi de malis elige
non eloquentia sed scientia et fide conspicuum.
Jam enim professionis sue in memores et dumetis
propis exire ausi poetarum nemus et rethor
campum petunt et quasi non curaturi sed per-
- suasuri circa miseros grabatulos magno boatu
disputant atque illis morientibus ypochraticos no-
- dos tuliano stamine prouident, sinistro quid
euentu superbiunt, nec rerum effectibus sed in an-
uerborum elegantia gloriantur. Ac nequid a me
hodie fictum medicum tui putent, quem sepe
nomino plinius quod et de medicina plura multa
et de medicis plura quam quisque & ueriora dixerit
in omnibus fere huius epistolae partibus ducem
habui. Ipsum ergo audiant, palam inquit est
ut quisque inter istos loquendo poleat, Imperato-
rem illico iure meum, necisque fieri. Sed ego lon-
- gius quam destinaueram, metu calamum urgente
pervectus sum, ut uero iam desinam, medicum
non consilio sed eloquio pollentem, uelut in fida-
- torem vite ficiarium aut veneficam iurare de-
- bet, hunc quidem iure optimo dici potest, quod loqui

coco p[ro]p[ri]a s[er]uare s[er]uare in aulularia. Abi inq[ui]t
opera s[er]uata est nostra / non oratio.
Ad h[ec] s[er]uata est custodia et que ad
salutem s[er]uatis modis adiuuant. Spem
habet s[er]uatum habero / si te / si nos
s[er]uatis / si p[ro]p[ri]am s[er]uantes ecclesiam saluam
s[er]uatis inq[ui]t s[er]uatis.

[The page contains extremely faint, illegible handwritten text, likely bleed-through from the reverse side. The text is organized into several paragraphs across the page.]

Renovatio animae a periculosis moribus

Erba michi nunc metus ac dolor eliciunt. Alter
 sine altero forsam tacitus tulissem. Scio quidem
 scio. quid est qđ te. & hunc uite deditos amo-
 nitos habet. relictoq; cale planissimo p̄ abrupta
 fallis opimobus excecatos, & consuetudine mīctos
 trahit, sordet omne pabile. difficilia delectant
 eo q; magis, quo ad impossibilitatem propius
 videntur accedere. Aperta contempnitis, ob-
 serata tentatis. Sicuti vir zelotypus aut mater
 anxius, paterq; sollicitus insignem noscitur ad-
 hibuisse custodiam, Sicuti pudor ipse femineus
 impia sepe ualatus est. hanc uel mimeribus
 blandicijsq; p̄fringere, uel aliquo nouo gñe
 fraudis transilire dulcissimum interq; p̄clara
 iuuentē facinora numerandum, quibusdam
 uenatoribus mos est sopitum ceruum aut
 iacentem inter uepres leporem non tangere,
 prede fuga studiū insequentium excitat.
 Sic uester amor, ut eleganter ait Flacus trans-
 uolat in medio posita, & fugientia captat.
 Coniuges uestras abiciatis, alienas appetitis.
 cum illis interim fui et compri & uigiles pa-

157
sunt. Sic undique adimpletum uideas illud Jhe-
remie: equi inquit amatores in feminas
& emissarii facti sunt. unusquisque ad uxorem
proximi sui hincibat. Vere hincitus & bestia-
litas, & libido vaga, & infrenis descriptumque
propheta inter negotium iuuentutis
cui alius frustra canit. Nolite fieri sicut equus
& mulus quibus non est intellectus. Amaro
nempe hoc unius stomacho dicam. habuisse plus
interdum freni, plusque si dicam liceat pudoris
equinam libidinem quam humanam. siquidem
& sororibus mixtos, & infelicium matrum
gremis refusos multos legimus quorum comemo-
ratio iocunda est. qua in parte semiramidis
facinus notissimum est. quam constat etate
iam prouecta concubitu filii petentem ab
eodem pudica senectute interemptam, et nup-
fuit: nescio an hominem appellem, uultu in-
notus ac nomine, sed ex omni hominum noticia
secludendus, qui filiam nuptam, et iam ma-
trem incestare aggressus, quod illa vim turpem
atque impiam repulisset, usque ad mortem
dentibus atque unguitibus lacerauit, cum quod

apud scriptores clarissimos lectum sit equum
hastu armentarij velans oculis / matris adortuz
impulsim: tandem dimoto uelamine / matre
agnita / illico quasi aduersatum scelus / se se p̄pitem
dedisse / nocentemq; uelut spiritum exalasse. equum
alium inter res rusticas varroni cernimus
pari fraude deceptum / nec in se ipsum / ymo in
illo qui fefellerat ulascentem / in quem conse-
stim uelo amato / ut ipse ait / fecit impetum / atq;
illum mordicans interfecit / q̄to dignius hec
facta hominum dicerentur supiora aut belluarum.
Ita aut se res habet / ut nullum animal hoīe
nobilius / dum se hominez meminit. sic dum
obliuisci ceperit / nullum uilius / nullumq; de-
iectius / nullum peius / quem nature stimuli im-
pellant / nec frena continent rationis. Sed
omittamus hec auditu grauiā ad iuuenim
gloriam studiumq; sermo redeat. Adulterū
dico / quod amoris uelo tegitur & pulcherrimo
nomine turpissimum scelus obuiabitur / quod
non solum nra. etate om̄m habundatissima
malorū / s; multis ante nos seculis tam comune
erat / ut de eo non in p̄se scriptum esset. hoc

Varro —

est quod nec p̄mitti nec p̄hiberi potest / & anneus
 seneca iam tunc inter etatis sue notas diceret /
 si quis nulla se amica fecit insignem nec aliene
 uxori anulum prestat / hinc matrone hu-
 milem & sordide libidinis & anallarium uocat.
 Que tunc pestis incipiens nunc adeo tricta
 est / ut adolescens cui non feliciter adulterium
 successerit / quous dices / quous formosus ac no-
 bilis / coenop̄ iudicio / inter miseros habeat
 quasi abiectus ac repulsus / non pudicitia sed
 contemptu / tamq̄ non de libidine / sed de gloria
 sit certamen / hinc labores / hinc suspiria /
 hinc repulse amarissime / sepe tamen succes-
 sus amarior . Nam secunda ut uenere p̄picio
 q̄ cupidine res eat / quis ille est tam arcel
 ardor / qui suspiriorum acculei / que indies
 & in horas inquietudo animi / & in regno
 amoris pacis ac belli incassitudo creberrima
 que q̄m usu pessimo iam inter nobilium de-
 licias numerant / quenam demum illa sup̄li-
 cia / que dissimulari utiq̄ nequeunt / nunc
 a publicis iudicijs / nunc a priuatis furoribz
 maritorz / quā multis enim sp̄ata illa nox

in sperato fuit ultima, quotiens audiuius
aut vidimus heu nimio constare lasciviam ac
dulces amplexus amarus vulneribus resolutos.
Cuius rei exempla si colligere velim, omnes in
non historie tantum, sed et uici & domos
ambiendi erunt. Unum omnium, tam recent
& tam clare esse doleo, quod habundantius quibus & uicia
et noua cessarent, insignis grauissimo uiri
casu omnes eo caute gradientes, terruisse de-
buerint, quo euentu & eius qui nos dilexat
misera atque indignam sortem iustam quod mihi
cie hanc famam maculam & irreparabile
dampnum amicos lugeo, super omnia tamen in-
delebilem & eternam infamiam uiri talis, qui
non modo aude & ardentius, quod commune est
omnium amantium, sed ecce prorsus & amenter.
Ad uoluntatem morte
ruerit et amens de
iure quod amans
homo alioquin non imprudens ad nutum femine
& quod magis indignior eius femine cuius sibi, non
aut proprium obsequium, sed ceterum cum pluribus
aut amor nouus esset, sed antiquum iam si sapet
ex sacietate fastidium infelix intolero, et
non saltem uenti memor, qui nec intrare quod

111
solitus fertur: unde non possit exire / meat se
se angustias intruserit / ubi nec desentionis
copia nec libertas fuge / nec decore tandem
mortis ulla esset occasio / itaq; non inermis
modo s; nudis irato coniugij ^{probitur} victimam
gens fuit nobis pudor ac dolor ingentior
desiderio illum ego quem perdidimus nec mi-
nus ^{al prudentia} providentiam desidero quam perdidit
illo dum se perdidit: quodq; olim in claudio
marcello flevit. p. ro. id in hoc flendum
censeo: non mortem que omnibus equa est
non gladios quos multi sepe magna cum
gloria pertrulerunt: s; errorem tantum ea
etate q; precipites adolescentie motus trās-
sisse debuerat: adolescentiamq; ipsam diu
ante transierat: nescio quenam infernalis
athletæ mæstis facibus iam frigescentis pot-
ius accendit: seu quenam dire tardaret
stridentibus alijs arcum lumina uolantes
mane mortis eripere conspectum! Verū
hec calamitas ex illarū genere est quas.

flere licitum non mutare. Ad te reuerto quo
irremediabili dolore seposito metum cui oc
curri pōt attingam breuibus: multa emz de
amore tecum agere: supuacue ostentationis
fuit: quem experientia et ars nasorem mi
temporis: aut catulum aut pperitū aut
tibullum fecit. Ingere tibi nunc quid y q
ue alij dixerint: & presertim flacus in ser
mone illo de fugiendis amoribus matro
naz: pueris etiam noto nil est aliud: q̄ ple
no pectori nauseam pperisse. Vnus quod
nescio an adhuc legeris inseram ut intelli
gas antiquissimam passionem quam quotidie
mortalis insania nouaz facit: plautus in
ea que astelaria dicit: duas mulierculas
colloquentes ponit: rudem alteram atqz
amoris in expertam: alteram uo doctissimaz:
prioris pcontatio adhuc se h̄t modum. an
amare accipere: amarum est obsecro respon
det altera. Nam qz ecastor amor et melle
et felle facundissimus gustu dat dulce:
amarum ad facieratem usqz aggerit. Sed

112
fortasse dicat aliquis hoc sexus tributum
cui impar cum passionibus animi litta est.
audi ergo quid ibidem paucis interiectis
validior sexus dicat. Credo ego inquit
amorem primus. apud homines carnificem
cometum. hanc ego de me coniecturam do-
mi facio / ne foris queram / qui & omnes ho-
mines supero atque auideo cruciabilitibus
animi / iactor / crucior / agitor / uersor in amo-
ris zota miser. exammor / feror / deferor /
distrabor / diripior / ita nullam mentem
habeo animi. ubi sum / ibi / non sum / ibi
non sum ibi est animus. Ita amor lassus
animus ludificat. fugat. agit. appetit.
raptat. retinet. iactat. largitur. quod dat
non dat deludit. modo. quod suadet dis-
suadet / quod dissuasit id ostentat. Et
hec quidem ille. quid autem hec ne tibi uerba
tranquilli animi uidentur. crede mihi qui sic &
loquitur. male iacet. Sed hoc fictum a
poeta dicat alius / quis hic nesciat aut ni-
hil nisi nature consentaneum lex poetica

fingi sinit. et hoc ergo utiq; crede expius. ni-
hil fingi naturalius. nichil hoc verius dici
posse. Itaq; qm ut verq; fatear mescatos
humos gutturi. ac suaves auribus sirenium
cantus. & pplexos tuis pedibus laqueos
pmetuo. queso te obtestorq; p salutem tua
ut ipse tibi consulas. deq; aliena pntie
que cum nostra mesticia iuncta est. pplam
tibi conficias cautionem. magno emalo hoc
saltem boni eliciens exemplum. quo ut nul-
lum tristius. sic nullum poterat esse con-
spectius. ardentibus viani edibus. aqua
tuis muctare ne defferas. lubrica flama
est. facile serpit incendiu. ubi maxime
uenti flant. quod in te nuc facere palam
est. & hec ptenus. quis multa de hys
coram loqui hubeam. que calamus reformi-
dat. Comedie ductum inferam. alterius
desinamq; cu plauto. Nemo inquit ire
quemq; publica phibet uia. dum ne pfm-
dum septim. facias semitamq; & que in hac
ibi sententiam secunt locum queris. Gargulio

112
fabule nomen est / deniqz tibi hoc suadeo. qđ
michi videor psuasisse veteri flāme animi.
si quid faule tepentis supfuerat cogitatio
oppressit / tempus lenijt / nouissime mors ex-
tinxit. qđ ad hoc ^{humane} uite bellum atti-
net receptū cecidisse me noueris. non
sim tibi nūc aliud scripturus. Qui et
ubi sim nosti / quod te moneam intelligis.
quid de te metuam. Vides. Vale. caue
circumspice. ~

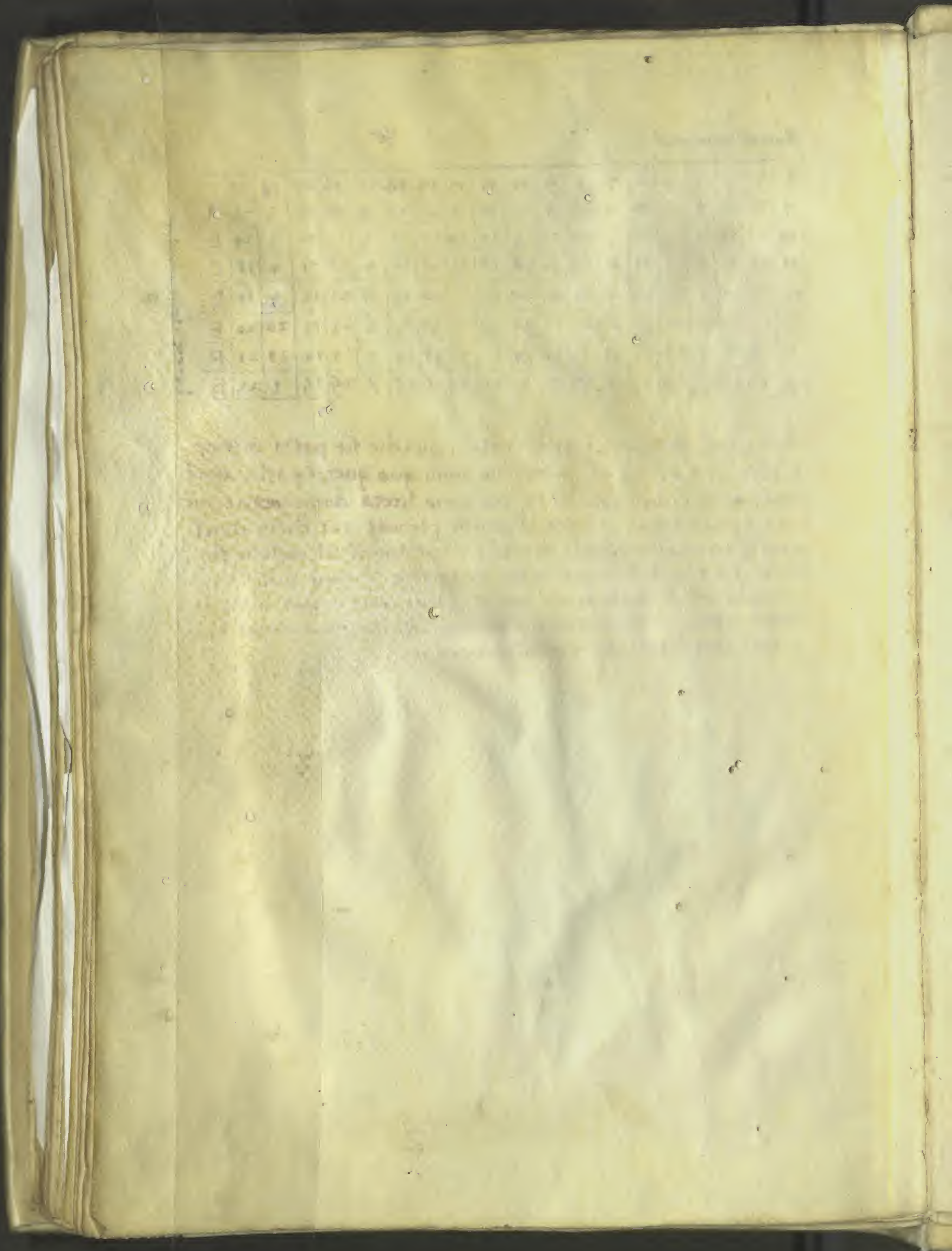
Handwritten text in a cursive script, likely from a 17th or 18th-century manuscript. The text is arranged in approximately 20 lines, though many are illegible due to fading and bleed-through from the reverse side. Several large, ornate initial letters are visible, including a prominent 'C' in the middle of the page. The script appears to be a form of early modern English or French cursive.

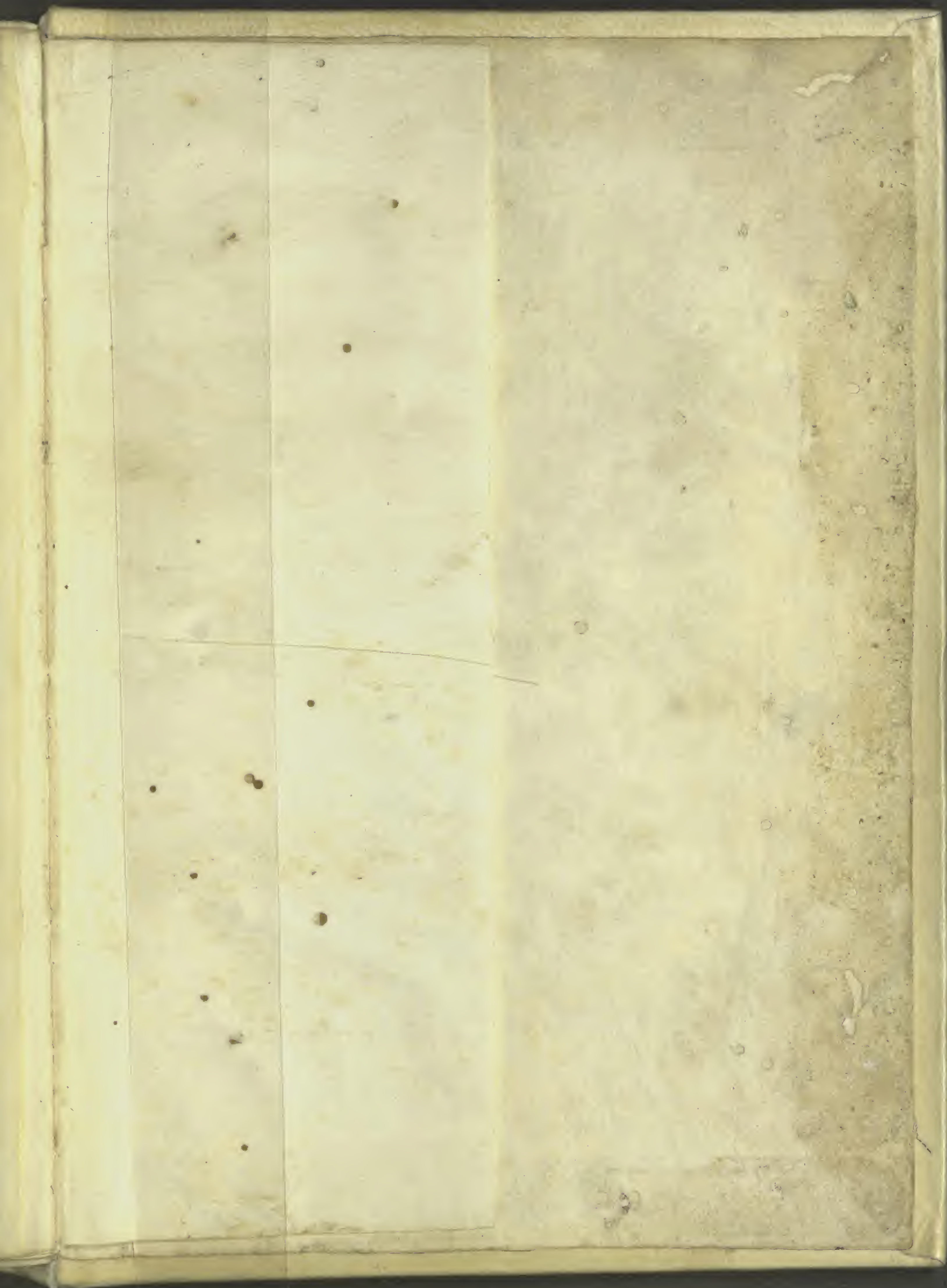
Aureus numerus

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	
9	26	16	9	26	16	2	23	9	2	16	9	26	16	2	26	16	2	23	A
10	27	17	3	27	17	3	24	10	3	17	10	27	17	3	27	10	3	24	B
11	28	18	4	28	11	4	25	11	28	18	11	28	18	4	28	11	4	18	C
12	29	19	5	29	12	5	19	12	29	19	5	29	19	5	22	12	5	19	D
6	30	20	6	23	13	6	20	13	30	20	6	30	13	6	23	13	30	20	E
7	31	14	7	24	14	31	21	14	31	21	7	31	14	7	24	14	31	21	F
8	1	15	8	25	15	1	22	8	1	22	8	25	15	8	25	15	1	22	G

Littere dominicales

Superior tabula ostendit quo mense et qua die sit pasca et semp. duabit. Primo videndum est. illo anno quo queris pasca. quid curat aureus nūs et qualis sit illo anno littera dominicalis. tūc in ea domo in qua cadunt ducendo p̄meas. tot dieb; illius mensis erit pasca. Videlicet si nūs illius domus ut castelle sit. ruber tot diebus de mense marca erit pasca. si vero nūs sit niger tot diebus erit d' mense aprilis qualis sit nūs. quia omnes castelle nigre fununt aprilis et ruber fununt marcio. Si illo anno curat b̄xet? mutat' cum littera dominicali b̄xet:~

Handwritten table with multiple columns and rows, possibly a ledger or account book. The text is faint and difficult to decipher.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

Handwritten text, possibly a list or account, located below the table. The text is faint and difficult to decipher.

